

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE ÖRNEK BİR UYGULAMA

Gonca CANBULUT

Danışman
Doç. Dr. Göktuğ Cenk AKKAYA

2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Finansal Bilgi Manipölasyonu ve Örnek Bir Uygulama” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2008

Gonca CANBULUT

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Gonca CANBULUT
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Finansman Programı
Tez Konusu : Finansal Bilgi Manipülasyonu Ve Örnek Bir Uygulama

Sınav Tarihi ve Saati:

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama

Gonca Canbulut

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Finansman Programı

Finansal bilgi, ekonomide büyük bir öneme sahiptir. Finansal bilginin doğru ve güvenilir olması ekonominin performansını önemli derecede etkilemektedir. Sermaye piyasalarında, etkin bir piyasanın oluşumunun temelinde güven ve fırsat eşitliği ilkeleri yer almaktadır. Zaman zaman piyasalarda bu ilkelere ters düşen işlem ve davranışlar olduğu gözlenmektedir. Bazı piyasa katılımcılarının rasyonel olmayan davranışlarla; dayanağı olmayan, beklenmedik dalgalanmalar yaratarak yatırımcıları yanlış yönlendirmeleri ve bundan haksız kazanç sağlamaya çalışmaları manipülasyon olarak nitelendirilmektedir. Ancak kar yönetimi, aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe, karın istikrarlı hale getirilmesi, muhasebe hata ve usulsüzlükleri ve muhasebe manipülasyonu gibi değişik yöntemlerle gerçekleştirilen finansal bilgi manipülasyonu ekonominin işleyişinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bazı kişisel ve kurumsal amaçlarla şirketlerin kamuya açıklanan finansal bilgileri değiştirilmektedir. Finansal bilgi manipülasyonu SPKn'da 47/A-3 maddesinde, "Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi verilmesi, haber yayılması, yorum yapılması ya da açıklamakla yükümlü olunan bilgilerin açıklanmaması" olarak tanımlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı; finansal bilgi manipülasyonunu, nedenleri, amaçları, yöntemleri, teknikleri ve sonuçları kapsamında açıklamak ve İMKB'de gerçekleşen

finansal bilgi manipölasyonu tekniklerini ve bu tekniklerin gerçekleşme sıklığının tespit etmektir. Çalışmada ‘SPK Haftalık Bültenleri’ nden yararlanılarak İMKB’ de işlem gören şirketlerin hangi tekniklerle finansal bilgi manipölasyonu yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu tezde tespit edilen finansal bilgi manipölasyonu tekniklerine ilişkin yapılan öneriler ve önerilerimiz yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler : Finansal Bilgi, Manipölasyon, İMKB, Sermaye Piyasası.

ABSTRACT

Master Thesis

Financial Information Manipulation and A Case Study

Gonca CANBULUT

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Business Administration

Financial Program

Financial knowledge has a big importance and effect in economy. To form an effective capital market, the financial knowledge must be reliable. Reliability and equality of opportunity principles are the fundamental principles of stable and affective capital markets. However, sometimes these principles are disobeyed. Irrational behaviour of some market participants makes unexpected volatility in market and it is called manipulation. The methods of financial knowledge manipulations such as “Income management”, “fictive financial statements”, “creative accounting”, “aggressive accounting”, “making the income stable” and “irregularity in accounting” have negative effects on economy. Sometimes, for some personal or corporate reasons, the published information about firms can be changed. SPK (Capital Markets Board of Turkey) describes the financial knowledge manipulation as giving wrong and colorable information or doing wrong comments that can affect the value of capital market instruments or not to report the information that must be reported.

The aim of this thesis is to explain the reasons, aims, methods and the results of financial knowledge manipulation and to determine the methods and frequency of financial knowledge manipulation in ISE. By using the weekly reports of SPK the methods of financial knowledge manipulations applied by some firms which are

quoted to ISE are determined. Moreover, some suggestions are included in thesis about actions can be taken to prevent the financial knowledge manipulations.

Keywords: Financial Information, Manipulation, ISE, Capital Market.

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE ÖRNEK BİR UYGULAMA

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	xiii
TABLO LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU KAVRAMI VE BOYUTLARI VE BAĞIMSIZ DENETİM

1.1. MANİPÜLASYON KAVRAMI VE KAPSAMI	12
1.2. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU KAVRAMI VE KAPSAMI	19
1.3.FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN NEDENLERİ	22
1.3.1.Şirketlerin Zayıf Yönetim Yapıları	23
1.3.2. Yöneticilerin Menfaatleri ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları	23
1.3.3. Yetersiz İç Denetim Sistemi, Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı ve Bağımsız Denetim.....	24
1.3.4. Tahakkuk Muhasebesi ve Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik.....	24
1.3.5. Periyodik Bilgilendirme Sistemi ve Analistlerin Kar Tahminleri....	25
1.3.6. Muhasebede Gerçekleşme ve Tahsis Etme Kavramları	26

1.3.	FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU, İÇ DENETİM SİSTEMİ VE BAĞIMSIZ DENETİM	28
1.4.1.	İç Denetim Sistemi ve Bağımsız Denetim Komitesi.....	28
1.4.1.1.	İç Denetim Sistemi	29
1.4.1.2.	Bağımsız Denetim Komitesi	30
1.4.2.	Bağımsız Denetim	31
1.4.2.1.	Bağımsız Denetim Kavramı	31
1.4.2.2.	Bağımsız Denetimin İşletmelere Sağladığı Faydalar	32
1.4.2.3.	Bağımsız Denetim Faaliyetlerinin Mevzuattaki Yeri.....	33
1.4.2.4.	Finansal Bilgi Manipülasyonunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu	34
1.5.	FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN AMAÇLARI	34
1.5.1.	Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek	36
1.5.2.	Yöneticilerin Ücret ve Primlerini Manipüle Etmek	37
1.5.3.	Şirket Performansının Gelecekte Daha İyi Görünmesini Sağlamak	39
1.5.4.	Uzun Dönemli Bir Trendde Karı İstikrarlı Hale Getirmek	39
1.5.5.	Politik ya da Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetlerin Azaltılması	40
1.5.6.	Halka Açılmak veya Sermaye Artırımı Suretiyle Sağlanacak Fon Tutarını Artırmak	42
1.5.7.	İçerden Öğrenenlerin Ticareti	43
1.5.8.	Yöneticiler Tarafından Şirketlerin Ele Geçirilmesi Uygulamalarında Ele Geçirme Maliyetini Düşürmek	46
1.5.9.	Ödenecek Vergi Tutarını Azaltmak	47
1.5.10.	Borç Sözleşmesi Koşullarının Karşlanması	47

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN TEKNİKLERİ ,YÖNTEMLERİ VE BENZER DURUMLARDAN FARKLILIKLARI

2.1	FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN TEKNİKLERİ.....	49
2.1.1.	Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	52
2.1.1.1.	Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi	52
2.1.1.2.	Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi	53
2.1.1.3.	Yazılım Gelirlerinin Muhasebeleştirilmesi	53
2.1.1.4.	Tamamlanma Oranının Değiştirilmesi	54
2.1.1.5.	Fiktif Gelir Kaydı	54
2.1.2.	Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	55
2.1.2.1.	Giderlerin Aktifleştirilmesi	55
2.1.2.2.	Amortisman Metodunun veya Periyodunun Değiştirilmesi	56
2.1.2.3.	Şerefiyenin İtfa Süresi	57
2.1.2.4.	Karı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi	57
2.1.2.5.	Büyük Temizlik Muhasebesi	58
2.1.2.6.	Henüz Tamamlanmamış Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları ile İlgili Harcamaların Muhasebeleştirilmesi.....	59
2.1.2.7.	Özel Harcamalar.....	60
2.1.3.	Finansal Tablolarda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	61
2.1.3.1.	Gelir Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	62

2.1.3.2. Nakit Akım Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	62
2.1.3.3. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması.....	63
2.1.3.4. Olağanüstü Gelir Yaratıcı İşlemler Yapılması	65
2.1.3.5. Finansal Bilgi Manipülasyonuna Yönelik İşlem ve Uygulamaların Gizlenmesi Amacıyla Uygulanan Teknikler	66
2.2 FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU YÖNTEMLERİ	67
2.2.1. Kar Yönetimi.....	67
2.2.1.1. Kar Yönetimi Nedenleri	73
2.2.1.1.1. Yöneticiler Açısından Kar Yönetimi Nedenleri.....	73
2.2.1.1.2 . Şirketler Açısından Kar Yönetimi Nedenleri	74
2.2.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi.....	76
2.2.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları.....	79
2.2.3.1. Yaratıcı Muhasebenin Ortaya Çıkış Nedenleri	82
2.2.3.1.1. Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler.....	82
2.2.3.1.2 . Muhasebe Çevresinden Kaynaklanan Nedenler	86
2.2.3.1.3 . Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler.....	89
2.2.4. Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri	92
2.2.4.1. Agresif Muhasebe	92
2.2.4.2. Büyük Temizlik Muhasebesi.....	94
2.2.4.3. Aldatıcı Finansal Raporlama	95
2.2.4.4. Muhasebe Hata ve Usulsüzlükleri.....	96
2.3 FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN SUÇ NİTELİĞİ.....	98
2.3.1. Suçla Korunan Hukuki Değer	98
2.3.2. Suçun Faili.....	99
2.3.3. Suçun Maddi Unsuru.....	100
2.3.3.1. Bilgi Vermek.....	100

2.3.3.2. Haber Yaymak.....	101
2.3.3.3. Yorum Yapmak.....	102
2.3.3.4.Bilgi Açıklamamak.....	102
2.3.3.5. Değerlendirme.....	103
2.3.3.6. Hareketin Aldatıcı Nitelikte Olabilmesi İçin Gereken Şartlar.....	104
2.3.3.7.Hareketin Önemi, Şekli ve Sayısı.....	106
2.3.4. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Benzer Durumlardan Farkı	108
2.3.4.1. Spekülasyondan Farkı	108
2.3.4.2. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti Suçundan Farkı	111
2.3.4.3. Bilgi Vermekten Kaçınma, Yanlış Bilgi, İbraz Etmeme ve Görevlileri Engelleme Suçundan Farkı	112
2.3.4.4. SP Kanunu'nun 16/A Maddesine Aykırı Davranma Suçundan Farkı	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMKB'DE 2003-2008 YILLARI ARASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR İNCELEME

3.1.ARAŞTIRMANIN AMACI	113
3.2.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	113
3.3. BULGULAR.....	121
3.4. İNCELEMENİN SONUCU	128
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	129
KAYNAKÇA.....	136

KISALTMALAR

AAER:Accounting and Auditing Enforcement Releases

ABD:Amerika Birleşik Devletleri

AŞ:Anonim Şirket

BK:Borçlar Kanunu

CEO:Chief Executive Officer

ÇEAŞ:Çukurova Elektrik A.Ş.

FASB:Financial Accounting Standarts Board

ISE: Istanbul Stock Exchange

GKGMİ: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

IASB:International Accounting Standart Board

IFAC:International Federation of Accountans

IFRIC: International Financial Reporting Interpretations Committee

IFRS:International Financial Reporting Standarts

OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries

PwC:Price Waterhouse Coopers

SEC:Securities and Exchanges Commission

S&P:Standart and Poors

SPK:Sermaye Piyasası Kurulu

SPKn:Sermaye Piyasası Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TSPAKB: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı KurumlarBirliği

TTK:Türk Ticaret Kanunu

UFRS:Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

Vb:Ve benzeri

VUK: Vergi Usul Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık	71
Tablo 2. Kar Yönetimi Nedenleri.....	76
Tablo 3. Yaratıcı Muhasebeye Farklı Bakış Açıları.....	82
Tablo 4. Geleneksel ve Es Zamanlı Muhasebe Sistemi Anlayışlarının Karşılaştırılması	84
Tablo 5. Türkiye’de Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri.....	118
Tablo 6. Türkiye’de Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri (2003-2008).....	122
Tablo 7. Türkiye’de İşlem Bazlı Manipülasyon Teknikleri (2003-2008).....	128

GİRİŞ

Dünyada ekonominin işleyişinde en verimli yatırımların yapılması doğru veri analizleriyle sağlanabilir. Doğru veriler için de bilginin gerçek olması gerekmektedir. Gerçek olmayan bilgi yatırımların yanlış yapılmasına, yanlış yatırımların yapılması da kaynakların israfına ve zaman içerisinde topluma büyük zararlara neden olmaktadır. Ekonomide güvenilir bilginin olmaması halinde, gerek beşeri ve gerekse finansal sermayenin iyi alanlara yatırılması, kötü yatırım alanlarından ise kaçınılması mümkün değildir. Bu nedenle, gerçek bilgiyle elde edilen verilerle alınan yatırım kararları, yatırımcı şirketin kendisine, ülke ekonomisine ve hatta dünya ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Sözlük anlamıyla bilgi, öğrenme, araştırma ve gözlem yoluyla elde edilen her türlü gerçek, malumat ve kavrayışın tümüdür. Bilgi, çok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bilgi doğruluğu ispatlanmış inançlar, önceden belirlenen bir dizi sistematik kural ve prosedüre uygun bir biçimde işlenmiş enformasyon, sosyal varlık olan insanlar arasındaki iletişim sırasında paylaşılan, aktarılan ve yeniden şekillendirilen tecrübe ve enformasyonlar, belirli bir durum, sorun, ilişki, teori veya kurala ait veri ve enformasyondan oluşan anlayış, içinde yaşadığımız dünyayı ve olayları yorumlamak ve yönetmek için uyguladığımız bir dizi anlayış, kavrayış ve genellemeler ile bize güçlü bir kavrayış ve bakış açısı kazandıran her türlü zihni faaliyet, sosyal olaylarda karşımıza çıkan eylem ve olayları anlamamıza yardım eden işaret ve kodlamalar, insanların ve organizasyonların etkin bir biçimde eylem gerçekleştirmeleri için sahip olmaları gereken kapasitedir.

Bilgiyi daha iyi tanımlamak için benzer bazı kavramların anlamı ile bilginin anlamı arasındaki farklılıkların ortaya koyulması gereklidir. Bilgi, veri ve enformasyon gibi daha ham anlam formları ile anlayış-kavrayış ve akıl-bilgelik gibi daha karmaşık ve işlenmiş anlam formları arasında yer alır. Veri, gözlemlenebilen, ölçülebilen veya hesaplanabilen bir davranış ya da tutuma ait değerdir ve kavramsal bir çerçeve ve yapı içerisinde bulunan bir tür enformasyondur. Enformasyon verileri ve belirli yorum ya da

işlemleri içerir ve verilere göre daha belirli bir çerçeveye sahiptir. Başka bir ifade ile enformasyon elde edilebilen, filtrelenen ve işleminden geçirilen verilerdir. Bilgi, deney, tecrübe, yorum ya da fikrin bir araya gelmesi ile oluşan enformasyondur.

Bilginin temel özellikleri birkaç ana başlık altında toplanabilir :

(1) Bilgi kolayca biriktirilip saklanamaz.

(2) İnsan aklı ile işlenmediği sürece değersizdir ve bilgi haline gelmez. Bilgi, insan aklı ile enformasyonun işlenmesi, yaratılması, düzenlenmesi veya kullanılmasıdır.

(3) Bilgi, tecrübe, yorum ve içinde bulunulan şartları bünyesinde barındıran enformasyondur ve yeni bir bakış açısının ortaya çıkmasına yol açar.

(4) Bilgi, kullanılmadığında herhangi bir anlam ifade etmez.

Finans ise şirketlerin yatırım ve faaliyet dönemlerinde gerekli olan kısa,orta ve uzun süreli fonları en uygun koşullarda ve miktarda tedarik etmeleri; bu fonları şirketin varlığının sürekli kılmada etkin olarak kullanmaları, bu amaca yönelik kararlardır (Usta, 2005:2). Finans, şirketin gereksinim duyduğu fonların en uygun koşullarda ele geçirilmesi ve ele geçirilen fonların en etkin kullanımını sağlamaktır. İşletmeye gerekli olan fonları en uygun zamanda, en iyi koşullarda sağlamak ve bu fonların şirketin amaçları doğrultusunda en etkin kullanımına yönelik kararlardır.

Finansal bilgi ise; bir şirketin muhasebe ve finansal raporlama sistemi tarafından üretilen, şirketin finansal durum, faaliyet ve faaliyet sonuçları ile ilgili, para ile ifade edilen ve bağımsız denetimden geçirilerek ilgililere finansal tablo ve raporlar ile özel durum açıklaması şeklinde sunulan bilgi olarak tanımlanabilir.

Diğer bir deyişle finansal bilgi; herhangi bir faaliyet veya şirket ile ilgili olarak üretilen ve para ile ifade edilen bilgidir (Naik, 1997:2).

Finansal bilgi, hakkında bilgi sağladığı şirket ile ilgili olarak, bir taraftan bu şirketle ilgilenenlere, diğer taraftan şirket yönetimine bilgi sağlamaktadır. Bu bilgiler, gerek şirket yönetiminin yatırım kararlarında, gerekse şirketle ilgilenenlerin bu şirketle ilgili kararlarında etkili olmaktadır. Bir ekonomideki kaynakların tahsisi ile ilgili kararlar, doğru finansal bilgilere dayalı olarak, zamanında verilirse, ekonomideki kaynak tahsisinin etkin bir şekilde gerçekleşmesi ile sonuçlanarak ekonomik gelişmeye katkı sağlarken, yanlış ya da eksik finansal bilgiye dayalı olarak alınan kararlar da ekonomide kaynak israfına neden olmaktadır.

Finansal bilgi, ticari faaliyetlerde bir iletişim aracıdır. Finansal bilginin bu işlevini yerine getirebilmesi için anlaşılabilir olması gerekmektedir. Ancak ülkeler arasındaki muhasebe standartlarının farklı olması, finansal bilginin, uluslararası seviyede analiz edilmesini ve yorumlanmasının güçleştirmektedir (Lainez ve Callao, 2000:66).

Finansal bilgi bir faaliyet veya şirket için üretilebilmektedir. Finansal bilgi bir muhasebe fonksiyonu olmasına rağmen , bir şirketin sadece muhasebe servisi ya da muhasebecileri bu bilgileri toplamaz veya hazırlamazlar. Şirketin bütün birimleri finansal verilerin üretimine katkıda bulunurlar. Ancak tabii ki asıl sorumluluk muhasebe biriminindir. Finansal verilerin toplanması, sınıflandırılması, analiz edilmesi ve raporlanması ve finansal bilgiye dönüştürülmesi muhasebe bölümünün sorumluluğundadır.

Finansal bilginin olması için önemli üç öge bulunmalıdır:

- Belirli bir zaman,
- Belli bir amaca ilişkin olmak,
- Objektiflik ve doğruluk.

Finansal bilgi denildiğinde ilk akla gelen, şirketler tarafından düzenlenen mali tablolarıdır. Şirketlerin mali tabloları haricinde, ülke uygulamalarına göre farklılık

gösterse de, yönetim kurulu faaliyet raporu, denetim kurulu raporu, bu tablo ve raporlara ilişkin bağımsız denetim raporları ile özel durum açıklamaları da bir şirkete ilişkin finansal bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu finansal bilgi kaynakları belirli dönemlerde ilgili yerlere sunulmaktadır. Yine belli dönemlerde belirli kaynakların kamuya sunulma zorunluluğu bulunmaktadır.

Muhasebe ve raporlandırma standartlarına göre kamuya açıklanması gereken bir şirkete ilişkin finansal tablo, finansal raporlar ve özel durum açıklamaları gibi finansal bilgi kaynakları belirli formatlarda ve standartlarda hazırlanmaktadır. Muhasebe ve raporlama standartları her ülkenin bu konuya ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde yetkili kurumları tarafından belirlenerek, ilgililere bildirilmekte ve kamuya açıklanmaktadır. Ulusal standartlar yerel özellikler taşıyabilmekte olup, uluslararası karşılaştırmaya imkan vermek açısından, uluslararası ilişkilerde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standart Board-IASB) tarafından yayınlanan, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standarts-IFRS) esas alınmaktadır. Ulusal standartlar da esas itibarıyla IFRS'in ilgili ülkeye uyarlanması şeklinde belirlenmektedir.

Finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanan finansal bilgi, ulusal ve/veya uluslararası bağımsız denetim standartları çerçevesinde bağımsız denetime tabi tutularak raporlanmakta, düzenlenen bağımsız denetim raporu da ilgili finansal tablo ve raporlarla birlikte kamuya açıklanmaktadır. Kamuya açıklanan bu finansal bilgiler dışında şirket içinde kullanılan finansal bilgi kaynakları da bulunmaktadır.

Finansal bilgiyi; bir şirketin muhasebe ve dış raporlama sistemi tarafından üretilen, şirketin finansal durum, faaliyet ve faaliyet sonuçları ile ilgili, para ile ifade edilen ve bağımsız denetimden geçirilerek ilgililere finansal tablo ve raporlar ile özel durum açıklaması şeklinde sunulan bilgi olarak tanımlamak mümkündür.

Finansal Bilginin Sermaye Piyasasında ve Ekonomideki Önemi

Yatırım ve tasarruf kararlarının farklı birimlerce verildiği bir ekonomide, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi ve böylece ekonomik kalkınmanın sağlanması işlevi finansal sistem aracılığıyla yerine getirilmektedir. Yatırımcıların, yatırım kararı vermek için yeterli bir biçimde, zamanında ve doğru bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan yapı finansal piyasa olarak tanımlanabilir. Finansal piyasa para ve sermaye piyasalarından daha geniş ve bu piyasaları da kapsamına alan bir kavramdır. Finansal piyasa beş ana unsurdan oluşmaktadır.

- a) Tasarruf sahipleri (fon arz edenler),
- b) Yatırımcılar (fon talep edenler),
- c) Yatırım ve finansman araçları,
- d) Yardımcı kuruluşlar,
- e) Hukuki ve idari düzen olarak sıralanabilir.

Kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasa para piyasasıdır. Para piyasasının tipik özelliği kısa vadeli fonlardan oluşmasıdır. Sermaye piyasası ise orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır. Bu vade bir yıldan fazla olmalıdır. Sermaye piyasasından sağlanan krediler genellikle, şirketlerin bina, makine ve teçhizat gibi duran varlıklarının finansmanında kullanılır. Para piyasasında olduğu gibi, sermaye piyasasının kaynakları da tasarruf sahiplerinin birikimleridir. Sermaye piyasasının en önemli ve yaygın araçları hisse senetleri ve tahvillerdir.

Sermaye piyasalarında yatırımcıların menkul kıymet satın alırken-satarken ve kararlarını gözden geçirirken, şirketler tarafından kendilerine sunulan finansal bilgileri esas almaları, finansal bilginin sermaye piyasalarındaki önemini daha da artırmaktadır.

Sermaye piyasalarının temel fonksiyonu, bir ekonomideki sermayeyi tahsis etmektir. Hisse senedi fiyatlarının hisse senedi ile ilgili elde edilebilir bütün bilgileri yansıttığı varsayılarak, hisse senedi fiyatları şirketler için yatırım-üretim kararlarında, yatırımcılar için ise, yatırım yapılacak hisse senedi seçimine ilişkin kararların verilmesinde önemli bir belirleyicidir. Fiyatların elde edilebilir bilgileri tam olarak yansıttığı piyasalar da etkin piyasalar olarak adlandırılmaktadır (Fama, 1970). Dolayısıyla, etkin bir piyasada finansal bilgi ilgili menkul kıymetin fiyatına hızlı bir şekilde yansımaktadır.

Sermaye piyasasına fon arz eden yatırımcıların sağlıklı ve doğru karar alabilmesi için; piyasadan fon talep eden şirketler hakkında doğru ve dürüst olarak haberdar edilmesi gerekir. Ancak, karar alma durumunda olanların aldığı haberin “bilgi” olarak kabul edilebilmesi için alınan bu haberin aşağıda ifade edilen niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikler;

- Haberin, bilgi verici olması,
- Haberin, belirli bir kararın beklenen sonucunu etkilemesi,
- Haber, çeşitli kararlar arasında en iyisi yani, öğretici nitelikte olması,
- Haberin, bir kararın beklenen sonucunu değiştirmek suretiyle karar alıcıyı harekete geçirmesidir.

Karar alma durumunda olan bir bireyin aldığı haber, kendisini, uygulamak niyetinde olduğu karardan döndürürse, bu haber bilgi niteliği taşımaktadır (Kepekçi,1983:45-46). Sermaye piyasasında, şirketi finanse edecek yatırımcılara bilgi akımının yatırım sırasında ve sonrasında da devam etmesi gerekmektedir. Açıklanacak bilgi ise, şirketin finansal ve yasal durumu ile menkul kıymetin fiyatını etkileyen, şirketin rekabet gücünü azaltmayacak veya üstün durumunu bozmayacak her türlü bilgidir (Şengül, 1993: 102).

Yatırımcıların menkul kıymet ihracı sırasında veya ihraç sonrasında ve ihraç edilen menkul kıymetin alım ve satımı esnasında şirketten yatırımcıya ve menkul kıymetin işlem gördüğü piyasaya yani borsaya bilgi aktarılması finansal bilgi sistemi ile gerçekleşecektir. Bu bilgi akımı, ne kadar doğru, güvenilir, zamanında ve gerektiği biçimde olursa yatırımcının sağlıklı karar almasında o kadar etkili olacaktır.

Finansal bilgi sistemi, kıt kaynakların optimum dağılımına ve şirketin amaçlarına ulaşmasına yardımcı olacak şekilde, kullanıcıların bilinçli yargılarda bulunmasına ve karar vermesine olanak sağlamak üzere belirli bir niceliksel bilgi üreten ve ürettiği bilginin kullanıcılara iletilmesini sağlayan bir sistemdir. Finansal bilgi kullanıcılarının finansal bilgi sisteminden beklentileri ise farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle yatırımcıların bilgisi, zamanı, yaşı, sağlık durumu, beklentileri, gelir ve yaşam biçimi ile psikolojik yapıları finansal bilgi sisteminden beklentilerini farklılaştırmaktadır. Ancak bu beklentilere rağmen yatırımcıların ortak olarak buldukları nokta şirketin olumlu nakit meydana getirebilme yeteneğidir.

Sonuç olarak finansal bilgi, bir şirkete ilişkin bilgileri sunarak, bu şirketle ilgilenenlere ve şirket yönetimine bilgi sağlamaktadır. Böylece bu bilgiler sayesinde şirket yönetiminin yatırım kararlarında ve şirketle ilgilenen yatırımcıların bu şirketle ilgili kararlarında etkili olmaktadır. Doğru finansal bilgilere dayalı olarak, zamanında verilen kararlar ekonomideki kaynak tahsisinin etkin bir şekilde gerçekleşmesi sonucunda ekonomik gelişmeye katkı sağlarken, yanlış ya da eksik finansal bilgiye dayalı olarak alınan kararlar da ekonomide kaynak israfına neden olmaktadır.

Finansal Bilgi Sisteminin Çıktısı Olarak Finansal Raporlar

Finansal raporlar, finansal bilgi sisteminin son halkasını tamamlamaktadırlar. Bu raporlar, bir şirketin varlık ve sermaye yapısı, işlem sonuçları, dönem kârının oluşumu, kullanım ve benzeri konulardaki bilgileri içeren, muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen ve finansal bilgi sistemi içinde toplanan bilgileri belli zaman aralıklarıyla

finansal bilgi kullanıcılarına sunulmasını sağlayan araçlardır. Bu özelliği ile finansal raporlar, kullanıcıların şirkete ilişkin bilgilerin anlaşılmasını kolaylaştıracak, zaman içinde karşılaştırma yapabilmelerine olanak verecek ve kullanıcıların şirket hakkında bir yargıya varabilmelerini sağlayacak bir muhasebe aracıdır.

Finansal raporların temel amacı, ekonomide ve şirketlerde fon kullanımına ilişkin karar alan ilgili kişi veya kuruluşlara finansal nitelikteki bilgileri iletmektir. Finansal bilgi sistemi içinde üretilen bilgilerden beklentiler ise farklılıklar göstermektedir. Bu farklı beklentilere cevap ise şirketin performansı ile yakından ilgilidir. Finansal raporlama, yayımlayacağı finansal bilgilerle sözü edilen kişi veya kurumlara şirketin performansı hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla amacı doğrultusunda hazırlanan finansal raporların, kendisinden etkilenen gruplara karar alması için finansal bilgileri zamanında iletme görevini başarıyla yerine getirmesi söz konusudur. Eğer, finansal raporların hazırlanma amacı iyi belirlenebilir ve bu raporlar dışında finansal durum tablolarının ilgili kişilere ulaştırılıp ulaştırılmadığı saptanabilirse, hazırlanacak raporlarda yer alacak tabloların görünümü ve içeriği hakkında doğru karara ulaşmak olanaklı olacaktır. Böylece finansal bilgi sisteminden beklenen bilgilendirme fonksiyonu başarıyla yerine getirilecek, karar alıcılar da alacakları kararlarda daha başarılı ve daha yanılıgsız olacaklardır.

Finansal Bilginin Kullanıcıları ve Bunların Bilgiye Ulaşma Düzeyleri

Finansal bilginin kullanıcıları, menkul kıymetleri sermaye piyasalarında alınıp-satılan şirketler tarafından üretilerek, hukuki düzenlemeler çerçevesinde kamuya açıklanan finansal bilgileri kullanmaktadırlar. Finansal bilgi kullanıcıları ile bunların bilgiye ulaşma düzeylerini aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür.

Analistler ve fon yöneticileri; Şirketler hakkındaki finansal bilgileri izleyerek değerlendiren ve bu değerlendirmeleri çerçevesinde yatırımcıları ve müşterilerini yönlendiren finansal analistler ile şirket menkul kıymetlerine yatırım yapan fonların

yöneticileri, finansal bilgilerin asıl kullanıcıları konumundadırlar. Bu kişiler için finansal bilgi, finansal analiz ve fon yönetimi için olmazsa olmaz bir kaynaktır. Analistleri; iç ve dış analistler olarak ikiye ayırmak mümkündür. İç analistler yöneticilere yardımcı olmak üzere ve şirketin bütün faaliyetlerini kapsayan bilgiler üzerinde analiz yapmak amacıyla istihdam edilen kişiler oldukları için finansal bilgilere ulaşma düzeyleri tamdır. Dış analistler ise, banka ve aracı kurumlar tarafından istihdam edilen ya da bağımsız olarak çalışan ve şirketler tarafından kamuya açıklanan bilgileri analiz eden uzmanlar olduklarından, bunların ve fon yöneticilerinin finansal bilgiye ulaşma düzeyleri sınırlıdır.

Çalışanlar; Şirketlerin çalışanları ile bunların sendika ve temsilcileri, çalışılan şirketin sürekliliği ve karlılığı ile yakından ilgilidirler. Çalışanların iş güvenliği ile ücret, sigorta, kıdem tazminatı vb. ödemelerin zamanında yapılıp yapılamayacağına ilişkin finansal bilgiler yararlanırlar. Finansal bilgiye ulaşma düzeyleri ise, sınırlıdır.

Hükümet ve düzenleyici otoriteler; Hükümet ve düzenleyici otoriteler bir ekonomideki kaynakların etkin bir şekilde kullanılması amacı çerçevesinde şirketlerin faaliyetleri ile ilgilenirler. Ayrıca, finansal kurumlar vb. bazı şirketlerin faaliyetlerinin düzenlenmesi, yetkilendirilmeleri, vergi alacağıının ve vergi politikasının belirlenmesi, milli gelir ve diğer istatistiki bilgilerin derlenmesi gibi nedenlerle şirketlerin finansal bilgilerini kullanırlar. Şirketlerin faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi, gözetimi ve denetimi fonksiyonlarını üstlenmiş olmaları nedeniyle, hükümet ve düzenleyici otoriteler şirketler hakkındaki finansal bilgilere ulaşabilmektedirler.

Kamuoyu; Şirketlerin faaliyetleri, kamuoyunu birçok şekilde etkilemektedir. Şirketler faaliyetleri dolayısıyla istihdam ve gelir yaratmak yanında, sosyal sorumlulukları çerçevesinde içinde buldukları topluma çeşitli bağış ve yardımlarda da bulunurlar. Yatırımcılar haricindeki kamuoyu şirketlerin finansal bilgileri ile pek ilgili değildir. Ancak finansal bilgiler kamuoyuna medya aracılığıyla ulaştırıldığından, kamuoyu bu bilgilerden haberdar olmaktadır. Ayrıca, kamuoyu şirketlerin ürünlerini

satın alabilir böylelikle, kamuoyunun şirket ürün ya da hizmetlerine olan ilgi ya da tepkisi, şirketin hisse senetlerini almak ya da satmak şeklindeki bir tepkiye neden olabilmektedir. Kamuoyu, sadece kamuya açıklanan bilgilerden yararlandığı için, bilgiye ulaşma düzeyi sınırlıdır.

Kreditörler; Şirketlere kredi sağlayan mevcut ya da potansiyel banka vb. kurumlar, verdikleri veya verecekleri kredilerin anapara ve faiz ödemelerini zamanında alıp alamayacakları ile ilgilidirler. Bunun nedenle kredi kararlarında, şirketlerin finansal bilgilerini esas alırlar. Finansal bilgilere ulaşma düzeyleri ise, sınırlıdır.

Müşteriler; Müşteriler, şirketlerin ürettikleri mal ve hizmetleri satın alırken şirketin mal ve hizmetini satın alma ya da şirketle ticari veya müşteri şeklindeki ilişkiyi devam ettirme ya da sona erdirme kararlarını verirken, şirket hakkındaki finansal bilgilerden yararlanmak durumundadırlar. Şirket hakkında sadece kamuya açıklanan bilgileri edinebilen müşterilerin, bilgiye ulaşma düzeyleri sınırlıdır.

Şirket Yöneticileri - Hakim Ortaklar; Finansal bilgiyi üreten şirketin yöneticileri ile şirketin hakim ortakları, bu bilgileri yatırım, üretim, dağıtım, pazarlama vb. şirketle ilgili bütün faaliyetlere ilişkin kararlarda kullanmaktadırlar. Yönetici ve hakim ortaklar esas itibariyle şirket tarafından üretilen finansal bilgilere tam olarak ulaşabilmektedirler.

Tedarikçiler; Şirketlerin faaliyetleri için gereksindikleri hammadde, ilk madde malzeme, yarı mamul ve mamulleri temin ettikleri tedarikçiler, şirketlere çoğu zaman, vadeli satış olarak gerçekleşen ve cari hesap şeklinde işleyen bir kredi mekanizması sağlarlar. Bu durumda finansal durumu ve faaliyet sonuçları ile ilgili bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Finansal bilgiye ulaşma düzeyleri sınırlıdır.

Yatırımcılar; Şirketlerin menkul kıymetlerini satın almak için şirketlere fon arz eden yatırımcılar, yaptıkları yatırımların getirilerini zamanında alıp alamayacaklarını

bilmek isteyeceklerdir. Menkul kıymeti satmak veya ellerinde tutmak isteyeceklerdir. Bu nedenle de şirketle ilgili finansal bilgileri bilmek isteyeceklerdir. Sadece kamuya açıklanan bilgilere ulaşabildiklerinden, finansal bilgilere ulaşma düzeyleri sınırlıdır.

Yukarıda sayılan finansal bilgi kullanıcıları dışında, şirketin faaliyet alanının yerel, ulusal ya da uluslararası olmasına bağlı olarak, rakipler yanında ticari organizasyonlar da, şirketler hakkındaki finansal bilgilerden yararlanmaktadırlar. Bunların bu bilgilere ulaşma düzeyi ise, sınırlıdır (Küçüksözen,2005:18-20).

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU KAVRAMI - BOYUTLARI VE BAĞIMSIZ DENETİM

1.1. Manipülasyon Kavramı ve Kapsamı

Fransızca kökenli bir terim olarak manipülasyon; sözlük anlamı itibariyle “hareket verme, harekete geçirme, akıllıca, gizli yöntemlerle ya da hileli yollarla bir kimseyi yönlendirme, etkileme veya bir şeyi kontrol altına alma, bir kimsenin düşüncelerinin ve hareketlerinin tam olarak kendi isteğiniz doğrultusunda gerçekleşmesini sağlama, ustaca, maharetli bir şekilde yönetme ve kontrol etme, hile karıştırma, beceri ve ustalıklı idare etme”, mecaz anlamı ile de; “bir işe parmak sokma, karıştırma, bir şeyi manevralarla istenilen amaca yönlendirme, dalavere yapma” olarak tanımlanmaktadır (English-Turkish Modern Business World Dictionary, 1994).

TDK’na göre manipülasyona ilişkin üç farklı tanım yer almaktadır.

1. Yönlendirme,
2. Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme,
3. Varlıkları yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma işi.

Aynı terimin hukuk literatüründe de benzer biçimde; “oyun, entrika, hile, dalavere, hokkabazlık”(Yılmaz, 1996:18) anlamına geldiği ifade edilmekte, kavram olarak sermaye piyasası hukuku bağlamında “yapay işlemle pazarı etkilemek (Yıldırım, 1990:39) şeklinde tanımlanmaktadır.

Manipülasyon; yatırımlarını sermaye piyasasında değerlendiren tasarruf sahiplerinin mali haklarını ve borsada işlem gören menkul kıymetlerin fiyatını, kamuyu aydınlatma ilkesi düzenlemelerine aykırı olarak, gerçek olmayan alım-satımlar veya

açıklamalarda bulunmak suretiyle, yapay bir şekilde etkileyebilecek aldatıcı işlemler yapmak şeklinde tanımlanabilir.

Finansal piyasalarda manipülasyon, kısaca menkul kıymet fiyatlarının yapay olarak kontrolü biçiminde tanımlanmaktadır. Geniş anlamda manipülasyon ya da diğer bir deyişle yapay fiyat oluşturma, genellikle finansal piyasaların, genişlik ve derinlikten yoksun, arz ve talebin sınırlı olduğu; katılımcıların önemli bir kısmının pazarın yapısı ve hisse senedi olgusu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı, oyunun kurallarının konmadığı ya da yeterince bilinmediği veya kollanamadığı dönemlerde kendini gösteren, gerçekte kriminal bir faaliyet olarak kabul edilen bir olgudur (Özbay, 1990).

Manipülatif işlemler, menkul kıymetler borsalarında düzgün bir fiyat oluşumunu engelleyecek şekilde, menkul kıymetin mülkiyetinde değişme olmaksızın sürekli alım-satım işlemleri ile yapılabileceği gibi, kendi adına veya belirli bir kişi ya da kuruluşlar arasında belli miktar, tutar ve fiyat seviyelerinde devamlı olarak menkul kıymet alım-satım işlemi yapılması şeklinde de gerçekleştirilebilir (Tezcanlı, 1996:122).

Manipülatör ise diğer kimselerin aleyhine olacak şekilde fiktif fiyatı yaratarak, bir kayıptan kaçınmayı veya kazanç sağlamayı uman tüzel veya gerçek kişilerdir.

Manipülasyonun amacı genel olarak üç şekilde sıralanabilir (Jennings, March ve Coffee, 1982; Özbay, 1990) ;

- Birinci amaç, menkul kıymetin fiyatını etkilemek genellikle yükseltmek için alım-satım işlemlerinde bulunmak ve menkul kıymeti yükselen fiyattan satmaktır.
- İkinci amaç, menkul kıymet fiyatlarının sürekliliğini ve istikrarını sağlamaktır. Menkul kıymetin fiyatını piyasa fiyatının üzerinde bir seviyeye taşıyarak, potansiyel kazancı artırmak amacıyla yapılır.

• Üçüncü amaç, fiyatların aşağıya çekilmesi yönünde olmaktadır. Genellikle açığa satışla piyasaya giren ya da vadeli işlem piyasalarında pozisyon alan kimselerce yapılabilmektedir.

Manipülasyonun Sınıflandırılması. Allen ve Gale (1992), manipülasyonu üç grupta sınıflandırmaktadır. Bunlar;

i. Hareket bazlı manipülasyon ; Menkul kıymetlerin cari fiyatlarını ve dolayısıyla şirket değerini değiştirebilen manipülatif işlemler,

ii. Bilgi bazlı manipülasyon ; Yanlış ve yanıltıcı bilgi ve haber yaymak suretiyle gerçekleştirilen manipülatif işlemler,

iii. İşlem bazlı manipülasyon ; Alım ve satım yapmak suretiyle gerçekleştirilen manipülatif işlemlerdir.

i. Hareket Bazlı Manipülasyon ; Bu türdeki manipülasyonlar, hisse senetlerinin beklenen gerçek değerlerini etkilemeye yönelik yapılmaktadır. Hisse senedi fiyatları ve şirketin sahip olduğu menkul kıymetlerin cari fiyatlarını sürekli olarak değiştirmeye yönelik işlemlerdir. Bir menkul kıymetin piyasada alım satıma konu olan kısmının önemli bir bölümünü ele geçirmeyi veya şirket çalışanlarının elinde bulundurdukları şirket hisselerini kendi lehlerine kullanmalarını ve bazı durumlarda aracı kurumların müşteri emirlerini gerçekleştirilmemeleri hareket bazlı manipülasyona örnek olarak gösterilebilir.

ii. Bilgi Bazlı Manipülasyon ; Sermaye Piyasası Kanunu'nun 47/A-3 maddesinde, "Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi verilmesi, haber yayılması, yorum yapılması ya da açıklamakla yükümlü olunan bilgilerin açıklanmaması" olarak tanımlanmıştır.

Bilgi bazlı manipülasyonda, yatırımcılara şirketle ilgili yanlış ve yanıltıcı bilgiler verilmekte veya şirketle ilgili gerçek olmayan bir takım söylentiler çıkarılmakta ya da

açıklanmaması gereken bilgiler açıklanmaktadır. Bu tür manipülasyonlar bilgi akışının sağlanamadığı şirketlerde ve bilgilerin yatırımcılar tarafından kolaylıkla elde edilemediği piyasalarda daha sık görülmektedir (SPK Araştırma Raporu, 2003:4). Piyasanın dürüstlüğünü bozan ve hisse senetlerinin fiyatlarını olumsuz olarak etkileyen kasıtlı hareketlere, kamuyu aydınlatma ilkesine, tebliğ ile belirlenmiş hususlarda açıklama yapma zorunluluğuna aykırı eylemler de dahil edilmiştir (Günel, 1997:522).

Menkul kıymetin fiyatını doğrudan etkileyebilecek nitelikteki bilgilerin kamuya açıklanması sürecinde, bu bilgilerin gerçeğe uygun olmayan şekillerde yansıtılması ile menkul kıymet fiyatlarında dalgalanmalar yaratılması, bilgi bazlı manipülasyon kapsamındadır. Buna göre, kamuyu aydınlatma ile yatırımcıların korunması ilke ve kuralları çerçevesinde halka açıklanması zorunlu bilgi ve verilere ilişkin olarak; asılsız, yanlış, yanıltıcı ve yetersiz beyanda bulunularak veya açıklama yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınarak eksik açıklama yapılması söz konusudur.

Tezcanlı'ya (1996) göre, içerideki bilgiye dayalı işlemler sonucunda kazanç temin edilebileceği gibi, hisse senedi fiyatlarını etkileme gücü bulunan piyasa katılımcıları (yazılı basın, dedikoducular, şirket çalışanları) belli bir noktaya kadar hisse senedinin fiyatını düşürücü veya artırıcı açıklamalarda bulunur, ardından alım veya satım işlemlerine başlarlar. İçeriden öğrendikleri bilgileri kamuya yanlış aktaran bu insanların kamunun gözü önündeki saygınlıkları ve inanılırlıkları gerçek bilgi ortaya çıkınca yok olacaktır. Böyle bir durumda hisse senedinin fiyatındaki manipülasyonun sürdürülebilmesi için içeriden öğrenilen bilginin farklı kişiler tarafından farklı zamanlarda kamuyu yanıltıcı şekilde kullanılması söz konusu olacaktır.

Benabou ve Laroque (1992), bilgiye dayalı manipülasyon incelemelerinde şu tür bulgular elde etmişlerdir. Eğer bir kişi bir firma hakkında bilgiliyse ve söz konusu kişinin iddiaları yatırımcılar tarafından dikkate alınmıyorsa, o kişi yanlış, yanıltıcı veya yönlendirici duyurular ile alım-satım işlemleri yaparak fiyatları manipüle edebilir. Bu tür bir girişim diğer yatırımcılar tarafından öğrenilinceye kadar başarılı olabilmektedir.

Bhattacharya ve Daouk'un (2000) içeriden öğrenenlerin ticareti üzerine 103 ülkenin hisse senedi piyasalarında yaptıkları çalışmaya göre, 1998 yılı sonu itibariyle 23 gelişmiş ülke borsasının yüzde 100'ü ve 80 gelişmekte olan ülke borsasının yüzde 80'inin içeriden öğrenenlerin ticaretini önleyici düzenlemelere sahip olduğu görülmüştür. Fakat düzenlemelerin uygulanmasının, düzenlemelerin varlığı kadar kuvvetli olmadığı, gelişmiş ülkelerde yargıya intikal ettirilen olayların yüzde 78,3'ü cezalandırılırken, gelişmekte olan ülkelerde bu oranın sadece yüzde 23,2 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir .

iii. İşlem Bazlı Manipülasyon ; SPKn md. 47/A-2 hükmündeki suçun maddi unsuru sermaye piyasası araçlarının alım ve satımıdır. İşlem bazlı manipülasyon suçunun neticesi sermaye piyasası araçlarının fiyatının etkilenmesi tehlikesidir. SPKn md. 47/A-2 hükmü, fiili bir tehlike suçu olarak düzenlemek suretiyle sonucun gerçekleşmesini şart koşmamıştır. Tehlike suçlarında, doğrudan doğruya bir zararın doğması gerekli olmayıp, suç konusu olarak tanımlanan tehlikeli davranışlar cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla, maddi unsurun mevcudiyeti için alım ve satım esnasında maddedeki amaçların hedeflenmesi yeterlidir. Alım ve satım sonrasında amaçlanan etkinin doğması veya bu ikisinin arasında illiyet bağının bulunması şart değildir. Örneğin kişi alışları ile fiyatı yükseltmek isterken, piyasadaki diğer faktörler nedeniyle fiyat aynı kalmış ve düşmüş olsa dahi maddi unsur gerçekleşmiş olacaktır.

Suç bir tehlike suçu olmakla beraber, failin gerçekleştirdiği işlemler sonucu bir menfaat sağlanması durumunda, SPKn.nun 47 nci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince ağır para cezası, üst sınır ile bağlı olmaksızın, suçun işlenmesi suretiyle temin edilen menfaatin üç katından az olamaz.. Söz konusu hükmün uygulanması açısından önemli olan ve vurgulanması gereken diğer bir husus ise, failin mamelekinde bir artışın meydana gelmesinin yanı sıra bir zarardan korunmanın da menfaat olarak değerlendirilmesidir.

İşleme dayalı manipülasyon yönteminde, menkul kıymetlerin alım-satım işlemleri sonucunda hisse senedi fiyatında değişimler olmaktadır. Bu türdeki manipülasyonlarda diğerlerinden farklı olarak, hisse senedine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanmasında eksik ve yanlış bilgilere göre hareket etmek yerine, sadece alım-satım işlemleri ile piyasayı yanıltma amaçlı faaliyetler görülmektedir. Örneğin bir manipülatör, hisse senedinin değerini etkileyebilecek olaylar ve bilgileri göz ardı ederek menkul kıymet alım-satım işlemleri ile bir piyasa hareketi gerçekleştirebilmektedir (Tezcanlı, 1996).

İşlem bazlı manipülasyon, yanıltıcı bir piyasa yaratmak amacıyla yapılan eylemler olarak tanımlanmaktadır. Bu türde, işlem yapanlar asıl niyetlerini gizleyerek, yapmış oldukları alım ve satım işlemleriyle menkul kıymet fiyatlarını etkilemeye, yapay piyasa oluşturmaya çalışmaktadırlar. Burada sadece sermaye piyasası aracının fiyatı değil, arz ve talebi de danişıklı olarak farklı gösterilmektedir. Zaten sermaye piyasası aracının arz ve talebini etkileyecek işlem ve eylemlerde bulunulması, fiyatı kendiliğinden etkileyecektir. Bu tür manipülatif işlemler Sermaye Piyasalarına olan güveni sarsmakta ve fiyatların piyasanın olağan koşullarında arz ve talebe göre serbestçe oluşumunu engelleyecek Sermaye Piyasasının etkinliğini azaltmaktadır (Şengül, 2002:449).

İşlem bazlı manipülasyonda kullanılan yöntemlerin her somut olaya göre değerlendirilmesi ve bu çerçevede suç oluşup oluşmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, menkul kıymet borsalarında yaygın olarak kullanılan bir takım manipülasyon yöntemleri bulunmaktadır. Söz konusu yöntemlerde yapılan işlemler genellikle tek başına yasal bir görüntüye sahip olmakla birlikte, belirli bir amaç için koordineli olarak gerçekleştirildiklerinde manipülasyona neden olmaktadır. Her somut olayda farklı yöntemlerin kullanılması mümkündür.

Chatterjea ve Cherian (1993) finansal yönetim açısından manipülasyonu incelemiş, şirket yönetimlerinin hangi durumlarda hisse senetlerinin piyasa fiyatını

manipüle etmek istediklerini ve hangi durumlarda piyasadaki manipülatörlerden hisse senetlerini korumak için harekete geçtiklerini araştırmıştır. Halka açık bir şirketin hisse senetlerinin büyük bir oranı küçük yatırımcılar tarafından sermaye kazancı sağlaması için talep görüyorsa, bu durumda firma yönetiminin hisse senetleri fiyatını yatırımcının arzu ettiği seviyelerde tutmaya çalışması doğaldır. Bu fikir Jarrow'un (1992) bireysel yatırımcının, servetinin değerini artırabilmek için firmanın hisse senetlerinin fiyatını yükseltmeye çalışması fikrinden biraz farklılık göstermektedir. Chatterjea ve Cherian, hisse senedinin fiyatı, yatırımcısını memnun etmek isteyen, firma tarafından manipüle edilebilir derken, Jarrow, hisse senedi fiyatının manipüle edilmesinin temelinde yatan unsuru, yatırımcının yaptığı manipülatif hareketlere bağlamaktadır.

İMKB'de gerçekleşen işlemlere ilişkin olarak, SPK tarafından gerçekleştirilen incelemelerde, özellikle sığ hisse senetlerinde çok sayıda manipülatif işlem tespit edilmiş olup, manipülatörler hakkında SPK tarafından 1992-2004 Ağustos tarihleri arasında, 394 olayla ilgili olarak suç duyurusunda bulunulmuştur. Bu suç duyuruları üzerine açılan davaların 9'u mahkumiyetle, 12'si beraatla sonuçlanmış, 164'ü erteleme kapsamına girmiştir (Küçüksözen,2005:22).

Özby (1999), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda gerçekleşen manipülasyonların nedenini aşağıdaki etkenlere bağlamaktadır.

- Eğitim düzeyi yetersiz ve küçük-bireysel yatırımcının çoğunlukta olması,
- Aracı ve yardımcı kuruluşların yeterli seviyede olmaması ve bu kuruluşlarda meslek geleneklerinin oluşmamış olması,
- Komisyon ve kredi piyasasında aşırı rekabetin olması,
- Halka açıklık şirket sayısının az olması nedeniyle, hisse senedi fiyatlarının şirketlerin sermaye maliyetlerini ve idari kontrolünü etkileme potansiyelini pek yansıtmaması ,
- Denetimlerde manipülasyon yapan kişilere karşı caydırıcı etmenlerin yetersiz olması ve tedbirlerin yetersizliği.

1.2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Kavramı ve Kapsamı

Finansal bilgi, şirketlerin her türlü faaliyetlerinin sonuçlarını başta şirket ortakları olmak üzere, şirketle ilgili bütün taraflara, diğer bir ifade ile finansal bilgi kullanıcılarına iletmektedir. Bu bilgiler, şirket yönetiminin yatırım kararlarında ve şirketle ilgilenenlerin bu şirketle ilgili kararlarında etkili olmaktadır.

Finansal bilgi şirketler hakkında daha iyi karar alınmasını, böylelikle ekonomik sistemin temel amacı olan kaynakların daha etkin dağılımını sağlamaktadır. Böylelikle taraflı, doğru olmayan bilgi, diğer bir ifade ile finansal bilgi manipülasyonu kaynakların etkin tahsis edilememesine, dolayısıyla kaynakların israf edilmesine neden olmaktadır. Şirketler tarafından esas itibariyle ortakları için bilgi üretilen finansal raporlama sürecine, “toplumun bir ferdi olan ortaklar için iyi olan toplumun tümü için de iyidir” görüşü çerçevesinde toplum da müdahale etmektedir. Şirket ortaklarının kendi menfaatleri çerçevesinde şirket faaliyetleri ile ilgilenmeleri, bu faaliyetlerle toplumun tamamının ilgilenmesi sonucunda, şirket tarafından finansal tabloların nasıl üretildiği, bu kapsamda finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gidilip gidilmediği toplumun tamamı açısından da önemlidir. Dolayısıyla, finansal bilgi manipülasyonu uygulaması, toplumun tamamını dolandırmak anlamına gelir (Stolowy ve Breton, 2000:28).

Finansal bilgi finansal tablo ve raporlar halinde ilgililere sunulmaktadır. Finansal tablo ve raporların üretildiği muhasebe sistemi, pek çok farklı duruma uygulanabilirliği sağlamak için bazı esneklikler içermektedir. Bu durum, düzenleme alanındaki şirketlerin faaliyet gösterdikleri çevre ve koşulların aynı sektörde faaliyet gösteren şirketler için bile farklı ve çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır. Muhasebe standartlarındaki bu gerekli esneklik, şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında bu bilgileri kullananları yanıltmalarına neden olmamalıdır (Mulford ve Comiskey, 2002:19,20).

Finansal raporlama sisteminde bazı esneklikler bulunmaktadır. Ekonomik koşul ve olaylar şirketten şirkete ve sektörden sektöre değiştiği sürece bu esnekliklerin

varolması olağan bir durumdur. Bazı yöneticiler, finansal raporlama sistemindeki bu esneklik sınırlarını asarak, finansal durum ve faaliyet sonuçlarını gerçek durumdan farklı göstermek suretiyle finansal bilgiler üzerinde oynamakta ve finansal bilgi maniplasyonu yapmaktadır. Finansal bilgi kullanıcılarını yanıltma amacı taşıyan, muhasebe kayıt ve işlemlerinde bilinçli olarak meydana getirilen düzensizliklere; finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır. Bunlar, şirketin durumunun olduğundan baska gösterilmesini hedefleyen uygulamalardır.

Kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe, muhasebe usulsüzlükleri ve muhasebe maniplasyonu olarak değişik ifadelerle tanımlanan ve esas itibariyle “şirketlerin finansal tablo ve raporlarında yer alan verilerin yöneticilerin istekleri ile uyumlu olmasını sağlamak amacıyla, finansal raporlama sürecine (muhasebe standartları çerçevesinde ya da bunun dışında) müdahalede bulunulması” olarak tanımlanabilen finansal bilgi maniplasyonu ile şirketlerin finansal durumu, faaliyetleri ve faaliyet sonuçları hakkında ilgililere gerçeğe aykırı bir bilgi sunulabilmektedir (Küçüksözen,2005: 25).

şirketler tarafından piyasaya sunulan bilgilerin, finansal bilgi maniplasyonu nedeniyle, şirketlerin gerçek finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını yansıtması, bir taraftan bu şirketlerin menkul kıymetlerine yatırım yapan yatırımcıların zarara uğramasına ve sisteme olan güvenlerinin sarsılmasına, diğer taraftan yanlış bilgi üzerine alınan menkul kıymet alım-satım kararları nedeniyle de kaynakların yanlış ve verimsiz alanlara tahsis edilmesine, dolayısıyla ekonomiye ek bir maliyet yüklenmesine neden olmaktadır. Buna ilişkin önemli gelişmeler 1990’lı ve 2000’li yıllarda başta ABD’de olmak üzere ülkemizde ve diğer ülkelerde yaşanmıştır (Küçüksözen, 2005 : 25).

Price Waterhouse Coopers (PWC), bağımsız denetim kuruluşu tarafından yapılan bir ankete göre, ABD’de muhasebe usulsüzlükleri olduğuna dair iddialar 1997 yılından 2000 yılına kadar % 25’den % 49’a yükselmiştir. Benzer bir çalışma, 1992’den 1998’e

kadar, bağımsız denetimden geçmiş finansal tabloların düzeltilmesine ilişkin davaların sayısının % 750 arttığını göstermektedir. Bunun yanında, finansal tablolarını düzelten ya da yeniden düzenlemek durumunda kalan şirket sayısı 1997’de 116, 1998’de 158, 1999’da 216 ve 2000’de 233’dür. Bunların dışında sadece üst düzey finans yöneticilerine yönelik olarak yapılan ankete göre, bu yöneticilerin 3’de ikisi finansal sonuçların yanlış açıklanması için şirket içinde baskı ile karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Yine anket sonuçlarına göre yöneticilerin % 55’i bu baskılara direnmiş, % 12’si ise direnememiştir (Young, 2002:1,2).

Bu kapsamda, ABD’de 1990’lı ve 2000’li yıllarda ardarda ortaya çıkan Lucent Technologies, Microstrategy, Xerox, Lemout & Hauspie, Anicom, Rent-Way, Mercury Finance, Micro Warehouse, BT Office Product, Banker Trust, Enron, Worldcom vb. skandallarla, aslında ABD ekonomisinin en büyük şirketlerinden bazıları tarafından kamuya açıklanan bilgilerin yanlış ve yanıltıcı olabildiği, çeşitli finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri ile şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçlarının olduğundan daha iyi olarak kamuya sunulabildiği ortaya çıkmıştır. Bu durum, ABD ekonomisine ve bu ekonominin piyasa mekanizmasına ve bu kurum ve kuruluşlara olan güveni sarsmıştır. 11 Eylül 2001 günü ABD-New York’ta gerçekleşen ve sadece ABD’yi değil bütün dünyayı sarsan terörist saldırı ile kıyaslanarak, bu olaylardan hangisinin ABD toplumunu, toplumun kendisi hakkındaki algısı açısından, daha olumsuz etkilediği tartışılmıştır. Bu gelişmeler, hisse senetleri borsalarda işlem gören şirketlerin performansları hakkında kamuya yanlış bilgi vermeleri durumu üzerinde yoğunlaşılmasına neden olmuştur. Worldcom, Tyco ve Enron skandallarında, bu konu ile ilgili yükselen rakamlar bunun çok yaygın bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim, halka açık şirketlerden finansal tabloları düzeltilenlerin sayısı 1990-1997 arasında yıllık ortalama 43 iken, bu sayı 1997’de 92, 1998’de 102’ye, 1999’da 174’e ve 2000’de 201’e, 2001’de 225’e yükselmiş; Ocak 1997 ile Haziran 2002 arasında hisse senetleri piyasalarda işlem gören şirketlerin % 10’u en az bir defa finansal tablolarını düzeltmişlerdir (Bebchuk ve Gilli 2002; General Accounting Office, 2002).

Bu olayların benzerleri Türkiye’de de yaşanmıştır. Özellikle 1998 yılı sonrasında SPK tarafından yapılan denetim ve incelemelerde, hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) işlem gören çok sayıda şirketin kamuya açıkladıkları finansal tablo ve raporlarında, finansal durum ve faaliyet sonuçları ile ilgili olarak gerçeğe aykırı bilgi verdikleri ortaya çıkmıştır. Yine hisse senetleri İMKB’de işlem gören 4 Banka hisse senetlerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından el konulması nedeniyle toplam 42 bin civarında yatırımcı, yaklaşık 128 Trilyon TL zarara uğramıştır.

Finansal bilgi manipülasyonu, şirketlerin muhasebe ilkelerindeki raporlama ile ilgili esnekliklerden yararlanırken bu esneklik sınırlarını aşarak, finansal durumlarını çıkarları doğrultusunda farklılaştırıp kamuya bu şekilde sunmaları neticesinde gerçekleşmektedir.

1.3. Finansal Bilgi Manipülasyonunu Nedenleri

Finansal bilgi manipülasyonun nedenleri ana başlıklar itibariyle aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Küçüksözen,2005:67-68):

- Şirketlerin zayıf yönetim yapıları,
- Yöneticilerin menfaatleri ve şirketlerin ortaklık yapıları,
- Şirketlerdeki zayıf iç denetim sistemi ve yetersiz bağımsız denetim komiteleri ya da bağımsız denetimin hiç olmaması,
- Finansal raporlama sürecinde finansal bilginin raporlanması açısından gerçek zamanlı değil periyodik bilgilendirmenin olması,
- Periyodik finansal raporlama sisteminin ortaya çıkardığı finansal analistlerin ve bunların tahminleri ile bu tahminlerin şirketlerin yönetimi üzerinde oluşturduğu baskı,
- Muhasebe standartlarındaki, gerçekleşme, tahsis ve tahakkuk kavramları ve bu kavramlar da dahil olmak üzere muhasebe sisteminin bir şirket için ekonomik sonuç doğuran işlem ve olayların gerçekleşme zamanı, tutarı ve raporlanmasına ilişkin sağladığı esnekliklerdir.

1.3.1. Şirketlerin Zayıf Yönetim Yapıları

Dechow, Sloan ve Sweeney (1996) tarafından yapılan araştırmaya göre, ABD’de 1982-1992 yılları arasında finansal bilgi manipülasyonu yaptıkları, tespit edilerek kamuya açıklanan şirketlere ilişkin olarak, şirketlerin genelinde;

- Yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun, şirkette aynı zamanda üst düzey yönetici konumunda oldukları,
- Üst düzey yönetimde bulunan büyük çoğunluğun aynı zamanda şirketin kurucusu oldukları,
- Şirket hisselerinin paydaşları arasında yönetim dışında bulunanların önemli bir paya sahip olmadıkları,
- Bağımsız denetim komitesine sahip olmadıkları ve bağımsız denetimlerinin büyük bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılmadığı tespit edilmiştir.

Bu tespitler sonucunda, şirketlerdeki zayıf yönetim yapılarının finansal bilgi manipülasyonuna imkan verdiği görülmektedir.

1.3.2. Yöneticilerin Menfaatleri ve Şirketlerin Ortaklık Yapıları

Şirket yöneticileri ve ortakları şirket menfaatleri doğrultusunda daha fazla kar etmek adına, piyasadaki itibarlarını gözetmek vb. nedenlerle finansal bilgi manipülasyonu yapabilmektedirler. Şirketteki yöneticiler ve ortaklar bu amaçları gerçekleştirdiklerinde itibarlarını yükseltip, hisselerine değer kazandırmış olacaklardır.

Yöneticiler her zaman kendi menfaatlerini maksimum seviyede tutmak isterler, bu nedenle birçok girişimde bulunarak karlarını maksimize etmek, kardaki dalgalanmayı azaltmak, karlarının istikrarlı olduğunu göstermek amacıyla, menfaatleri doğrultusunda şirketlerinde finansal bilgi manipülasyonu yapmaktadırlar.

1.3.3.Yetersiz İç Denetim Sistemi, Bağımsız Denetim Komitesinin Yapısı ve Bağımsız Denetim

Şirketlerdeki iç denetim yetersizliği ve bağımsız denetim sisteminin çok yetersiz olması şirketlerdeki finansal verilerin analizinin ve finansal raporlama sürecinin doğru ve güvenilir bir şekilde yapılıp yapılmadığının denetlenmesine engel teşkil etmektedir. Bağımsız denetim komitesinden beklenen şirketin finansal raporlama sürecinin doğru ve gerçeğe uygun bilgi üretecek şekilde çalışmasını gözetlemektir. Şirkette yeterli niteliklere sahip finans ve muhasebe müdürü istihdam edilip edilmediğini, muhasebe servisinin doğru ve güvenilir bilgi üretecek şekilde uzman personelden ve donanımdan oluşturulup oluşturulmadığını araştırması, incelemesini bağımsız denetim komitesi gerçekleştirmelidir Aynı şekilde bağımsız denetim komitesindeki yetkili kişilerin de görevlerinde yeterli bilgiye ve niteliği sahip olması gerekmektedir. Şirket içinde ve dışında bulunan denetim sistemi ve yetkili kişilerin olması doğru bir finansal raporlamayı sağlayarak şirket yönetimine katkıda bulunacaktır.

Bağımsız denetim komitesinin ve iç denetim sisteminin yeterli uzmanlıkta ve bağımsızlıkta kişilerden oluşturulmaması, böylelikle zayıf bir iç denetim sistemi ve bağımsız denetim komitesi, finansal bilgi manipülasyonunun en önemli nedenlerinden birisi olarak görülmektedir.

1.3.4.Tahakkuk Muhasebesi ve Muhasebe Standartlarının Sağladığı Esneklik

‘Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri’ne göre şirketin ömrünün belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanması gerekmektedir. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, aynı döneme ait gelir ve giderlerin karşılaştırılması gereğini ifade eder.

Tahakkuk esasının bir sonucu olarak yöneticiler gelir ve giderlerin tahakkuk zaman ve miktarı konusunda bir değerlendirme yapıp, karar vermelidirler. Bu durum, finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır. Tahakkuk esas, nakit akımı esasına göre şirketlerin bir döneme ilişkin ekonomik performanslarını daha iyi ölçmektedir. Finansal bilgi manipülasyonunun temel nedenlerinden birisi tahakkuk muhasebesi ve bunun yöneticilere sağladığı esnekliktir. Bu esnekliği ortadan kaldırmak ise, mümkün görünmemektedir ve kaldırıldığı düşünülürse de sonuç olarak, şirketlerin ekonomik performansını daha iyi ölçen bir ölçüden mahrum kalınacaktır (Dechow ve Skinner, 2000).

1.3.5. Periyodik Bilgilendirme Sistemi ve Analistlerin Kar Tahminleri

Finansal bilgiler 1930'larda büyük depresyon sonrası yapılan düzenlemelerle önce yıllık, sonra altı aylık ve üç aylık olarak kamuya duyurulmaktadır. Yıllık finansal bilgiler de en erken üç ay sonra yatırımcıya ulaştırılmaktadır. Sonuçta en yeni bilgi üç ay öncesine aittir, diğer bir ifade ile finansal bilgiler periyodiktir (Young, 2002). Ancak artık güncel bilgilere ulaşmak çok daha hızlı ve kolaydır.

Şirketler üçer aylık dönem aralıklarıyla finansal bilgilerini sunabilmektedirler. Finansal bilgi kullanıcıları olan mevcut ve potansiyel yatırımcılar bu bilgileri kullanarak yatırımlarını bu açıklanan finansal bilgilere göre yönlendirebilmektedirler. Ancak bu bilgilerin doğru ya da yanlış olduğu bilinmemektedir. Açıklanan bu finansal bilgiler doğrultusunda finansal analistler yorum yapmaktadırlar. Bu yorumlara ilişkin olarak yaptıkları tahminler doğrultusunda yatırımcılarda analistlerin tahminleri doğrultusunda girişimlerde bulunmaktadırlar. Ancak bu bilgilerin kesinliği yoktur, tahminden öte olmayan bu bilgiler elde edilebilir nitelikte olması nedeniyle finansal bilgi kullanıcıları tarafından göz önünde bulundurulmaktadır.

Bağımsız denetimden geçmemiş üçer aylık finansal tablolar çok önemli olmalarına rağmen, bu tabloların piyasaya etkisi azdır.. Diğer bir ifade ile üçer aylık

finansal tablolarda yer alan bilgiler finansal analistlerin tahminleri ile tutarlı ise, piyasada herhangi bir etki yaratmamakta, ancak bu tablolarda yer alan bilgiler finansal analistlerin tahminleri ile uyumlu değilse, bu durumda bu bilgilerin piyasada etkisi bayağı yüksek olmaktadır. Piyasaları yönlendirenler finansal analistlerdir. Gerçekte, finansal analistlerin kamuya açıklanmış tahminleri, çok az bir sapma ile gerçekleşecek gibi algılanmaktadır (Young, 2002).

Finansal piyasaların beklediği anında finansal bilgi talebi ile mevcut finansal sistemimizin sağladığı yıllık ya da üçer aylık dönemlere ilişkin gecikmiş bilgi sunumu arasındaki boşluk, son zamanlarda çok artan finansal bilgi manipülasyonunun temelini oluşturmaktadır. Bu boşluk finansal analistler tarafından doldurulmakta, bu ise şirket yönetimi üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır (Young, 2002:311).

Young 'a göre (2002), finansal bilgi manipülasyonunun nedenlerinden biri, finansal piyasalardaki mevcut periyodik raporlama sistemidir. Bu tür bir finansal raporlama sistemi finansal piyasalarda gerçek zamanlı bilgilendirme ihtiyacını karşılayamamakta, ortaya bir boşluk çıkmaktadır. Bu boşluğu analistler doldurmaktadır. Analistlerin tahminlerinin de subjektif olmasından dolayı şirketler üzerinde çok büyük bir baskı oluşmaktadır. Bu nedenle finansal bilgi manipülasyonu ortaya çıkmaktadır, gerçek zamanlı finansal bilgilendirme sistemine geçerek çözüm bulunabilir.

1.3.6. Muhasebede Gerçekleşme ve Tahsis Etme Kavramları

Finansal bilgi manipülasyonu; genel kabul görmüş muhasebe standartlarının amacı dışında uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sorunun bir nedeni de, muhasebe standartlarında iki temel kavram olan gerçekleşme ve tahsis etme kavramlarından kaynaklanmaktadır.

Bir şirketin portföyündeki 1.500 dolarlık (her bir hissenin değeri 150 dolardır) 10 hisse senedi satışını ele alalım. Bu işlem (ki bu işlem üzerine aktifte meydana gelen

miktar değişikliği nedeniyle muhasebe kaydı yapılması gerekmektedir) Şirketi çok fazla etkilemez. Ancak, Şirketin portföyünde yer alan hisse senedi fiyatında meydana gelen 150 dolardan 100 dolara düşüş şeklindeki bir fiyat değişimi (böyle bir değişimde, dönem sonunda değerleme nedeniyle yapılacak kayıt hariç, herhangi bir muhasebe kaydı yapılmamaktadır) Şirketi etkiler (Rosenfield, 2000).

Muhasebe standartlarında bir Şirketin finansal durumunu tam olarak kamuya açıklayamamak gibi Őeffaflıęı önleyen bir yapısı vardır. En çok eleştirilen durum finansal tabloların bir Şirketin durumunu tam olarak yansıtmamasıdır. Bu durum raporlamanın sadece işleme dayalı olmasından ve sadece miktarlardaki değişimleri yansıtmamasından; ancak, stokların, arsa ve binaların fiyatlarındaki artış gibi bir işleme bağlı olmayan değer artışlarının tahakkuk ettirilerek kayıtlara geçirilmesi ve böylece kamuya açıklanmasını sağlayamamasından kaynaklanmaktadır. Tahsis, özellikle amortismanların, stokların, yatırımların, gelir vergisinin, emeklilik yükümlölüklerinin, Şerefiye ve maddi olmayan diğer duran varlıkların ve borçların raporlanmasında çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Tahsis esasında borçlar (birleşik faiz formülü kullanılmaktadır), amortismanlarda azalan bakiyeler yöntemi hariç, diğer aktif ve pasif kalemler için sistematik olarak istikrarlı, düz bir formül kullanılmaktadır. Bir Şirket örneğin amortismanlar konusunda dönem başında bir yöntemi seçmekte ve bu yöntemin o ekonomik olayın yıllar itibariyle etkisini finansal tablolara yansıttığını varsaymaktadır. Bu formülleri kullananlar, kullanmaya başladıktan sonra, formüldeki varsayımları değiştiren bir olay gerekleştiiğinin pek farkına varmazlar, zaten formül de böyle bir olayın gerçekleşmeyeceğini varsayar. Bunun yanında tahsis esası, ilgili ekonomik olayın etkisini doğru bir şekilde yansıtmaz (Rosenfield, 2000:4).

Muhasebe standartlarındaki gerçekleşme, tahsis etme ve tahakkuk kavramları, muhasebe sisteminin bir Şirket için ekonomik sonuç doğuran işlem ve olayların kaydedilme zamanı, tutarı ve raporlanmasına ilişkin sağladığı esneklikler neticesinde finansal bilgi manipölasyonuna neden olmaktadır.

1.4.Finansal Bilgi Manipülasyonu, İç Denetim Sistemi ve Bağımsız Denetim

Finansal bilgi manipülasyonundaki önemli faktörlerden biri şirketlerin denetim yapısıdır. Buna ilişkin sistemler ve komiteler aşağıdaki gibidir:

1.4.1. İç Denetim Sistemi ve Bağımsız Denetim Komitesi

Denetim, Türk Dil Kurumu tarafından, bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakebe etmek, teftişi etmek, kontrol etmek olarak tanımlanmıştır.

İç denetim ise, kurumun her türlü etkinliğini geliştirmek, iyileştirmek ve kuruma değer katmak amacıyla, bağımsız ve tarafsız bir şekilde güvence ve danışmanlık hizmeti vermektir. İç denetçiler, risk yönetimi, iç kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliği ve verimliliğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için sistematik yaklaşımlar geliştirerek kurumun hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olurlar (Institute of Internal Auditors, 2002).

Şirketler içinde de iç denetim önemli bir yere sahiptir. Şirketler hakkındaki en önemli bilgi kaynağı finansal tablo ve raporlardır. Bu finansal tablo ve raporlar şirket içindeki yetkili kişiler tarafından, muhasebe kayıtlarına bağlı olarak hazırlanmakta ve şirket içi denetim organları veya kontrol mekanizmalarınca denetlenmektedir. Finansal tablo ve raporların şirket içindeki kişilerce hazırlanması ve şirket içi denetim organlarınca denetlenmesi, bu tablo ve raporların şirketin gerçek finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını yansıtmamasına neden olabilmektedir. Çünkü, bu finansal tablo ve raporları hazırlayanlar ve bunların denetimini yapanlar, şirketin iç bünyesinde, şirketin menfaati doğrultusunda, şirketin sahip ya da yöneticilerine karşı bağımsız olamayan kişiler ve organlardır. Finansal raporlama sisteminin bu niteliği, finansal tabloların gerçek durumu doğru bir şekilde yansıtmamasına neden olmaktadır. Bu durum, şirket çalışanlarınca hazırlanan ve denetlenen finansal tablo ve raporların gerçeği dürüst bir

şekilde yansıtıp yansıtmadıkları açısından, şirket dışındaki bu konuda çalışan kişilere yani bağımsız denetçilere ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle şirket ile menfaat ilişkisi olmayan, bağımsız, yetkili ve bu konuda deneyimli bir kuruluşun bu finansal tablo ve raporların doğruluğunu onaylaması gerekmektedir.

1.4.1.1. İç Denetim Sistemi

Bağımsızlık, iç denetim biriminin sahip olması gereken bir nitelik olup, iç denetimin planlanması ve programlanmasında risk değerlendirmesine bağlı olarak en riskli alanlardan başlayarak denetime tabi tutulmasını ve iç denetçinin denetim görevini engellenmeden yapabilmesini ifade etmektedir. İç denetçi denetim faaliyetini gerçekleştirirken meslek etik kurallarına ve belirlenen standartlara uygun olarak davranır. Böylece denetim biriminde görevli tüm iç denetçilerin erişecekleri aynı mahiyette objektif denetim sonuçlarının elde edilmesine çalışılır. İç denetim kuruma denetim sonucunda elde ettiği verilerle güvence ve danışmanlık sağlar. Denetim sonucunda kurum yönetimi, kurumun amaç ve hedeflerine uygun kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, faaliyetlerinin mevzuata uygunluğu, kurum varlıklarının korunması ve kurum içinde var olan iç kontrollerin yeterli olup olmadığı ve kurumun ürettiği bilgilerin güvenilirliği konularında güvence ve danışmanlık elde eder. Bu güvence ve danışmanlık faaliyeti aynı zamanda devlete, topluma ve kurumla ilgili kişileri ve araştırmacılara karşı da sağlanır. İç denetim, bir kurumun amaç ve hedeflerine ulaşmasına dönük olarak kuruma değer katmaya çalışır. Bu amaçla kurumun amaçlarına yönelik yeni hedefler belirlemede ve geliştirmesinde yardımcı olur. İç denetçiler yönetimin dışında ve yönetim fonksiyon ve işlem sürecinden ayrı olarak kurum üst yönetimine danışmanlık yapmak amacıyla, düzenlediği raporlarda iyileştirici ve geliştirici önerilere yer verir. İç denetim, sürekli ve disiplinli, risk değerlemesine dayanan bir denetim anlayışı benimsediğinden bir kurumda etkin bir risk yönetiminin kurulmasına yardımcı olur. Denetim sürecinde iç denetçiye ve denetime maruz olan yönetime ve çalışanlara düşen bir çok yükümlülük bulunmaktadır. Bu

hususlar iç denetimin uluslararası standartlarında detaylı olarak belirlenmiştir. Öncelikle yönetim ve kontrol süreçlerinin belirlenmesi gerekir.

Türkiye’de TTK’nda, SPK ve Bankalar Kanunu’nda şirketlerin hesap ve işlemlerini denetlemek amacıyla bir iç denetim organı öngörülmektedir. Bu durumda şirketlerin faaliyetlerinin büyüklüğüne göre bir iç denetim biriminin bulunması ve bu birimde doğru bir finansal raporlamanın yapılıp yapılmadığını denetleyebilecek bilgi ve deneyime sahip personelin istihdam edilmesi gereklidir. Şirket içindeki durumun bilinmesi ve alınacak kararlarda şirketin doğru karar verebilmesi açısından şirketin yarar sağlamaktadır.

Teorik olarak iç denetim finansal bilgi manipülasyonunun oluşmadan, önlenmesini sağlayan bir araçtır ve bu denetimi yapacak iç denetçiler muhasebe ve finansal raporlama hakkında uzman, bu tür işlemlerin nasıl başlayıp, biteceğini bilen kişilerdir. Ayrıca, iç denetçiler, yılda bir kaç kez şirkete gelen kişiler değil, şirketlerde sürekli çalışan kişilerdir. Yine teorik olarak iç denetçiler finansal raporlama sürecine tamamen kendilerini veren ve gördüklerini ve duyduklarını bağımsız denetim komitesine (ya da yönetim kuruluna veya TTK’da öngörüldüğü şekilde genel kurula) doğrudan iletme imkanına sahip olan kişilerdir (Young, 2002:17).

Finansal bilgi manipülasyonunun ortaya çıkarılması ve önlenmesi açısından iç denetim birimi için belirtilen teorik fonksiyonların hiçbir finansal bilgi manipülasyonu yaşanan şirkette var olmaması, bu fonksiyonun bazı durumlarda hiç oluşturulmamasından kaynaklanmaktadır.

1.4.1.2. Bağımsız Denetim Komitesi

Bağımsız denetim komitesi, modern iç kontrol sisteminde ve kurumsal yönetim ilkelerinde şirket içinde öngörülen bir kontrol müessesesidir. Zayıf bir iç denetim sistemi ve bağımsız denetim komitesi, finansal bilgi manipülasyonunun önlenmesi açısından iç

kontrol mekanizmalarının yeterli olmaması sonucunu doğurmaktadır. Bağımsız denetim komitesi, şirket yönetiminde iç denetim mekanizmasının nitelik olarak güçlendirilmesi için öngörülmektedir. Bu kapsamda, murakıp ya da iç denetçi Anonim Şirket (AŞ)'in organı olmaktan çıkarılmakta; bütün şirketlerin denetimi bağımsız dış denetim kuruluşlarına ve küçük AŞ'lerde en az iki serbest mali müşavir veya yeminli mali müşavire bırakılmaktadır (Tekinalp, 2004).

Bağımsız denetim komitesinden beklenen şirketin finansal raporlama sürecinin doğru ve gerçeğe uygun bilgi üretecek şekilde çalışmasını gözetlemektir. Şirkette yeterli uzmanlığa sahip finans ve/veya muhasebe müdürü istihdam edilip edilmediğini, muhasebe servisinin doğru ve güvenilir bilgi üretecek şekilde uzman personel ve donanıma sahip olup olmadığının araştırılması ve incelemesi gerekmektedir. Bu görevi yerine getirecek bir komitenin olması ve bir gözetim görevini yerine getirecek bilgi ve deneyime sahip olması gerekmektedir. Ancak bu komite üyelerinin yeterli düzeyde bilgi ve tecrübeleri yoktur. Bir diğer yetersizlik bağımsız denetim komitesi üyelerinden ne beklendiğinin çok açık olmamasıdır. Ayrıca bağımsız denetim komitesi fonksiyonunun tamamen bilgiden yoksun bir şekilde gerçekleştirilmesi de söz konusudur. Çünkü bu komitenin şirkette ne olduğu konusunda hemen hemen hiç kimsenin herhangi bir bilgisi yoktur. Bu durum bu komitenin şirketle ilgili hemen tüm bilgileri şirket yönetimi ya da bağımsız denetçiden almak durumunda olmasından kaynaklanmaktadır.

1.4.2. Bağımsız Denetim

Finansal bilgi manipülasyonunda bağımsız denetimin rolü ve bağımsız denetime ilişkin kavramlar aşağıdaki gibidir.

1.4.2.1. Bağımsız Denetim Kavramı

Bağımsız denetim, serbest meslek sürdüren, kendi adına çalışan veya bir denetim şirketinin ortağı olan, denetimini yaptıkları şirketle işçi-işveren ilişkisi olmayan denetçilerin, şirketin talebiyle ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde, şirketlerin mali

tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesini belirlemek amacıyla yaptıkları denetim faaliyetidir(Kepekçi, 2003: 8). Bağımsız denetim sistemi bir çalışma ve karşılaştırma sürecidir. Denetim faaliyeti düzen, tertip ve çok dikkatli olmayı gerekli kılmaktadır. Bağımsız denetim sürecinde mali tablolar hakkında önceden saptanmış ilkelere göre inceleme yapılarak görüş oluşturulmaktadır. Bağımsız denetim tarafsızca kanıt toplayarak, bu kanıtları değerlendirme sürecidir. Denetim sonunda değerlendirmeler ilgili birimlere sunulmaktadır.

1.4.2.2. Bağımsız Denetimin İşletmelere Sağladığı Faydalar

Bağımsız dış denetimin sağladığı yararları genel olarak 3 grupta toplamak mümkündür (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, a.g.e. , 98-99);

- Bağımsız Dış Denetimin Denetlenen Şirkete Sağladığı Yararlar: Bağımsız dış denetim sonucu düzenlenen raporlar şirket yönetimine şirketin olumlu ve olumsuz mali durumunun ne olduğunu tarafsız ve nesnel bir biçimde ortaya koyar. Bağımsız dış denetçi tarafından tasdik edilen bir mali tablo, güvenilir, doğru ve şeffaf bir mali tablodur. Bu da şirket yöneticisine daha sağlıklı ve doğru karar verebilme imkanı verir. Bağımsız dış denetim sonucunda şirket yöneticisi, şirkette var olan yanlışlıkları, yolsuzlukları, eksiklikleri, uluslararası muhasebe standartlarına uyumsuzlukları zamanında öğrenme imkanı bulur.

- Bağımsız Dış Denetimin Denetlenen Şirket İle İlişkisi Olan Üçüncü Kişilere ve Para- Sermaye Piyasasına Sağladığı Yararlar: Mali tabloları, bağımsız bir dış denetçi tarafından denetlenmiş olan şirketler, gerek alım-satım ilişkisinde buldukları şirketler açısından ve gerekse ilişkide bulunacakları para ve sermaye piyasası kuruluşları açısından yapılan değerlendirmelerde, mali tabloları bir bağımsız dış denetçi tarafından denetlenmemiş olan şirketlere kıyasla önemli avantajlar sağlamaktadırlar. Çünkü bağımsız dış denetimden geçmiş ve mali tabloları tasdik edilmiş bir şirket denetim raporunda belirtilen şartlar ve kayıtlar çerçevesinde güvenilir ve tercih edilir bir şirkettir.

• Bağımsız Dış Denetimin Denetlenen Şirketin Ortaklarına Sağladığı Yararlar: Bağımsız dış denetimin tamamen tarafsız kişilerce yürütülen bir faaliyet olması ve bağımsız dış denetim çalışmalarının son derece objektif bir şekilde raporlanması nedeniyle bağımsız dış denetimden geçmiş bir şirkette tüm ortakların ve özellikle yönetimde yer almayan ortakların hakları ve görevleri daha iyi korunmuş olur. İşletme içi ve dışı her türlü eksik, yanlış ve haksız uygulama açıkça ortaya çıkar.

1.4.2.3. Bağımsız Denetim Faaliyetlerinin Mevzuattaki Yeri

Türkiye’de bağımsız denetim uygulamaları aşağıdaki mevzuatlar dahilinde yapılmaktadır (Akgül, a.g.e. : 48);

- 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Çerçevesinde Bağımsız Denetim
- 3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim
- Bankalarla İlgili Mevzuat Çerçevesinde Bağımsız Denetim

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde yapılan bağımsız denetleme, ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından, bu kuruluşlar adına, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına göre düzenlenmiş mali tabloların, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanmasıdır. 3568 sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’nun amacı şirketlerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını denetleyerek gerçek durumu ilgililere tarafsızca sunmak ve mesleki standartları gerçekleştirmektir. Bu denetim faaliyetinin ana amacı ilgili mevzuat ile Maliye Bakanlığı ve resmi mercilerce verilen devlete yönelik vergi denetimi yetkisini yerine getirmektir.

1.4.2.4. Finansal Bilgi Manipülasyonunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu

Finansal bilgi manipülasyonun ortaya çıkması bağımsız denetimin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Büyük şirketlerin bağımsız denetimi dünya çapında yaygın denetim şirketleri tarafından yapılmaktadır. Finansal bilgi manipülasyonlarının ortaya çıkması da bu şirketlerin başarısızlığı olarak görülmektedir. Bu kapsamda son zamanlarda bağımsız denetimle ilgili ön plana çıkan eleştiriler; anlaşmalı, uzlaşmalı bağımsızlık, bağımsız denetim işinde yeni ve tecrübesiz elemanların kullanılması ve bağımsız denetim şirketlerinin bağımsız denetim işini geçerli profesyonel bir iş olarak görmemeleridir (Young, 2002).

Finansal bilgi manipülasyonunun boyutları büyüdükçe, bağımsız denetçinin aldatılması, denetçiye yanlış bilgi verilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Böylelikle, bu süreçte, bağımsız denetçinin yıllık finansal tablolarla ilgili test çalışmalarını yürüttüğü süreçte, yanlış listeler üretilmesi, sahte belgeler düzenlenmesi, manipüle edilmiş ya da fiktif muhasebe kayıtları yapılması, her düzeyde yalan söylenmesi manipülasyonun sürdürülmesi için kullanılan araçlar olmaktadır. Bütün bu işlemler sonucunda tabii finansal bilgi manipülasyonu bağımsız denetçinin gözünden kaçmayacak boyuta gelmekte, ancak aradan yıllar geçmiş olmaktadır (Young, 2002;19).

1.5. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları

Finansal bilgi manipülasyonunun amacı, hisse başına kazanç ve borç öz sermaye oranını istenen şekilde değiştirmektir (Stolowy - Breton, 2000). Finansal bilgi manipülasyonunun en önemli amaçları; daha düşük maliyetle kaynak temin edebilmek ve borç sözleşmelerindeki koşulları karşılayamamaktan kaçınmaktır (Dechow Sloan ve Sweeney, 1996). Finans sektöründe faaliyet gösteren şirketlerde yöneticilerin düzenlemelerden kaynaklanan nedenlerle finansal bilgi manipülasyonuna yöneldikleri görülmektedir. Bu kapsamda özellikle asgari sermaye tutar ya da oranının sağlanması ve

vergi matrahının düşürülmesi finansal bilgi manipülasyonunun amaçları olarak karşımıza çıkmaktadır (Beatty ve diğerleri 1994; Collins, Shackelford ve Wahlen, 1995).

Finansal bilgi manipülasyonun amaçları konusunda bir fikir birliği bulunmamakla birlikte, her araştırmacı kendine göre bir sınıflandırma yapmıştır. Bununla birlikte, birçok amaç üzerinde yoğunlaşan çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; şirketin hisse başına kar seviyesini belli bir düzeyde tutmak ya da hisse başına kar değişkenliğini azaltmak, cari dönem hisse başına kar oranını azaltarak gelecek dönemlerdeki hisse başına kar oranını yükseltmek ve borç-öz sermaye oranını belirli bir düzeyde tutmaktır (Stolowy ve Breton, 2000).

Ronen, Sadan ve Snow'a (1977) göre, finansal bilgi manipülasyonu;

- i. Yatırımcılar ve kreditorler gibi finansal tablolardan yararlananlara ve
- ii. Yöneticilerin bizzat kendilerine yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Diğer bir ifade ile olaya yöneticiler açısından bakıldığında finansal bilgi manipülasyonu sadece üst yöneticilerin amacı değildir. Orta düzeydeki, hatta alt düzeydeki yöneticiler de, üstlerine sevimli ve başarılı görünmek için finansal bilgi manipülasyonu yapma güdüsüne sahiptirler. Buradaki amaç ise, daha önce bütçe ile belirlenmiş bölüm hedeflerine ulaşmak ve kendi performansları hakkında üst yönetime başarılı gözükmeğdir.

Uygulamada ortaya konan finansal bilgi manipülasyonu amaçlarına bakıldığında bunlar arasında (Küçüksözen, 2005:93) ;

- Şirketin hisse senedi fiyatını ve riskini etkilemek,
- Kreditorler, yatırımcılar ve çalışanlarla ilişkileri iyi tutmak,
- Yönetici ücretlerini manipüle etmek,
- Politik ve düzenlemelerden kaynaklanan riskleri bertaraf etmek,
- Yatırımcıların şirketle ilgili olarak algıladıkları riski azaltmak,

- Şirketin gelecekteki performansı hakkında piyasaya olumlu sinyal göndermek v
- Vergi avantajı sağlamak, sayılabilir.

1.5.1. Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek

Finansal bilgi manipülasyonu amaçları içerisinde hisse senedi fiyatını etkilemek en önemli amaçlardan biridir. Çünkü finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarında amaç karı yüksek göstermek veya zarar durumu varsa zararı düşük göstermek suretiyle şirketin hisse değerini korumak ve yükseltmektir.

Yatırımcılar yatırım kararlarını verirken, şirketin kar üretme gücüne bakarlar ve kar üretme gücü yüksek olan şirketlerin hisse senetlerine yüksek fiyat öderler. Kar üretme gücü ; bir şirketin istikrarlı ve gittikçe büyüyen bir oranda kar etmesi ve bunun doğal sonucu olarak da nakit yaratmasıdır. Yüksek kar üretme gücü olduğuna dair yatırımcılarda bir beklenti yaratan şirketler, bunun olumlu sonucunu hisse senetleri fiyatı üzerinde görmek isterler. Çünkü bir şirket için yüksek hisse senedi fiyatı, o şirketin piyasa değerini yükseltecek ve sermaye maliyetini düşüreceklerdir. Şirket yöneticileri için de sahip oldukları hisse senedi veya hisse senedi opsiyonuna bağlı olarak, yüksek hisse senedi fiyatı kişisel servetlerini artıracaktır. Dolayısıyla, finansal bilgi manipülasyonu, yatırımcılara şirketin hisse senedi fiyatını yükseltecek yüksek bir kar gücü olduğu izlenimi yaratmak için bir vasıta olarak ortaya çıkmaktadır (Küçüksözen,2005:93).

Yatırımcılar yüksek kar üretmek ve nakit yaratmak dışında, dönemler itibariyle kardaki dalgalanmanın düşük olmasını da isterler ve bunun için hisse senetlerine yüksek fiyat öderler. Şirketin karındaki dalgalanmanın düşük olması, yani karının istikrarlı olması ve şirketin karı ile ilgili belirsizliklerin azalması riskin az olması anlamına gelmektedir, bu da şirket hisse senedinin fiyatını yükseltmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Şirket yöneticileri şirket karını yüksek gösterebilmek için çeşitli teknikler uygulamaktadırlar. Şirket karının düşeceğini düşündükleri bir dönemde çeşitli finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerini uygulayarak düşük olan karı yüksekmiş gibi gösterip, şirketin hisse senetlerinde olabilecek olası bir düşüşe engel olmuş olurlar. Hedefledikleri kar rakamına ulaşmak için, o dönem sonuna kadar mal satışlarını artırmak için mal sevkiyatını hızlandırarak daha fazla malı satılmış gibi göstermek suretiyle satış hasılatını artırmak şeklinde bir finansal bilgi manipülasyonu uygulamasını da gerçekleştirebilirler. Böylelikle, finansal sonuçlar piyasanın beklediği kar rakamına ulaşılmış olarak gösterilecektir.

Satışların yüksek gösterilmesi yanında, kara ulaşmada o döneme ilişkin giderlerin düşük gösterilmesi veya o döneme yansıtılmaması şeklinde de ulaşılabilir. Bu durumda mevcut ve potansiyel yatırımcılar kamuya açıklanmayan bu uygulamadan haberdar olamayacağı için, finansal bilgi manipülasyonu anlamında yapılan bu uygulama etkin olabilecek ve olumsuz sonuçlardan kaçınılabilecektir. Finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının en önemli amaçlarından biri, piyasalar tarafından beklenen kar rakamına ulaşmak ve/veya bunu aşmaktır. Bu durumda hisse senedi fiyatlarında düşüş olmayacak, ya bu değer korunmuş ya da piyasa değerinde artış söz konusu olacaktır.

1.5.2. Yöneticilerin Ücret ve Primlerini Manipüle Etmek

Şirket yönetiminde, şirket yöneticileri ve bazı çalışanları için hazırlanmış farklı ücret sistemleri bulunmaktadır. Böylelikle, yöneticilere ve bazı çalışanlara çeşitli teşvik primleri sağlanmaktadır. Bu yöntemlerden biri yöneticilere prim olarak, hisse senedi verilmesi, daha düşük fiyattan hisse senedi alım opsiyonu verilmesi veya şirket hisse senedi fiyatına bağlı nakit şeklinde ödemeler yapılabilir. Bu teşvik yöntemleriyle ücret sistemlerinin iyi planlanması durumunda, yönetici ve çalışanların menfaatleri şirket ortaklarının menfaatleri ile başarılı bir şekilde çakıştırılacaktır.

Genel olarak teşvik primleri, şirketin vergi öncesi kar rakamı baz alınarak hesaplanmaktadır. Teşvik primlerinin şirketin açıkladığı vergi öncesi kara göre hesaplanması, yöneticileri daha yüksek tutarda prim alabilmek için şirketin karını yükseltmeye yönelten nedenlerden biridir. Böylelikle yöneticileri finansal bilgi manipülasyonu yapmaya teşvik etmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:6-7).

Bu kapsamda şirketin karı, teşvik primi verilmesi için gerekli asgari kar rakamının az üstünde veya daha fazla teşvik primi için gerekli maksimum kar rakamının çok az altında ise, yöneticiler açısından şirket karını teşvik primini maksimuma çıkaracak asgari ve azami kar hedefleri arasında tutabilmek, finansal bilgi manipülasyonunun amacı haline gelmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 7).

Healy'e (1985) göre, şirket yönetimini ödüllendirmenin en iyi yöntemlerinden biri, kara dayalı teşvik primi uygulamasıdır. dolayısıyla, yöneticiler ücretlerinde istikrarlı bir trend sağlamak üzere, şirketin finansal bilgilerini manipüle etmektedirler. Buna yönelik olarak yapılan araştırma sonucuna göre yöneticiler, ücretleri kar düzeyinden etkilenmeyecekse, yani kar düşük gösterilse bile ücret tutarları değişmeyecekse, bu durumda gelir azaltıcı, tahakkuk ya da diğer muhasebe işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Eğer karın biraz yükselmesi kendi ücret tutarlarının artması sonucunu doğuruyorsa, bu durumda gelir artırıcı ya da gider azaltıcı tahakkuk ya da diğer muhasebe işlemleri gerçekleştirmektedirler.

Bu konuya ilişkin Gaver, Gaver ve Austin'in (1995), 1980-1990 dönemi için ABD'deki 102 şirketlik bir örnek üzerinde, ihtiyari tahakkuklar ile şirket yöneticilerinin ücret paketleri arasındaki ilişkiye ilişkin yaptıkları çalışmaya göre, şirketlerin ihtiyari tahakkuklardan önceki karı, şirket yöneticilerinin ücret paketlerinin dayandırıldığı alt sınırın da altında ise, bu durumda yöneticilerin gelir artırıcı ihtiyari tahakkuk politikasını veya tersini tercih ettikleri bulgusuna ulaşmışlardır.

Sonuç olarak, yöneticiler ve çalışanlar ücret paketleri ya da teşvik primlerinin kamuya açıklanan kara bağlı olarak değişmesi durumunda, alacakları ücret ya da teşvik primi tutarını artırmak üzere finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gidebilmektedirler.

1.5.3.Şirket Performansının Gelecekte Daha İyi Görünmesini Sağlamak

Şirket performansını daha iyi göstermek yönetim açısından oldukça önemlidir. Şirketteki daha önceki yönetimin eksiklerini göstermek ve/veya kendi başarılarının üstünlüğünü göstermek amacıyla karlılık yüksek gösterilmeye çalışılmaktadır. Şirket yöneticilerinin hatalarını kapatmak ve başarılı olduğunu göstermek, olumsuzlukları gizlemek amacıyla şirket durumunu iyi göstererek başarılarını ispatlamak için finansal bilgi manipülasyonu yaptıkları söylenebilir.

Gelecekte daha iyi bir şirket performansına sahip olmak şirketlerin hemen hemen hepsinin var olma amaçlarından biridir. Şirketler sürekli yükselen bir karlılık ve başarıya sahip olmak, şirket itibarını yükseltmek için finansal bilgi manipülasyonu tekniklerinden birini uygularlar.

1.5.4. Uzun Dönemli Bir Trendde Karı İstikrarlı Hale Getirmek

Şirket karındaki dalgalanmalar mevcut ve potansiyel yatırımcıların hisse senedine yönelik yatırım kararlarını etkilemektedir. Bu nedenle, şirketlerin hisse senetlerindeki istikrarlılık şirket riskini olumlu yönde etkilediği için çeşitli yöntemlerle şirket karı istikrarlı olmamasına rağmen, istikrarlı gibi gösterilebilmektedir. Şirket hisse senetleri fiyatlarında aşırı dalgalanma olması, bu kişilerce şirket riskinin yüksek olduğunun bir işareti olarak değerlendirilebilir ve bu durum şirketin risk priminin yükseltir ve hisselerinin daha düşük fiyatlanmasına neden olabilir. Bu bakış açısı karı istikrarlı hale getirme amacına yönelik finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına neden olmaktadır.

Kamuya açıklanan kardaki aşırı dalgalanmanın azaltılması, başka bir deyişle uzun dönemli istikrarlı bir kar politikası şirket yönetimlerinin önemli bir amacı olabilmekte ve bu durum kara ilişkin trendin bazı geçici olumlu ya da olumsuz koşullar nedeniyle bozulmaması için finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının amaçlarından birini teşkil etmektedir. Bu kapsamda finansal bilgi manipülasyonu, şirket yönetiminin uzun dönemli kar trendine ilişkin bilgiyi kamuya açıklama görevini üstlenmektedir. Bu nedenle Scott (1997) “kar yönetimi şirket yönetiminin içerdeki bilgisini kamuoyuna, yatırımcıya ileten bir araçtır” demektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:91).

1.5.5. Politik ya da Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetlerin Azaltılması

Bazı şirketlerde kar potansiyeli yüksektir. Bazı şirketler karını sürekli yükseltme çabası gösterirken bazıları da yüksek kar marjını daha düşük göstererek politik düzenlemelerden kaçınmaya çalışabilirler. Bu şekilde bir eğilimle büyük ve yüksek kar potansiyeli olan şirketler, düzenleyici otoritelerin dikkatini çekmeyerek karlarını düşük gösterip belirli yükümlülüklerden kaçınmış olurlar. Bu konuyla ilgili son yıllarda yaşanmış bir örnek Microsoft Şirketine (ABD) ilişkindir. Şirket, kişisel bilgisayar piyasasındaki payı % 90 olmasına karşılık federal mahkemedeki savunmasında bu kadar güçlü olmadığını savunmuştur.

Microsoft şirketinin yazılım geliştirme maliyetlerinin tamamını dönem gideri olarak kaydettiği, herhangi bir tutarı aktifleştirmedeği ortaya çıkmıştır. Aynı yaklaşımı, yazılım geliştirme maliyetleri yanında araştırma geliştirme giderlerinin muhasebeleştirilmesinde de sürdürülmüştür. Böylece 1997, 1998 ve 1999 yıllarında sırasıyla; 1,8 milyar (%28), 2,6 milyar (%29) ve 3 milyar (%23) dolar tutarındaki yazılım geliştirme maliyeti ve araştırma-geliştirme giderleri dönem gideri olarak kaydedilmiştir. Böylece Şirketin karı azaltılmış ve daha az karlı bir izlenim yaratılmak suretiyle düzenleyici otoritelerin hedefi olmamak amaçlanmıştır (Küçüksözen,2005: 98).

1970’li yıllarda petrol şirketlerinin OPEC tarafından petrol fiyatlarının yükseltilmesine yönelik olarak uygulanan petrol ambargosu sonucunda, petrol fiyatlarının yükselmesi ve petrol şirketlerinin elde ettikleri yüksek karlar kamuoyunun dikkatini çekmiş ve elde edilen bu yüksek karlar aşırı-haksız kar olarak adlandırılmış, sonrasında petrol şirketlerinin bu aşırı karları (akaryakıt fiyatlarının yükselmesinin nedeni olarak değerlendirilerek), özel olağanüstü kar vergisi kanunu çıkararak vergilendirilmiştir Petrol fiyatlarının çok hızlı yükseldiği bu dönemde petrol fiyatlarının yükselmesinin şirket karları üzerinde yaptığı olumlu etkiyi azaltmak için şirketler bu olaydan sonra zamanla, petrol şirketleri kamuya açıkladıkları kar rakamını daha düşük göstermek üzere, gelirleri azaltıcı, giderleri artırıcı yönde finansal bilgi manipülasyonuna yönelik işlemlere girişmişlerdir (Mulford ve Comiskey, 2002). Sonraki 1990-1991 yıllarında yaşanan Körfez krizi sırasında petrol şirketleri, körfez krizi döneminde yükselen petrol fiyatları nedeniyle karlarının çok artması üzerine, bir politik sonuçla karşılaşmamak için, karlarını düşürecek şekilde finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına gitmişlerdir

Aynı şekilde, aşırı karlı bir şirketin işçi sendikaları ile yapacağı görüşmelerdeki zorlu taleplerden kaçınmak için şirketler, daha az karlı şirket izlenimi yaratmak suretiyle sendikaların ücret taleplerini aşağı çekmek amacıyla, karın düşürülmesine yönelik finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gitmektedirler (Mulford ve Comiskey, 2002).

Bazı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerde, çeşitli nedenlerle daha az karlı görünmek özellikle bir amaç olmaktadır ve bu amacın gerçekleşmesi için de finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gidilmektedir.

Finans sektöründeki şirketler ile faaliyetleri stratejik öneme sahip, enerji, gaz ve telekom gibi sektörlerde faaliyet gösteren şirketler diğer şirketlerden daha farklı bir gözetim ve denetim sistemine tabi tutulmaktadır. Banka ve aracı kurumların muhasebe verileri ile ifade edilen sermaye yeterliği düzenlemelerine uymaları, sigorta

şirketlerinin asgari bir finansal yapıya sahip olmaları ve enerji ve telekom şirketlerinin ise uygulayacakları fiyatlar için ilgili otoritenin belirleyeceği tarifelere göre hareket etmeleri zorunluluğu vardır. Bu durum şirketlerin belirli düzeylerde kar etmeleri ya da etmiş gibi görünmeleri gerekliliğine neden olmaktadır. Böylelikle bu tür şirketlerin, tabi oldukları mevzuatın gerektirdiği şartları sağlamak finansal bilgi manipülasyonu için bir amaç olarak ortaya çıkmaktadır (Beatty,1995; Collins, Shackelford ve Wahlen, 1995; Adiel, 1996).

Şirketler içinde buldukları sektörlerle göre şirketler farklı amaçlarla finansal bilgi manipülasyonuna gidebilmektedirler. Petrol gibi stratejik öneme sahip sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerde, devlet ve ilgili otoritelerin dikkatini çekmemek veya muafiyetlerden yararlanarak yaptıkları finansal bilgi manipülasyonları v.b. Şirketler karı yüksek ya da düşük göstererek, düzenlemelerden kaynaklanabilecek giderlerini ve maliyeti azaltmak üzere finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gitmektedirler.

1.5.6. Halka Açılmak veya Sermaye Artırımı Suretiyle Sağlanacak Fon Tutarını Artırmak

Halka açılma ya da halka arz finansal bilgi manipülasyonu için iyi bir fırsattır. Halka açılma öncesinde şirket hisse senetleri için bir piyasa fiyatı bulunmamaktadır. Şirketin karının manipüle edilerek yükseltilmesi, halka açılma fiyatının yüksek olması dolayısıyla, daha fazla fon sağlanması mümkün olabilmektedir (Stolowy ve Breton, 2000:7).

Halka yeni açılan şirketin hisse senetleri ile ilgili bir piyasa fiyatı olmadığı için, yatırımcılar böyle bir bilgidен mahrumdurlar, hisse senedini alma kararlarını dayandıracakları ya da güvencikleri tek bilgi, finansal tablolarda yer alan bilgilerdir. Bu durumda, finansal bilgi manipülasyonu ile karın manipüle edilmesi halka açılan şirketin ortakları açısından manipüle edilmiş bilgilerle şahsi servetlerini artırmak için önemli bir fırsat olmaktadır. Bu durumu test eden Friedlan (1994), şirketlerin halka

açılmadan hemen önce karlarını manipüle ettikleri, bununla birlikte büyüme dönemlerinde halka açılmak suretiyle, artan karın büyümeden kaynaklandığı izlenimi verdikleri sonucuna ulaşmaktadır. Ayrıca, halka açılan şirketlerden inceleme kapsamındakilerin % 94'ünde şirketler, kar artırıcı tahakkuklar yoluyla zararlı durumdan karlı hale gelmişlerdir (Küçüksözen,2005:102).

Teoh, Welch ve Wong'un (1998) ilk halka arzlarla ilgili çalışmalarında, halka açılan şirketlerde halka açılma sırasındaki dönemlere ilişkin finansal tablolarda ihtiyari tahakkuklar zirve noktasına ulaşmakta, halka arzı izleyen dönemlerde ise azalmaktadır. Dolayısıyla, halka açılma sırasında kamuya sunulan finansal tablolarda daha yüksek kar göstermek, böylece halka arz edilen hisse senedi fiyatlarının yüksek olmasını sağlayarak daha fazla fon sağlamak amacıyla finansal bilgi manipülasyonu yapılmaktadır.

İlk halka arzdan ya da sermaye artırımından sağlanacak fonun artırılması finansal bilgi manipülasyonunun önemli amaçlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır.

1.5.7. İçerden Öğrenenlerin Ticareti

Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış bilgileri kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacıyla kullanarak, sermaye piyasasında işlem yapanlar arasında fırsat eşitliğini bozacak şekilde mameleki yarar sağlamak veya bir zararı bertaraf etmek, içerden öğrenenlerin ticaretidir. Yapılmak istediği şey, sahip olunan fiyat üzerinde etkili olabilecek kamuya açıklanmamış bir bilgiyi, fiyat üzerinde etkisini göstermeden önce kullanmaktır. Bu durum yani bazı kişilerin piyasadaki diğer kişilere nazaran daha fazla bilgiye sahip olmaları, bunun sonucunda bir menkul kıymetin değerini daha doğru bir şekilde değerlendirebilmeleri piyasadaki rekabeti bozacaktır. İçerden öğrenenlerin ticaretinde asli unsur, işlemde taraflardan birinin karşı tarafın sahip olmadığı kamuya mal olmamış, fiyata etki gücü olan bir bilgiye sahip olmasıdır. Menkul kıymet piyasalarında içerden öğrenenler ticaretinin yasal düzenlemelerle yasaklanıp para ve hapis cezalarına

bağlanmasındaki neden ise dengesizlik kaynağı bilginin niteliği ve edinme şeklidir. Yasaklamaya konu olan bilgi kamuya mal olmamış, fiyat üzerinde etkide bulunabilecek önemde olan bilgidir. Yasaklama esas olarak iki temel amaca hizmet etmektedir. İlk amaç yatırımcıların piyasaya güvenini tesis etmek ve bu güveni korumaktır. İkincisi, şirkete ait bilgilerin şirkete ait kalmasını ve şirket için kullanılmasını sağlama gayesidir (TSPAKB ,2004:63).

Menkul kıymet piyasalarındaki fiyat değişimlerinde, ekonomi ile sektör gelişmelerinin yanı sıra, şirket faaliyetlerini yansıtan bilgiler etkili olmaktadır. Şirket bilgileri kurumsal yapı ve mali bünyeye ilişkin ortaya çıkan yeni durumlar, menkul kıymet fiyatını etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış ‘içerdeki bilgileri’ oluşturmaktadır. Söz konusu bilgiye sahip herhangi birisi, menkul kıymet yatırım kararını piyasadan önce vermek suretiyle menfaat sağlayıcı alım-satım işlemleri ile büyük kazançlar elde edebilmektedirler. ‘ İçerdeki kişi’ şirketin faaliyetleri, dış olaylar ve gelişmeler sonucunda oluşan enformasyonu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabilme potansiyeline sahip kişi veya kurumlardır (Tezcanlı, 1996: 3).

Sermaye Piyasası Kanunu’nun 47’nci maddesinin birinci fıkrasının A-1 bendinde içerden öğrenenlerin ticareti suçu tanımlanmıştır. Buna göre "Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, henüz kamuya açıklanmamış bilgileri kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacıyla kullanarak sermaye piyasasında işlem yapanlar arasındaki fırsat eşitsizliğini bozacak şekilde mameleki yarar sağlamak veya bir zararı bertaraf etmek içerden öğrenenlerin ticaretidir."

Kanun'un suçun oluşumu için bir çok unsurun birlikte varlığını aradığı görülmektedir. Bu suçun işlenebilmesi için;

- a) Kullanılan bilgilerin sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek bilgiler olması,
- b) Henüz kamuya açıklanmamış bilgiler olması,

c) Bu bilgilerin kullanılması suretiyle sermaye piyasasında işlem yapanlar arasındaki fırsat eşitliğini bozacak şekilde bir mameleki yarar elde edilmiş olması veya bir zarar bertaraf edilmiş olması gerekmektedir.

Son derece gizli, açıklanması zorunlu veya değil, bir bilginin sermaye piyasası aracının fiyat oluşumuna etkisi yoksa bu bilginin kullanılması sonucunda suç oluşmaz, zira suçun maddi unsuru oluşmamıştır. Kullanılan bilginin henüz kamuya açıklanmamış olması gerekmektedir. Bir bilginin kamuya açıklanmış sayılabilmesi için çeşitli düzenlemelerde gösterilen şekil şartlarına uyulmuş olması zorunlu değildir. Bu suç kasıtlı bir suçtur. Fail, elde ettiği bilginin sermaye piyasası aracının değerini etkileyebilecek vasıfta olduğunun bilincinde olmalıdır. Belli nitelikteki bilgilerin kullanılması iradesi yetmez ayrıca failin kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacıyla hareket etmiş olması, yani özel kast aranır.

Etkin piyasalar hipotezinde ekonomik bazlı iki temel yargı vardır. Bunlar;

- Sermaye piyasaları bilgisel olarak etkindir, dolayısıyla yatırımcılar şirket yöneticilerinin yaptıkları bütün muhasebe işlemlerini, bu kapsamda finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını görebilmektedirler,

- İtibar etkisi ve işgücü piyasasının disiplini, şirket içindekilerin, şirketin gittikçe düşen performansından (karından) menfaat sağlamalarına engel olmaktadır.

Bu etkinlik hipotezleri kabul edildiğinde, finansal bilgi manipülasyonunun amaçları hakkında her hangi bir araştırma yapmaya gerek yoktur. Bununla birlikte, yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin örnek olaylar ve bu konuda yapılan çalışmalar etkin piyasalar hipotezinin bu anlamda geçerli olmadığını göstermektedir (Küçüksözen,2005:104).

Yöneticiler şirketin gelecekteki performansı ya da karlılığı konusunda iyimser değillerse, bu durumda şirketin cari dönem karını finansal bilgi manipülasyonu ile artırmak ve böylece ellerindeki şirket hisselerini satmak şeklinde hareket etmektedirler. Dolayısıyla yöneticilerin buradaki amacı içerden öğrenenlerin ticareti olarak adlandırılan bir hareket tarzı ile şirket hisselerini daha yüksek fiyattan satarak bir menfaat sağlamak amacıyla, şirketin karını artırmaya yönelik finansal bilgi manipülasyonu yapmaktır (Küçüksözen,2005:104).

1.5.8. Yöneticiler Tarafından Şirketlerin Ele Geçirilmesi Uygulamalarında Ele Geçirme Maliyetini Düşürmek

Yöneticiler tarafından şirketlerin ele geçirilmesi olarak adlandırılan işlemlerde, yöneticiler çok ciddi çıkar çatışmaları ile karşı karşıya gelmektedirler. Şirket yöneticisi halka açık şirket hissedarlarının haklarını korumak durumundayken, diğer taraftan hisse senetlerini halktan geri almayı şirket için mümkün olduğunca az maliyetli hale getirme amacına sahip olmaktadır.

Perry ve Williams (1994) tarafından yapılan çalışmada, 1981-1988 yılları arasında şirketlerin yöneticileri tarafından ele geçirilmelerine ilişkin 175 örnek olay incelenmiştir. İnceleme konusu şirketlerde, şirketlerin ele geçirme öncesindeki yıl karlarını düşük göstermek ve böylece ele geçirme bedelini düşürmek amacıyla şirketlerin karı manipüle edilmiştir. Ele geçirme öncesi döneme ilişkin şirket karlarının düşük olması şirketlere ya da içinde buldukları sektörlere özgü ekonomik durumdaki kötüleşmeden değil, finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarından kaynaklanmaktadır.

Şirket yöneticileri şirketlerini ele geçirmek üzere, teklif öncesi döneme ilişkin karı düşürmeye yönelik finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gitmektedirler. Böylece, düşük kar şirketin hisse senedi fiyatını düşürecek, bu durum yöneticiler açısından şirketin ele geçirilme maliyetini azaltacaktır.

1.5.9. Ödenecek Vergi Tutarını Azaltmak

Karlı olan şirketlerin daha az vergi ödemek amacıyla, faaliyet karlarını azaltmak suretiyle finansal bilgi manipülasyonu yapmasıdır.

Bu kapsamda verilebilecek çok açık bir örnek Çukurova Elektrik A.Ş.'nin (ÇEAŞ) 1998-2000 yıllarındaki uygulamasıdır. ÇEAŞ söz konusu yıllarda ödenecek vergi tutarını azaltmak üzere, yapılmakta olan yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili finansman giderlerini, yapılmakta olan yatırımlar hesabına ekleyerek aktifleştirmek yerine, doğrudan dönem giderine yansıtmak suretiyle dönem karını, dolayısıyla vergi matrahını 1998, 1999 yılları ile 30.06.2000 tarihli finansal tablolarında, sırasıyla 14,7 trilyon TL, 49,2 trilyon TL ve 32,5 trilyon TL tutarında düşük göstermiştir (Küçüksözen, 2005 :108).

1.5.10. Borç Sözleşmesi Koşullarının Karşılanması

Bir şirketin yüksek kara sahip olması, mevcut ve potansiyel yatırımcılara daha yüksek varlıklar ve daha az yükümlülükler olduğunu, yüksek kara bağlı olarak daha yüksek öz sermayesi olduğu ve borç ödeme kabiliyetinin yüksek olduğu izlenimi verir. Bu da, finansal bilgi manipülasyonu yoluyla şirketin karının ve diğer finansal rakamlarının yüksek gösterilmesi suretiyle, şirketin borçlanma maliyetini düşürür.

Bir kredi sözleşmesinde, borç vereni korumak amacıyla, şirketin finansal durumunun izlenmesi ve bazı işlemlerinin kısıtlanması şeklinde koşullar olabilmektedir. Pozitif ya da olumlu borç koşulları, tipik olarak, minimum ve maksimum finansal koşulların şirket tarafından karşılanmasını öngörmektedir. Örneğin minimum cari rasyonun 2 olması veya maksimum borçlanma oranının (borçlar/öz sermaye) 1 olması ya da faiz giderlerinin 5 katı kadar bir kar rakamının (faiz giderleri, vergi, itfa payları ve amortisman giderlerinden önceki karın faiz giderlerinin 5 katı olması) sağlanması gibi. Bu koşulların sağlanamaması halinde, kredi sözleşmesine aykırı davranılmış

olacağından, kreditorün kredinin faiz oranını artırması, kredi için ek teminat istemesi ya da kredi taksitlerinin vadesinden önce ödenmesi talebinde bulunması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir (Küçüksözen,2005 : 94).

Finansal bilgi manipülasyonu, yukarıda açıklanan nitelikte, şirketi sıkıntıya düşüren ve hareket alanını kısıtlayan finansal sınırlamaların gevşetilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, şirketin karını artırmaya, cari aktiflerini ve öz sermayesini yükseltmeye ve bazı durumlarda yükümlülüklerini azaltmaya yönelik finansal bilgi manipülasyonu işlemleri ile şirketin kredi sözleşmelerinden kaynaklanan sorunları giderilmekte, adeta bu finansal koşullar daha az sınırlayıcı hale gelmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:5,6).

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONUNUN TEKNİKLERİ ,YÖNTEMLERİ VE BENZER DURUMLARDAN FARKLILIKLARI

2.1. Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının muhtemel amaçları hisse senetlerin fiyatını artırma, zarar göstermekten ya da karda önemli bir düşüş göstermekten kaçınma, piyasa analistlerinin kar tahminlerini karşılama ya da onun üzerinde kar gösterme, borç sözleşmeleri koşullarını yerine getirememeye durumundan veya politik risklerden kaçınma gibi amaçlardır. Bu amaçlarla farklı tekniklerle finansal bilgi manipülasyonu gerçekleştirilmektedir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için finansal tablolarındaki gelir ve gider kalemlerine ilişkin bilgiler üzerinde değişiklik yaparak yani finansal tablolardaki gelir ve gider kalemlerini olduğundan farklı göstererek amaçlarına ulaşmaya çalışabilirler.

Finansal bilgi manipülasyonunun en temel tekniği, muhasebe standartları içinde yer alan esneklikten yararlanmaktır. Muhasebe standartlarının, olması gerektiği gibi değil, amaca uygun yorumlanması ve finansal bilgi kullanıcılarının yanıltılması sonucunu doğurduğundan uygun görülmemektedir.

Finansal bilgi manipülasyonunda en sık karşılaşılan durum, görece olarak rutin işlem ve olayların gerçeğe aykırı şekilde sunulmasıdır. Ortaya çıkan finansal bilgi manipülasyonu olaylarından aldatıcı finansal raporlama şeklinde gerçekleşenlerin tamamı SEC denetimi sonucu ortaya çıkartılan olaylardır ve bunların % 70'i gelirin erken kayıtlara alınması ya da fiktif gelir kaydedilmesi şeklinde oluşan kar yükseltici finansal bilgi manipülasyonlarıdır (Cox ve Weirich, 2002).

Finansal bilgi manipülasyonunda temelde iki teknik kullanılmaktadır. Bunlardan ilkinde, finansal tablolarda yer alan kalemlerin sınıflandırılmasının değiştirilmesi

diğerinde ise, dönemler arası gelir gider kayıtlarının değiştirilmesi söz konusudur (Stolowy ve Breton, 2000). Bu kapsamda, olağanüstü gelirlerin olağan gelir olarak kaydedilmesi ya da gelecek dönemlere ait gelirlerin cari döneme çekilmesi ya da cari dönemdeki gelirlerin sonraki dönemlere aktarılması veya cari dönem giderlerinin gelecek dönemlere ertelenmesi gibi işlem ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Muhasebeleştirme işlemleri sırasında gerçekleşen finansal bilgi manipölasyonu, esas itibariyle muhasebenin değerlemeye ilişkin hükümlerinin uygulanmasından ve gelir ya da giderlerin kaydedilme zamanlamasına ilişkin kararlardan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda, değerleme hükümlerinin amaca göre farklı yorumlanması ya da değiştirilmesi, karın yüksek olduğu yıllarda daha fazla karşılık ayrılması veya karın beklenenden düşük olacağı yıllarda karşılık ve amortismanların daha düşük ayrılması gibi uygulamalar söz konusu olmaktadır (Küçüksözen, 2005:110).

Yöneticilerin şirketin faaliyetleri ile ilgili ekonomik olayları kontrol etmeye yönelik eylemleri, projelerin seçimi, aktiflerin özellikle menkul kıymet veya iştiraklerin satışı ya da alışı ve diğer operasyonel kararların zamanlamasına ilişkin olup, dönem sonunda, yıl boyunca o zamana kadar nasıl performans gösterildiği bilgisine dayalı olarak, şirketin üretim ve/veya yatırım kararları finansal bilgi manipölasyonu amacıyla değiştirilebilmektedir (Stolowy ve Breton, 2000). Bu bağlamda, bazı gelirlerin izleyen döneme aktarılması ya da bazı harcamaların dönem sonuna doğru hızlandırılması ya da menkul kıymet, iştirak ve sabit kıymetlerin satışı gibi faaliyete ilişkin karar ve uygulamalar gündeme gelmektedir.

Finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarına SPK ya da SEC gibi düzenleyici kurumlar ile akademisyenler farklı açılardan bakmaktadırlar (Mulford ve Comiskey, 2002). Düzenleyici kurumlar olaya işlem ya da uygulamanın aldatıcı olup olmadığı açısından bakmaktadır. Diğer bir deyişle herhangi bir şekil ya da yöntemle şirketin finansal durum ya da faaliyet sonuçları ilgililere gerçek durumdan farklı bir şekilde sunulmuş ise, bu tür işlem ve uygulamalar finansal bilgi manipölasyonu olarak

değerlendirilmekte ve ilgililer hakkında gerekli idari, hukuki ya da cezai işlemler uygulanmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Akademisyenlerse olaya, yöneticilerin karar ve uygulamalarının finansal bilgi manipülasyonu amaçları ile uyumlu olup olmadığı açısından bakmaktadırlar. Örneğin, “bazı çalışmalar yöneticilerin kar bazlı teşvik primlerini artırmak üzere karı yükseltmek için davrandıkları hipotezini” test ederler. Bunu yaparken finansal bilgi manipülasyonu tekniklerini ayırt etmek için veya finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının muhasebe standartları içinde veya bunun sınırlarını zorlar şekilde veya tamamen bu sınırların dışında olup olmadığı şeklinde bir sınıflandırma yapmak için bir çaba sarf etmezler (Mulford ve Comiskey, 2002:69).

Nelson, Elliott ve Tarpley (2002) tarafından yapılan bir ankete göre, bağımsız denetçilere yönelik olarak yapılan bir ankette yöneticilerin finansal bilgi manipülasyonu girişimleri;

- Gelirlerin muhasebeleştirilmesi,
 - Şirket birleşmeleri,
 - Maddi olmayan duran varlıklar ,
 - Maddi duran varlıklar ,
 - Yatırımlar ve leasing işlemleri,
 - En sık olarak da karşılıklarla ,
- ilgili işlemlerde söz konusu olmaktadır

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamasında kullanılan teknikler, yapılan işlem, faaliyet ve uygulamalar ilgili otoritelerin denetimleri sonucunda ortaya çıkarılmaktadır. Akademik çalışmalarda ise, finansal bilgi manipülasyonunun belirli amaçlarla gerçekleşip gerçekleşmediği, bazı yöntemler kullanılarak tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, finansal bilgi manipülasyonu teknikleri, ortaya çıkarılan

gerçek olaylarda yapılan işlem ve uygulamaları kapsamaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde finansal bilgi manipülasyonu (Küçüksözen,2005:112);

- Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması ,
- Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi,
- Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması,
- Finansal tablolarda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi,
- İşlem ya da faaliyetlerin amaca uygun olarak oluşturulması,
- Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların gerçekleştirilmesi şeklinde sınıflandırılabilirler. Bu kapsamda gerçekleştirilmektedir.

2.1.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri

Finansal bilgi manipülasyonu teknikleri içerisinde gelirlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin bazı yöntemler yer almaktadır.

2.1.1.1. Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi

Şirketler gelir tahakkuk etmeden yani bir satış tamamlanmadan, bir ürün müşteriye teslim edilmeden önce veya satışın iptalinin söz konusu olduğu durumlarda, gelir yazmak suretiyle gelirlerini manipüle edebilmektedirler. Finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarında, bir mal ya da hizmet satış geliri dönemsel ilkesine aykırı olarak, henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmektedir. Gelecek döneme ait olduğu açıkça belli olan mal sevkiyatlarının, cari dönem satış geliri olarak kaydedilmesi ya da henüz mal sevkiyatı yapılmadan satış geliri kaydedilmesi gibi işlemler söz konusudur. Olmayan bir satış gerçekleştirilmek veya miktar olarak aslında gösterildiğinden daha az olmasına rağmen yüksek miktarda gösterilen satış gelirleri finansal bilgi manipülasyonuna örnek olarak gösterilebilir.

2.1.1.2. Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi

Mal satışları satıcı ve alıcı arasında her zaman dolaysız olarak gerçekleşmemekte, bazen de satıcı, malın nihai alıcısına satılmasında bir aracı hizmetinden yararlanmaktadır. Emaneten satış anlamına da gelen konsinye satış, malın asıl satıcısı tarafından satılması kaydıyla aracıya gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır. Konsinye satışlarda, malların mülkiyeti, nihai alıcı tarafından satın alınana kadar satıcıya aittir. Bir başka deyimle, gönderilme ile malın mülkiyeti değil zilyetliği aracıya geçmekte, mülkiyet devri ise, malın nihai alıcısı tarafından satın alınmasında ortaya çıkmaktadır. Bu özelliğinden ötürü, konsinye satışların muhasebeleştirilmesi de diğer satışlarından bazı farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla, bu satış işleminde, şube ya da acente veya perakendeci tarafından satışın gerçekleştirildiği ve bu durumun şirkete bildirildiği tarihte şirket tarafından gelir kaydının yapılması gerekmektedir.

Finansal bilgi manipülasyonu ile ilgili olaylarda ise, şirketlerin konsinye satışları şube ya da perakendeciye sevk ettikleri tarihte gelir olarak kaydettikleri, hatta dönem sonlarına doğru konsinye mal sevkiyatını hızlandırarak o döneme ilişkin karı artırmaya gittikleri görülmektedir.

2.1.1.3. Yazılım Gelirlerinin Muhasebeleştirilmesi

Her gelir esas itibarıyla tahakkuk ettiği, diğer bir ifadeyle tahsil edilebilir olduğu zaman muhasebeleştirilir. Ancak tahakkuk tarihinin tespit edilmesi bazı sektörlerde ve faaliyet alanlarında farklı olabilmektedir. Böylelikle finansal bilgi manipülasyonuna gidilebilmektedir.

Örneğin BMC Yazılım Şirketi (ABD) yazılım gelirini, müşteri siparişinin alınması ve BMC tarafından kabul edilmesi anında muhasebeleştirmekte, dolayısıyla gelir kaydetmek için ürünün müşteriye sevkini beklememektedir. Böylece satışın ilk aşamasında, işlem tamamlanmadan gelir kaydederek, cari dönem gelirini yani karını

artırmaktadır. Amerikan Yazılım Şirketi (ABD)'de, satış gelirinin önemli bir kısmını, müşteriye ürünün sevk edilip sevk edilmediğini dikkate almaksızın, ürüne ilişkin kullanım kılavuzunun müşteriye gönderildiği tarihte gelir olarak kaydetmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:22, 23).

2.1.1.4. Tamamlanma Oranının Değiştirilmesi

İnşaat sektöründe, gemi yapımında, kara yolu ya da demir yolu yapımında, makine ve teçhizat üretiminde, mühendislik hizmetlerinde ve yazılım geliştirilmesinde üretilen ürün ya da verilen hizmete ilişkin gelirin kayda geçirilmesi, tahakkuk ettirilmesi açısından ürün ya da hizmetin tamamlanma oranı dikkate alınarak gelir tahakkuku yapılmakta ya da ürün tamamen üretilmesi ya da hizmetin verilmesi ile gelir tahakkuku yapılmaktadır. Tamamlama oranı yöntemi, yukarıda belirtilen ürün ya da hizmet satış gelirlerinin muhasebeleştirilmesinde en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. Tamamlanma oranının olması gerekenden farklı gösterilmesi finansal bilgi manipülasyonunda en sık rastlanan teknik olarak ortaya çıkmaktadır.

Dönem karını daha yüksek göstermek isteyen şirketler, tamamlanma oranını daha yüksek göstererek, dönem karını düşük göstermek isteyen şirketler ise, tamamlanma oranını daha düşük göstererek dönem karlarını manipüle etmektedirler. Bu uygulamaya örnek 3Net Systems Şirketinin (ABD) yaptığı işlemlerdir. Şirket 1995 yılında müşterileri için geliştirdiği yazılımlarda, tamamlanma oranını yüksek göstermek suretiyle dönem karını artırmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:184; SEC, AAER: 879).

2.1.1.5. Fiktif Gelir Kaydı

Fiktif gelir kaydı uygulamasında, herhangi bir müşteri siparişi ya da müşteri ile yapılan anlaşma olmadan, dolayısıyla sevk edilen mal daha sonra iade edilmesine rağmen, müşteriye mal sevk edilmekte ve mal sevk edildiği tarihte gelir kaydı yapılmakta ya da mal sevk edilmiş gibi gösterilerek satış geliri kaydedilmektedir.

Midisoft Şirketi (ABD), 1994 yılında yaklaşık 811 milyon dolar tutarında (satışlarının % 16'sı oranında) fiktif satış geliri kaydı yapmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002). Şirketin diğer birimlerine yapılan mal sevkiyatının satış geliri gibi kaydedilmesi de başka bir örnektir.

Fiktif gelir kaydedilmesinde, mal ya da hizmet satışına ilişkin herhangi bir işlem olmadan fiktif satış geliri kaydı yapılması; mal satışına ilişkin belgelerin tarihlerinin değiştirilmesi; bazı işlemlerin kayıt dışı bırakılması gibi uygulamalar da gerçekleştirilebilir.

2.1.2. Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri

Dönem giderlerine kaydedilmesi gereken harcamaların aktifleştirilmesi, harcama veya giderlerin az ya da çok gösterilmesi, karşılıkların düşük gösterilmesi, amortisman süresinin olduğundan düşük ya da yüksek gösterilmesi ya da amortisman yönteminin değiştirilmesi, gelecek dönem ya da dönemlere ilişkin giderlerin cari döneme çekilmesi, özellikle şirketlerin birleşmesi, ele geçirilmesi olaylarında ortaya çıkan şerefiyenin tamamen cari dönem giderlerine yansıtılması ya da şerefiye için itfa süresinin çok uzun tahmin edilmesi, yeniden yapılanma giderlerinin tamamen cari döneme yansıtılması ya da itfa paylarının az ya da çok gösterilmesi gibi işlem ve uygulamalar söz konusudur (Küçüksözen, 2005:116).

2.1.2.1. Giderlerin Aktifleştirilmesi

Şirketler tarafından finansal bilgi manipülasyonu için bir teknik olarak kullanılabilir. Dönem karının beklenen ya da hedeflenen seviyenin altında gerçekleşeceği dönemlerde, herhangi bir aktifin edinilmesi ile doğrudan ilgili olmayan, şirket sermayesi ihtiyacı için kullanılan dolayısıyla, doğrudan dönem giderlerine aktarılması gereken borçlanma maliyeti ile ilgili faiz giderleri ve kur farkları duran

varlık ya da üretilen ürün maliyetine ilave edilerek aktifleştirilmekte, böylece dönem giderleri daha az gösterilerek istenen kar hedefine ulaşılmış şekilde finansal tablolar kamuya sunulmaktadır (Küçüksözen, 2005: 116).

Şirketler bazı giderlerini, özellikle faiz giderlerini ilgili aktifin maliyetine eklemek suretiyle aktifleştirmektedir. Muhasebe standartları çerçevesinde belirli bir aktifin satın alınması, üretilmesi ya da ithal edilmesi sürecinde katlanılan bütün giderler, o aktifin şirket faaliyetleri için kullanıma hazır hale gelmesi, şirkete alınmasına kadar geçen süre içinde ilgili aktifin maliyetine ilave edilir ve böylece ilgili aktif açısından elde etme maliyeti oluşmuş olur. Bu kapsamda, ilgili aktifin edinilmesi amacıyla kullanılan kredilerin kur farkı ve faiz giderleri gibi finansman maliyetleri de aktifleştirilir.

Türkiye’de bir şirketin halka açılmak üzere 1998 yılında SPK’ya yaptığı başvuru sırasında Kurula sunduğu;

- 31.12.1996 tarihli finansal tablolarda 152 milyar TL,
- 31.12.1997 tarihli finansal tablolarda 222 milyar TL,
- 31.03.1998 tarihli finansal tablolarında ise 180 milyar TL

tutarında finansman giderini, SPK düzenlemelerine aykırı olarak stok maliyetine ilave etmek suretiyle, gerçekte zararda olması gereken söz konusu dönemleri sırasıyla 88, 103 ve 172 milyar TL karlı olarak göstermiştir (Küçüksözen, 2005:116-117).

2.1.2.2. Amortisman Metodunun veya Periyodunun Değiştirilmesi

Amortismanlarla ilişkin teknikte, cari dönem karını yüksek göstermek isteyen şirketler amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden, normal yöneme dönüştürmekte veya normal amortisman süresini uzatmaktadırlar. Cari dönem karının daha az göstermek isteyen şirketler ise, amortisman yöntemini normal yöntemden azalan

bakiyeler yöntemine dönüştürmekte ya da amortisman süresini daha az olarak tahmin ederek kısaltmaktadırlar.

2.1.2.3. Şerefiyenin İtfa Süresi

Şerefiye, genellikle şirketlerin birleşmesi ya da bir şirketin satın alınması veya ele geçirilmesi sırasında ortaya çıkmakta olup, edinilen varlıklar için ödenen tutar ile bu varlıkların kayıtlarda görülen değeri arasındaki ekonomik farktan oluşmaktadır. Şerefiye, edinilen varlıklardan gelecekte sağlanacak faydanın varlıkların kayıtlarda görülen tutarından daha fazla olacağı (tek tek aktiflerin değerinden bu aktiflerin toplamının değerinin daha fazla olduğu) kabulüne dayanmaktadır. Şerefiyenin ödenmesinde amaç, ele geçirilen şirketin sahip olduğu marka, müşteri, iyi bir dağıtım sistemine sahip olması veya üretim teknolojisi ve tecrübesi gibi ekonomik nedenler bulunmaktadır. Şerefiyenin ilgili varlıkların tahmin edilen ekonomik ömrü içinde ya da en çok 40 yıllık bir sürede giderleştirilmesi söz konusu olup, bu sürenin tahminine bağlı olarak giderleştirilecek tutar da farklı olabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:24).

Cari dönem karını daha yüksek göstermek isteyen şirketler, şerefiye için daha uzun bir itfa süresi, cari dönem karını düşük göstermek isteyen şirketler ise, şerefiye için daha kısa bir itfa süresi belirleyerek dönemsel olarak kaydedilecek itfa giderini azaltılıp artırabilmektedir. Böylece dönem karını daha yüksek ya da daha düşük göstermekte, diğer bir ifade ile karlarını manipüle etmektedirler.

2.1.2.4. Karı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi

Şirketler karlılığın yüksek olduğu yıllarda, karı gelecek dönemlere aktararak, alacakların tahsilinde, yüksek oranda şüpheli alacak karşılığı ayırabilir, kefaletlerden doğacak yükümlülükler için daha yüksek karşılık ayırabilir, maddi duran varlıkları ve sabit kıymetleri için de daha kısa faydalı ömür tahmininde bulunabilir ya da sabit

kıymetlerin hurda değerini daha düşük tahmin edebilir. Böylece cari dönem gelirini erteleyip cari dönem karını azaltmaya yönelik işlemler gerçekleştirebilir. Bu işlemlerle karın düşük gerçekleşeceği ileriki yıllarda; şüpheli alacak ve kefaletten doğacak yükümlülük karşılıklarının düşük tutulması, sabit kıymetler için daha uzun faydalı ömür tahmin edilmesi, hurda değerinin yüksek tahmin edilmesi gibi işlemlerle o yılki giderlerin düşük tutulması sağlanabilir. Ayrıca önceki dönemlerde ayrılan yüksek karşılıkların zarar ya da gider gerçekleşmediği için “konusu kalmamış karşılık geliri” olarak kaydedilebilmesi suretiyle karın istenen hedefe uygun belirlenebilmesi sağlanabilir.

Örnek olarak, Sun Trust Bank (ABD) verdiği krediler için oldukça yüksek düzeyde karşılık ayırmaktadır. SEC yaptığı inceleme sonucunda bankanın kredi profilini dikkate alarak, karşılık ayırma politikasını gereğinden fazla muhafazakar bulmuş ve bankanın 1994-1996 yılları finansal tablolarını düzeltmesini istemiştir. Bu kapsamda toplam 100 milyon dolar tutarında karşılıklar azaltılarak, dönem karları sırasıyla, 40, 35 ve 25 milyon dolar artırılmıştır. Aynı şekilde bankanın 1997 yılına ilişkin kredi karşılıkları 100 milyon dolar azaltılmış, bunun sonucunda bankanın öz sermayesi 61,1 milyon dolar yükselmiş ve hisse senedinin fiyatı artmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002).

2.1.2.5. Büyük Temizlik Muhasebesi

Bir şirketin kötü sonuçlara neden olan gelir tablosunu daha da kötü göstermek amacıyla uygulanan bir kar yönetimi stratejisidir. Daha çok faaliyet sonuçları kötü olan yıllarda kullanılmaktadır. Amaç gelecek yıllarda karları suni olarak arttırmaktır.

Şirketlerde yönetimlerin değiştirdiği dönemlerde ve şirketlerin faaliyetlerinin zararlı olduğu, dolayısıyla piyasanın kar beklentilerinin karşılanamayacağı, daha çok zarar açıklanmasının ek bir maliyet getirmeyeceği, aksine gelecek dönemlere ilişkin karı yükseltmek açısından bir fırsat yarattığı düşünülen dönemlerde bu uygulamaya gidilebilmektedir. Böyle dönemlerde şirket yönetimleri (Küçüksözen, 2005: 119).;

- Bilançoda var olan itfa edilecek maddi olmayan duran varlıkları bir bütün olarak gider kaydederek,
- Bazı verimsiz ya da zararlı olan bölüm ya da kısımları kapatarak,
- Yeniden yapılanma projelerini uygulayarak, böylece bu proje maliyetlerini dönem gideri olarak kaydederek bir nefes almakta, diğer bir ifade ile bilançolarını temizlemektedirler. Böylece, bir taraftan geçmiş yönetimleri kötü performans nedeniyle suçlama imkanına, diğer taraftan gelecek yıllarda karlılığı daha fazla artırmak olanağına kavuşmaktadırlar.

Örnek olarak, Sears (ABD) şirketinin 1992 yılında zaten zararlı bir dönem olması nedeniyle, o yıl yeniden yapılanma kapsamında, pek karlı olmayan yerel katalog programını kapatması, yüksek ücret alan bazı çalışanlarına gönüllü emekli olma hakkı vermesi, bazı verimsiz perakende satış bölümlerini tasfiye etmesi, verimsiz aktiflerini gider yazmak suretiyle bilançodan çıkarması, böylece 2,65 milyar dolar tutarında bir yeniden yapılanma harcamasını gider kaydetmek suretiyle, 1992'de 4,3 milyar dolar zarar açıklaması verilebilir. Böylelikle şirket izleyen yıllarda daha karlı bir faaliyet sonucunu kamuya açıklamıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:33).

2.1.2.6. Henüz Tamamlanmamış Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları ile İlgili Harcamaların Muhasebeleştirilmesi

Teknoloji v.b. firmaların birleşmelerinde veya devralınmalarında ortaya çıkan henüz tamamlanmamış araştırma-geliştirme çalışmalarının başka bir şirket tarafından devralınmasıdır. Henüz tamamlanmamış araştırma ve geliştirme çalışmaları ile ilgili harcamaların muhasebeleştirilmesine, teknoloji şirketleri, ilaç, elektronik, bilişim ve yazılım sektörü gibi sektörlerde faaliyet gösteren şirketler örnek olarak verilebilir

Bir teknoloji şirketi ele geçirildiğinde, o şirketin henüz tamamlanmamış araştırma ve geliştirme projesi olacaktır. Dolayısıyla, şirketin ele geçirilmesi için ödenen paranın bir kısmı bu proje ile ilişkilendirilmelidir. Devralınan araştırma ve geliştirme

projesinin alternatif bir kullanım alanı yoksa muhasebe standartlarına göre yapılan harcama doğrudan gider yazılacaktır. Bu muhasebe kurallarını finansal bilgi manipülasyonu amacıyla kullanmak isteyen şirketler, öncelikle ele geçirme bedelinin önemli bir bölümünü bu araştırma ve geliştirme projesi ile ilişkilendirerek, o dönemde yüksek tutarda bir dönem gideri yazma imkanına kavuşmaktadırlar. Bu muhasebeleştirme süreci ile ele geçirme bedelini ki, şerefiyenin hesabında dikkate alınacaktır, en aza indirmek mümkün olmaktadır. Böylece gelecek dönemlerde itfa edileceğinden aktifleştirilecek olan şerefiye tutarı düşük gösterilebilecek, dolayısıyla gelecek dönemlerde giderleştirilecek tutarlar azalacağından gelecek dönemlerde daha iyi bir kar profili ortaya çıkabilecektir (Mulford ve Comiskey, 2002:34).

Bu uygulamaya örnek Cisco Systems Şirketinin (ABD) 1997-1999'daki ele geçirme işlemleridir. Şirket bu dönemde ele geçirdiği teknoloji şirketleri için ödediği tutarın %63 ile 86'sını, henüz tamamlanmamış ve yazılım geliştirme açısından fizibil görünmeyen projelerle, alternatif kullanım alanı olmayan araştırma ve geliştirme çalışmaları ile ilişkilendirmiş ve bunun sonucunda sırasıyla 508, 594 ve 471 milyon doları dönem giderlerine kaydetmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002).

2.1.2.7. Özel Harcamalar

Şirket birleşme ve ele geçirmelerinde yeniden yapılanma harcamalarına gereğinden fazla karşılık ayırmak ve özel harcamalara gereğinden fazla karşılık ayırmak gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Şirket birleşmelerinde birleşme sonrasında, birleşen şirketlerin kendi performanslarının üstünde bir performans beklenmektedir. Bu nedenle birleşme sırasında; muhasebeleştirilen kıdem tazminatı, işten çıkarma tazminatı, yeniden yapılandırmaya ilişkin harcamalar, kiralama işlemlerinden kaynaklanan giderler, varlıkların yer değiştirmesinden, sökülüp takılmasından kaynaklanan zararlar ve giderler vb. özel harcamalar muhasebeleştirilmektedir. Yatırımcılar bu süreçte birleşme, ele geçirme ile ilgili kaydedilen giderleri-harcamaları önemsemeyerek, gelecekteki, birleşme-ele geçirme sonrasında oluşacak karlılığa yoğunlaşmaktadırlar.

Böylece, birleşme sürecinde, birleşme ile ilgili belirtilen nitelikteki harcamalar ve karşılıklar yüksek olarak gösterilip muhasebeleştirilmek suretiyle, gelecekte finansal tablolara yansıtılacak harcamalar azaltılmakta ve gelecek dönemlerin daha karlı olması sağlanmaktadır.

Fine Host Şirketinin (ABD) 1995 yılında yaptığı işlemlerde, şirketin 1995 yılı faaliyet raporuna ilişkin olarak yaptığı düzeltme açıklamasına göre, ele geçirme sonrası dönemlerde daha yüksek karlılık göstermek amacıyla, 1995 yılındaki ele geçirme işlemleri sırasında, ele geçirme giderleri gerçeğe aykırı olarak yüksek tutarda kayıtlara yansıtılmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:34).

Sonuç olarak, özellikle şirketlerin birleşmesi ve ele geçirilmesine ilişkin dönemlerde yapılan işlemler sırasında, birleşme ve ele geçirmeye ilişkin giderlerin yüksek gösterilmesi, finansal bilgi manipülasyonu için kullanılan bir teknik olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.3. Finansal Tablolarda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Finansal bilgi manipülasyonu, finansal işlemleri gerçeğe aykırı bir şekilde kayıtlara geçirmek ve finansal tablolarda yer alan kalemlerin yerlerini değiştirmek suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Faaliyet dışı ya da olağanüstü gelir ya da gider kalemlerini faaliyet gelir ya da gider kalemi gibi göstererek de yanlış bilgi verilebilmektedir. Böylelikle şirketin içinde bulunduğu durum şirket yöneticilerinin amaçları doğrultusunda olduğundan daha iyi veya daha kötü şekilde gösterilebilir.

Godfrey ve Jones (1999) tarafından, işçilerinin çoğunluğunun sendikalı işçilerden oluştuğu, böylelikle işçi sendikalarının politik baskılarına maruz kalan Avustralya şirketlerine yönelik olarak yapılan bir çalışmada, bu şirketlerin yöneticilerinin,

olağanüstü giderleri/gelirleri olağan gider-gelir yazmak suretiyle net faaliyet karını istikrarlı hale getirdikleri görülmüştür.

2.1.3.1. Gelir Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Gelir tablosunda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine ilişkin finansal bilgi manipülasyonu, olağanüstü gelirleri, olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri gibi kaydederek ya da faaliyet giderlerini, olağan üstü gider olarak muhasebeleştirerek gerçekleştirilmektedir. Gelir ya da gider tutarları değiştirilmeden, şirketin faaliyet karlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kar marjının yükseldiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.

IBM Şirketinin (ABD) 1999 yılında yaptığı işlemlerde, şirketin bir iştirakinin satışından (Global Network'ü, AT&T 'ye satmıştır) elde ettiği 4 milyar dolarlık geliri, satış ve genel yönetim giderlerine mahsup ederek, bu tutarda satış ve genel yönetim giderlerini düşük göstermesi ve yine bu tutarda faaliyet karını yüksek gösterdiği tespit edilmiştir. Böylece şirket faaliyet giderlerinde çok önemli bir tasarrufa gittiği, dolayısıyla faaliyet karlılığının yükseldiği izlenimi vermeye çalışmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002).

2.1.3.2. Nakit Akım Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Nakit akım tablosunda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik finansal bilgi manipülasyonu tekniğinde, yüksek ve sürekli bir nakit akımı olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Şirketler, esas faaliyetlerden sağlanan nakdi yüksek göstererek, faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışını, yatırım ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıkışı gibi ya da bir yatırımdan, kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi

gösterebilmektedirler. Bu işlemler sonucunda toplam nakit akımı değişmemekle beraber, nakit giriş ya da çıkışının kaynağı değiştirilmektedir. Böylece şirketin esas faaliyet alanındaki nakit üretme gücünün yüksek olduğu izlenimi yaratılmaktadır.

Xerox şirketinin 1999 yılında yaptığı işlemde, şirket 1999 yılına ilişkin nakit akım tablosunda, varlığa dayalı menkul kıymet ihracından sağlanan 1,5 milyar dolarlık nakdi, faaliyetlerden sağlanan nakit olarak göstermiş, böylece nakit/satışlar oranının arttığı izlenimi verilmeye çalışılmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:371-373).

2.1.3.3. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması

Varlık ve yükümlülükler gerçeğe aykırı olarak açıklanabilir. Satış gelirleri olduğundan farklı gösterilebilir, yükümlülükler daha az veya fazla gösterilerek finansal bilgi manipülasyonu yapılabilir.

Bazı varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması işlemlerinin sonucunda (Küçüksözen, 2005: 125);

- Satış gelirlerinin öne çekilmesi veya fiktif gelir kaydı ya da şüpheli alacaklar için düşük karşılık ayrılması nedenleriyle ticari alacaklar olması gerekenden daha yüksek,

- Stokların yüksek değerlenmesi veya gösterilmesi ya da stok değer düşüş karşılıklarının düşük ayrılması nedenleriyle stoklar olması gerekenden daha yüksek,

- Stokların değerlenmesi ile ilgili; ilk giren ilk çıkar (FIFO) veya son giren ilk çıkar (LIFO) metotlarına bağlı olarak, bilançoda stoklar daha yüksek, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha düşük, dolayısıyla mal satış karı daha yüksek ya da bilançoda stoklar daha düşük, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha yüksek, dolayısıyla mal satış karı daha düşük,

- Menkul kıymet ve iştirak şeklindeki yatırımlar için değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması ya da düşük ayrılması nedeniyle, bu yatırımlar bilançoda olması gerekenden daha yüksek,
- Faaliyet giderlerinin düşük gösterilmesi nedeniyle bilançoda gelecek dönem giderleri olması gerekenden daha yüksek,
- Satıcılara olan borçların düşük gösterilmesi nedeniyle satın alınan stokların dolayısıyla satılan malın maliyetinin daha düşük,
- Amortisman giderlerinin daha düşük ya da daha yüksek gösterilmesine bağlı olarak, bilançoda duran varlıkların daha yüksek ya da daha düşük gösterilmesi söz konusu olabilmektedir.

Bunların dışında, varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolarda gerçeğe aykırı olarak sunulması kapsamında kullanılan diğer finansal bilgi manipülasyonu teknikleri (Küçüksözen, 2005: 126);

1. Yükümlülüklerin daha az gösterilmesi amacıyla gider tahakkukları düşük, gelir tahakkukları yüksek kaydedilmekte veya sosyal harcamalar ya da çevre kirliliği yaratılması nedeniyle şirketten talep edilebilecek tazminatlar için yeterli karşılık ayrılmamaktadır.

2. Spekülatif amaçlı türev araçlar, riskten korunma amaçlı türev araç olarak sunulmakta ya da türev araçlara ilişkin işlemlerden kaynaklanan zararlar da muhasebeleştirilmemekte, dolayısıyla finansal tablolara yansıtılmamaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002).

3. Ertelenmiş vergi aktifleri ve yükümlülükleri daha düşük ya da daha yüksek belirlenmek suretiyle dönem karı yüksek ya da düşük gösterilebilmektedir.

2.1.3.4. Olağanüstü Gelir Yaratan İşlemler Yapılması

Şirketler, kar hedeflerine ulaşamayacakları dönemlerde hedeflenen kar düzeyinde ulaşmak için, menkul kıymetler gibi dönen varlıkların ya da iştirakler, bağlı ortaklıklar ya da maddi duran varlıklar gibi duran varlıkların satışı suretiyle gelir yaratmakta ve böylece kar hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu uygulamada varlıkların satılması veya elden çıkarılması işlemleri, fiyat ve zamanlama olarak şirketin uzun dönemli menfaatlerine aykırı yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, bu şekilde elde edilen karın finansal tablolara doğru bir şekilde yansıtılmaması, örneğin bu şekilde yaratılan karın gelir tablosunda diğer faaliyetlerden ya da olağanüstü faaliyetlerden sağlanan kar şeklinde gösterilmeyip, faaliyet giderlerine mahsup edilmesi halinde ya da bu işlemlerden sağlanan nakit, nakit akım tablosunda faaliyetlerden sağlanan nakit olarak gösterildiğinde, şirketin faaliyet sonuçları hakkında ilgililer yanıltılmış olacağından, bu teknikle yapılan işlem finansal bilgi manipülasyonu kapsamında değerlendirilecektir (Küçüksözen: 2005, 127).

General Electric Şirketi (GE-ABD), yıllarca istikrarlı bir şekilde büyüyen karlar açıklamıştır. Şirketin karlılığının tahmin edilebilirliği açısından aldığı derece saygın bir analiz raporlama servisine göre % 100'dür. Şirketin yıllar itibariyle karı istikrarlı bir şekilde yükselen bir grafik çizmektedir. Burada dikkat çeken, havacılık endüstrisi, elektrikli makine teçhizat, endüstriyel ışıklandırma, lokomotif, sağlık sistemleri ve finansal hizmetler v.b. alanlarda faaliyet gösteren ve bazı ürün ve hizmetleri açısından mevsimsel etkilere maruz kalabilen bir şirketin böyle bir karlılık performansı göstermesidir. Şirketin açıkladığı istikrarlı bir şekilde büyüyen kar trendi finansal bilgi manipülasyonuna, özellikle karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik politikalardan kaynaklanmaktadır. Şirketin bu kapsamda uyguladığı politikalar, bir defalık varlık satışından kaynaklanan kar ile yeniden yapılanma harcamalarını mahsup etmek, gerektiğinde kar yaratmak için menkul kıymet satmak ve işlemlerden sağlanan olağanüstü kar ve zararı birbirine mahsup etmek suretiyle finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına gitmesidir (Mulford ve Comiskey, 2002:31).

2.1.3.5. Finansal Bilgi Manipülasyonuna Yönelik İşlem ve Uygulamaların Gizlenmesi Amacıyla Uygulanan Teknikler

Finansal bilgi manipülasyonu tekniklerine ilişkin olarak gerçekleştirilen işlem ve uygulamaların ortaya çıkarılmasını, bağımsız denetçiler ya da ilgili otoriteler tarafından tespit edilmesini önlemeye yönelik, ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamalar da söz konudur. Bu kapsamda Mulford ve Comiskey'e (2002) göre;

- Fiktif satış geliri kaydı amacıyla gerçeğe aykırı fatura, müşteri sipariş formu ve sevk irsaliyesi düzenlenmekte,
- Gerçeğe uygun olmayan sevk irsaliyeleri ve faturaların müşteri nüshaları yok edilmekte,
- Sahte fatura ve sevk irsaliyelerine ilişkin, yasal defterlere fiktif satış geliri kaydı yapılmakta,
- Fiktif satış geliri kaydına ilişkin fiktif stok kaydı yapılmakta,
- Fiktif stok kaydını desteklemek için satıcılardan mal alınmış gibi göstermek üzere, sahte mal listesi düzenlemekte,
- Fiktif stok kaydının bağımsız denetim şirketinin ya da ilgili otoritenin denetimi sırasında fark edilmemesi amacıyla, stokta gösterilen ürünlere dış görünüş itibarıyla benzeyen, ancak içeriği farklı mal üretilip koyulmakta,
- Satış maliyetini ve satış maliyetiyle tutarlı olması için satıcılara olan borç tutarını azaltacak ve karı yükseltecek şekilde şube v.b. temsilciliklerin cari hesabına gerçeğe aykırı borç kaydı yapılmakta,
- Alacakların vadesinde değişiklikler yapılmakta,
- Stoklarda şirkete ait olmayan ürünlerin olduğu belirtilmemek suretiyle, denetim elemanlarına yalan söylenmekte,
- Bilgisayarların tarihi, yanlış bir fatura tarihi basmamak için değiştirilmekte,

- Dönemlere göre işlemleri dengelemek ve kaydetmek üzere, yasal defterler açık tutulmaya devam edilmekte,
- Fiktif gelir kaydını gizlemek için geçmiş tarihli lisans anlaşması veya sözleşmeler düzenlenmekte,
- Yapılan gerçeğe aykırı işlem ve uygulamalara yönelik gerçeğe aykırı haber kayıtları yapılmakta,
- Anlaşma veya sözleşmelerdeki tarihler geçmişe göre düzenlenip değiştirilmekte,
- Gerçek dokümanlar değiştirilmekte ve
- Büyük defter kayıtlarında belgelere dayanmayan düzeltmeler yapılmaktadır.

Bunlara ek olarak, ilgili otoritelerin denetçilerine ya da bağımsız denetim şirketi yetkililerine yalan söylemek, önemli bilgileri finansal tablolara yansıtılmaması suretiyle kamuya açıklamamak ve kamuya yanıltıcı finansal bilgi açıklamak gibi fiiller de söz konusu olmaktadır.

2.2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri, kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve diğer finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri olarak sıralanabilir. Diğer finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri ise agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, aldatıcı finansal raporlama ve muhasebe hata ve usulsüzlükleri olarak sıralanabilir.

2.2.1. Kar Yönetimi

Kâr yönetimi, özellikle son yıllarda akademisyenlerin, uygulamacıların ve standartları oluşturan çeşitli muhasebe meslek örgütlerinin ilgisini çeken önemli çalışma alanlarından birini oluşturmakla birlikte önemini korumaya devam etmektedir (Özer,

Alpkan ve Aren, 2003). Özellikle 2001 yılının sonlarında ve 2002 yıllarının başlarında yaşanan finansal raporlama skandalları, tüm iş dünyasını ve finansal tablo bilgi kullanıcılarını şaşkına çevirmiştir. Skandalların yaşanmasından kısa bir zaman önce ilgili şirket yöneticilerinin savurgan ve cömert yaşam tarzlarının medya tarafından açıklanması, bu skandalların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktaydı (Verschoor, 2002). Enron ve Worldcom şirketleri üzerinde yapılan araştırma sonucunda iflaslarının kar yönetimi faaliyetlerine atfedilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Enron olayında yükümlülüklerin kaydedilmesini iptal etmede, özel amaçlı kişileri işe başlatan faaliyetlere, Worldcom olayında ise uygun olmayan gelir tanıma prosedürlerine rastlanılmıştır (Elias, 2004). Bütün bu yaşanan olaylar, kar yönetimi faaliyetleri alanında yapılan çalışmaların önemini arttırmış ve bu çalışmaların sayılarının giderek artmasının gerekli olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Finansal tablo rakamlarında değişikliğe yol açan bu uygulamalar, şirketlerin finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını gösteren finansal tabloların bunları çeşitli karar aşamalarında kullanan finansal bilgi kullanıcılarına doğru ve güvenilir olarak yansıtılmamasına neden olmaktadır. Bu durum, şirketlerin menkul kıymetlerine yatırım yapan yatırımcıların, zarara uğramalarına ve ülkedeki mevcut sermaye piyasası sistemine olan güvenlerinin zedelenmesi ile sonuçlanmaktadır.

Kar yönetiminin genel kabul görmüş tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Buna rağmen muhasebe literatürü bu uygulamanın çeşitli türlerini sunmaktadır. Schipper (1989) kar yönetimini, yöneticilerin kişisel amaçlara ulaşmak için dış finansal raporlama sürecine isteyerek ve kararlı bir şekilde müdahale etmesi olarak tanımlarken, benzer şekilde Healy ve Wahlen (1999) ise kâr yönetiminin, özellikle yöneticilerin muhasebe rakamlarına dayalı olarak hem sözleşmeyle ilgili sonuçları etkilemek hem de bazı hisse sahiplerini yanıltmak için finansal raporlarda değişiklik yaratmak suretiyle kâr rakamını değiştirecek her türlü faaliyet ve muhasebe kayıtları ile ilgili yönetsel kararlarından oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu iki tanım arasındaki tutarlılık raporlanmış rakamların yönetim tarafından kasıtlı olarak manipüle edilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır.

Bununla beraber, kar yönetiminin tanımında önceleri yönetsel niyetler göze çarpmazken, şimdiki tanımında “raporlanmış muhasebe rakamlarının niteliklerini direkt olarak kullanmanın zorluğu” bulunmaktadır (Dechow ve Skinner, 2000).

Fischer ve Rozenzweig (1995) kar yönetimini, yöneticilerin kendi şirketlerinin uzun dönemli karlılığında bir artış veya azalış yapmaksızın, sadece kişisel çıkarlar için cari dönemdeki raporlanmış karlarını arttırma veya azaltmaya yönelik olarak başvurduğu bir davranış biçimi, Mulford and Comiskey (1996) ise şirket performansının değiştirilmiş izleniminde düzeltme amacıyla muhasebe sonuçlarını manipüle etme faaliyeti olarak tanımlamışlardır.

Scott (1997), yöneticilerin GKGMİ içerisinde kalarak muhasebe politikalarından seçim yapabilecekler mi ve bunu kendi çıkarları veya firmanın piyasa değerini maksimize etmek için seçeceği politikalarla tahmin etmesinin doğal olduğunu belirterek, yapılan bu uygulamayı kar yönetimi olarak adlandırmıştır.

Kar yönetimi çoğunlukla Muhasebe Standartları içindeki öznelliğin ve kesinsizliğin var olduğu durumlarda meydana gelmektedir. Bu standartlar yönetime raporlanmış muhasebe rakamlarının belirlenmesinde isteğe bağlılık veya belli bir yargı düzeyini uygulamasına izin vermektedir. Yönetim kendisine verilen bu isteğe bağlılık esnekliğini karları manipüle etmek için tercih edeceği yönde kullanabilmektedir.

Lewitt (1998) muhasebe standartları içindeki esneklikler sömürüldüğü zaman, kar yönetimi gibi suistimallerin ortaya çıktığını ve gerçek finansal istikrarsızlığı gizlemek için hilekarlığın kullanıldığını ve kesinlikle yöneticilerin karları manipüle etmede kullandıkları teknikleri tam olarak açıklama noktasında gönüllü olmadıklarını belirtmiştir. Kar yönetimi uygulaması yaygın olarak önerilmesine rağmen karları yönetiminin kapsamı tam olarak bilinmemektedir.

SEC 1999 yılındaki açıklamasında finansal raporlama problemlerinde özellikle halka açık şirketler tarafından bir takım önemli şeyleri kasten söylemeyerek gerçekleştirilen kar yönetimine odaklandıklarını belirtmiştir. Bu tür kar yönetiminin ise, arzulanan sonuca ulaşmak için bir şirketin gerçek finansal performansını çeşitli hileli yöntemler kullanarak kötü olarak gösterilmesini gerektirmektedir (SEC, Annual Report, 1999). Loomis (1999) SEC görüşlerini destekler biçimde kar yönetiminin bir yatırımcının bilmesi gereken gerçekleri sakladığını ve şirketlerin gerçek durumu hakkında gizlilikler yarattığını ifade etmiştir. Bu görüşleri desteklemeyen birçok araştırmacıya da rastlamak mümkündür (Dye,1998; Kaplan, 2001; Schipper, 1989).

Kar yönetimi uygulamasının yapıldığının yatırımcılar tarafından anlaşılmasının şirketlerin hisse senedi getirilerini negatif şekilde etkilediğini gösteren aşamalara rastlamak mümkündür. Bu konuda deneysel araştırmalar yapan Beneish (1997) GKGMİ'lene aykırı hareket ederek finansal tablolarını açıklayan firmaların gerçekten iki yıldır negatif getiri elde ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Dechow ve diğerleri (1996) hisse senetleri pazarının finansal baskı veya SEC tarafından kar yönetimi iddiaları karşısında negatif bir tutum benimsedikleri bulgusuna ulaşmışlardır.

Kar yönetiminin iki yönü vardır. Bunlardan biri, fırsatçı yönü ki, burada yönetici yatırımcıları yanıltmak çabasıdadır. Diğer ise, kar yönetiminin bilgisel yönü olup, bu durumda, yönetici şirketin gelecekteki nakit akımları ile ilgili kendi özel beklentilerini yatırımcılara açıklamak, aktarmak amacıyla kar yönetimini bir araç olarak kullanmaktadır. Bundan önceki çalışmaların çoğu, kar yönetiminin fırsatçı yönü ile ilgilenmişler, bilgisel yönünü test etmemişlerdir (Beneish, 2001:5).

Kar yönetimini; bir bütün olarak değerlendirildiğinde yatırımcıların ya da ilgililerin karar ve düşüncelerini etkileyecek ya da değiştirecek nitelikte, muhasebe verilerinin ya da önemli durumların kasıtlı ve bilinçli olarak yanlış ya da eksik açıklanması ya da hiç açıklanmaması şeklinde tanımlamak mümkündür (Dechow ve

Skinner, 2000). Bu kapsamda finansal hile ile kar yönetimi arasındaki farklılıkları aşağıdaki tabloda belirtildiği şekilde açıklamak mümkündür (Dechow ve Skinner, 2000).

Tablo 1. Hile ve Kar Yönetimi Arasındaki Farklılık

	Standartlar Çerçevesindeki Muhasebe Tercihleri	Nakit Akımına Dayalı Tercihler
Muhafazakar Muhasebe	--Karşılık Ve Rezervlerin Çok Yüksek Ayrılması, --Bir Devralma İşleminde Devralınan Şirketteki Araştırma-Geliştirme Harcamalarının Yüksek Değerlendirilmesi --Kayıtlardan Çıkarılan Aktifler Ile Yeniden Yapılanma Harcamalarının Yüksek Gösterilmesi	--Satışların Geciktirilmesi, --Pazarlama --Harcamalar Ile Araştırma- Geliştirme Harcamalarının Hızlandırılması
Tarafsız Olması Gereken Kar	--İşlemlerin Ve Faaliyetlerin Normal Bir Süreç İçinde Gerçekleşmesi Sonucunda Ortaya Çıkan Kar	
Agresif Muhasebe	--Şüpheli Ya Da Tahsili Zor Alacaklar İçin Gerektiginden Az Karşılık Ayrılması --Karşılık Ve Rezervlerin Çok Düşük Düzeyde Belirlenmesi	--Pazarlama Harcamaları Ile Araştırma- Geliştirme Harcamalarının Geciktirilmesi,
Hileli,Aldatıcı Muhasebe	--Standartları İhlal Eden Uygulamalar. Şatışların Henüz Gerçekleşmeden Gelir Kaydedilmesi, --Fiktif Şatış Kaydı Yapılması,-- Satış Faturalarının Tarihlerinin Geçmiş Bir Tarih Olarak Değiştirilmesi, --Fiktif Stok Kaydı Yaparak Stokların Yüksek Gösterilmesi.	

Kaynak: Küçüksözen, 2005: s. 32

Yukarıdaki tabloda yer alan muhasebe standartlarına aykırı uygulamaların ilgilileri yanıltmak niyeti ile yapıldığı açıktır. Bununla birlikte, muhasebe standartları sınırları içinde olduğu belirtilen bazı uygulamalar yöneticilerin niyetine bağlı olarak kar yönetimi olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu konuda yapılan uygulamaların kurallara uygun ya da kar yönetimi olduğu hususunda bir belirleme yapmak zor görünmektedir (Dechow ve Skinner, 2000).

Şirketin faaliyet sonuçları hakkında farklı bir izlenim yaratılması, kar yönetiminin her zaman anlamsız ya da daha anlamsız bir sonuç yarattığı şeklinde değerlendirilmemelidir. Belki de yönetilmiş bir kar rakamı, bir şirketin gelecekteki karlılığının tahmini açısından daha doğru bir gösterge dahi olabilir. Hatta yönetilen kar rakamlarındaki dalgalanma, yönetilmeyen kar rakamlarındaki dalgalanmaya göre, bir şirketin finansal riski için daha gerçekçi bir endeks oluşturabilir. (Scott, 1997:296).

Diğer bir nokta ise, finansal raporlamada yöneticilerin sahip oldukları inisiyatif kullanma imkanlarının yararları ve zararlarıdır. En önemli maliyet ya da zarar, bu inisiyatif kullanmanın kar yönetimi ile sonuçlanması halinde kaynakların yanlış tahsisine neden olmasından kaynaklanan potansiyel maliyettir. Faydası ise, yöneticinin güvenilir bir haberleşme imkanı yaratarak şirkete ilişkin bazı özel bilgilerin şirket dışındakilere ulaşmasını sağlaması suretiyle, dışarıdakilerin daha sağlıklı karar vermeleri, böylece kaynak dağıtım kararlarındaki iyileşmedir. Dolayısıyla, standartları belirleyenler açısından kritik nokta, hangi durumda standardın yöneticiye karar verme inisiyatifi tanınması durumunda, muhasebenin bilgi verme fonksiyonundan sağlanacak faydanın dışarıdakiler için artacağı, ne zaman ise azalacağına karar vermektir (Healy ve Wahlen, 1999).

2.2.1.1.Kar Yönetimi Nedenleri

Şirketlerde kar yönetimi uygulamalarının nedenlerini yöneticiler ve şirketler açısından ayrı ayrı inceleyebiliriz.

2.2.1.1.1.Yöneticiler Açısından Kar Yönetimi Nedenleri

Kâr yönetimi konusunda yapılan çalışmaların çoğu, yöneticileri kâr yönetimine yönelten sebepler üzerinde odaklanmışlardır. 1980 ve 1990 yıllarında yapılan araştırmaların çoğunda kar yönetiminin genellikle yöneticilerin çıkarlarını maksimize etmek amacıyla gerçekleştirildiğini ortaya koyan bulgulara rastlanılmaktadır (Gaver,Gaver ve Austin, 1995).

- Yöneticilerin göstermiş olduğu performanslarına dayalı olarak prim sistemlerinin uygulandığı şirketlerde, bu durum şirket yöneticilerini finansal tablolardaki karları yönetmeye doğru güçlü bir şekilde teşvik etmektedir . Genellikle kar yönetiminin yönetici çıkarları amacıyla gerçekleştirilmesine yönetici performanslarının kara dayalı olarak ölçüldüğü durumlarda rastlanıldığını söylemek mümkündür. Bu durumlarda yöneticiler içinde buldukları cari dönemle ilgili olarak yüksek prim gelirleri elde etmek için şirket sahip ve ortakları ile yapmış oldukları kısa dönemli prim planlarını maksimize etmek amacıyla cari dönem karlarını yönetmeye çalışmaktadırlar (Healy, 1985; McNicholas ve Wilson, 1988; Ayres, 1994; Fern ve diğ., 1994; Holthausen, Larcker ve Sloan, 1995; Gaver, Gaver ve Austin, 1995; Balsam, 1998; Guidry, Leone ve Rock, 1999). Özellikle yöneticiler karlar yüksek olduğu zaman primlerini maksimize etmek amacıyla tahakkuklar kullanarak karları yönetmektedirler (Scott,1997).

- Yöneticiler hisse senetleri veya hisse senedi satın alma haklarını sahip olduğunda, performansa dayalı nakit primleri veya hisse değerini artırma aracılığıyla kendi varlıklarını da maksimize edecek şekilde karları manipüle etmektedirler (Holthausen, 1990).

• Yöneticiler işlerini kaybetme korkusu, iş dünyasında ünlerini arttırmak ve şirketlerdeki pozisyonlarını korumak amacıyla karları manipüle etmektedirler (Dechow ve Sloan, 1991; Fudenberg ve Tirole, 1995; DeFond ve Park, 1996). Kar yönetimi, yönetime performansa dayalı bir prim sisteminin başarılmasına izin vermesi yanında yönetimin iş dünyasındaki ününü de etkileyebilmektedir (Guidry ve diğerleri, 1999).

Kar yönetimi davranışını prim maksimizasyonuna karşıt olarak gelir düzeltmesi amacıyla gerçekleştirildiğini açıklamak mümkündür (Gaver, Gaver ve Austin, 1995).

2.2.1.1.2.Şirketler Açısından Kar Yönetimi Nedenleri

Şirketler açısından kar yönetimi nedenlerine bakıldığında her türlü yasal düzenlemelerden kaynaklanan firmaya ait politik riski ve maliyeti düşürmek, şirket yöneticilerinin, şirketin ikramiye tazminatlarını arttırmak, çok uygun dönemlerde borçlar sağlamak, şirketin hisse senedi fiyatlarını arttırmak veya gelir ve kazanç büyümelerini yıldan yıla hoş fakat aldatıcı şekilde raporlamak, daha yüksek değerlenmiş karların akışını sağlamak ve hissedarlara düzenli kar payı ödemek, finansal açıdan sıkıntı içinde olan şirketlerin borç sözleşmelerinin iptal edilmesi riskini minimize etmek nedenleriyle bu yönetime başvurdukları ortaya koyulmuştur.

Aynı zamanda kar yönetimi politik hareketlerle ilgili olarak potansiyel maliyetlerin azaltma girişiminin sonucu olarak ortaya çıkabilir. Bu durumda yöneticiler politik incelemeler ve artan denetimlerden sakınmak için karları isteyerek azaltma yoluna gidebilecektir (Sutton, 1988; Wong, 1988 ve Cahan,1992). Dye (1998) ise şirkete ortak durumunda olan yöneticilerin daha çok kısa dönemde hisse fiyatlarını artırmak amaçlarıyla kar yönetimine başvurduklarını ortaya koymuştur.

Strong ve Meyer (1987) ile Elliott ve Shaw (1988), genel müdürlerin görevden alınma veya ayrılma süreçlerinde kar yönetimi uygulamalarına zemin hazırladıklarını ileri sürerek, bu konuda yaptıkları çalışmalarda raporlanan yüksek miktardaki zarar ile

zararın açıklandığı dönemde üst yönetim değişiklikleri arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuşlardır. Özellikle yeni gelen genel müdür görevinden alınan veya ayrılan eski genel müdürü kötülemek ve gelecekteki kar hedeflerini daha rahat yakalayabilmek için birçok kar manipülasyonlarına başvurarak o dönem ortaya çıkan zararı daha da yükseltme çabasına girişmektedir.

Uygulamada var olan kar yönetimi ile ilgili çalışmaların bazıları özellikle kar yönetiminin varlığını araştırmaya yöneliktir. Bunlardan Parfet (2000) kar yönetimi faaliyetlerini “iyi” ve “kötü” olmak üzere ikiye ayırmıştır. “iyi” kar yönetimi faaliyetlerinin yöneticilerin kabul edilebilir ve bilerek yapılan şirket kararları aracılığıyla istikrarlı finansal performans yarattıkları durumda meydana geldiğini, “kötü” kar yönetimi faaliyetlerinin ise yöneticilerin sahte muhasebe kayıtları yaratma veya makul sınırlar ötesinde tahminlerde buldukları durumlarda meydana geldiğini belirtmiştir. Parfet (2000), bazı kar yönetimi faaliyetlerinin ortakların değerinde artış yarattığı için bir firmanın finansal performansında istikrar yarattığını ve bu nedenle de şirket için yararlı bir faaliyet olduğunu; fakat bunu ise gelirleri maksimize etmek amacıyla yıl sonunda bazı gereksiz varlıkların satışı gibi kabul edilebilir şirket kararları ile başarılacağını belirtmiştir.

Şirketlerdeki yöneticilere ve şirkete ilişkin kar yönetimi nedenlerini özetleyerek, Tablo-2 deki gibi gösterebiliriz.

Tablo 2. Kar Yönetimi Nedenleri

Yöneticilerin Çıkarlarını Maksimize Etmek	Şirketlerin Çıkarlarını Maksimize Etmek
Yöneticilerin prim planlarını maksimize etmek	Yasal düzenlemelerden kaynaklanan şirkete ait politik riski ve maliyeti düşürmek
Yöneticilerin hisse senedi satın alma hakkına sahip olduğunda hisse senetleri fiyatlarını arttırmak	Vergileri ertelemek, vergiden kaçınmak
İşlerini kaybetme korkusuna sahip olmaları ve itibarlarını arttırarak pozisyonlarını korumak	Şirket yöneticilerinin, şirketin ikramiye tazminatlarını arttırmak, çok uygun dönemlerde borçlar sağlamak, şirketin hisse senedi fiyatlarını arttırmak, şirket hisselerine değer kazandırmak
Ayrılan eski yetkili kişileri kötülemek ve gelecekteki kar hedeflerini daha rahat yakalayabilmek	Finansal açıdan sıkıntı içinde olan şirketlerin borç sözleşmelerinin iptal edilmesi riskini azaltmak

Sonuç olarak kar yönetimi; bir şirketin ekonomik performansı hakkında finansal bilgi kullanıcılarının yanıltılması ya da kamuya açıklanan kar rakamına bağlı sözleşmesel sonuçların etkilenmesi amacıyla, yöneticilerin finansal raporlama sürecinde aldıkları kararlarla veya gerçekleştirdikleri işlemlerle finansal sonuçları değiştirmeleri, diğer bir ifadeyle, yatırımcıların ya da ilgililerin karar ve düşüncelerini etkileyecek ya da değiştirecek nitelikte, muhasebe verilerinin ya da önemli durumların kasıtlı ve bilinçli olarak yanlış ya da eksik açıklanması ya da hiç açıklanmaması olarak tanımlanabilir.

2.2.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Şirket yönetimindeki karlılıktaki istikrar şirket başarısının göstergelerindedir. Bu nedenle şirket yönetimindeki kişiler çoğu dönemde karlılığın istikrarlı bir şekilde artmasını isterler ve böylece şirket hisse senetlerinin değer kazanmasını ve kamunun gözünde yükselen bir itibara sahip olmak isterler. Böylelikle şirketin az riskin düşük olduğunu göstermek isterler. Ayrıca karın yüksek olduğu dönemlerde düşürülmesi,

düşük olduğu dönemlerde ise yükseltilmesine yönelik uygulamalar yaparak finansal bilgi manipülasyonuna neden olmuş olurlar.

Karın istikrarlı hale getirilmesi, karları yıldan yıla çok ve az olduğu dönemleri dengeleyecek şekilde sıralamaktır. Böylelikle oluşan dalgalanmaları gidermek istikrarlı bir kar politikası izlenimi verilmiş olmaktadır. Açıklanan karın, bir firma için normal olarak düşünülen kar seviyesi etrafında dalgalanma boyutunun kasıtlı olarak azaltılması karın istikrarlı hale getirilmesidir. Yetersiz finansal tablo açıklamasının özel bir durumu olup, kar akımının değişkenliğinin azaltıldığına ilişkin bir finansal bilgi açıklanmasına yönelik, suni olarak gerçekleştirilen bilinçli bir çabadır.

Karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik kar manipülasyonunun amacı, şirket karının istikrarlı bir şekilde büyüyen bir trend oluşturmasını sağlamaktır. Bu tür bir kar manipülasyonunun gerçekleştirilebilmesi için şirketin bazı dönemlerde yüksek tutarda kar etmesi gerekmektedir. Böylece karın yüksek olduğu bu dönem ya da dönemlerde yüksek tutarlarda karşılık ayırmak ve bu karşılıkları gerektiği dönem ya da dönemlerde gelir olarak kaydetmek suretiyle arzulanan dönemlerde kar edilmesi ya da karın yükseltilmesi mümkün olabilecektir. Dolayısıyla bu tür kar manipülasyonunda temel amaç, kar varyansını, kardaki değişimi azaltmaktır (Stolowy ve Breton, 2000).

Karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik araştırmalar, piyasa katılımcılarının istikrarlı bir kar dağılımı ile yönlendirilebileceği düşüncesine sahiptir. Bu düşünce tesadüfi gözlemlere ve riskin ölçülmesi metoduna dayanmaktadır. Karın varyansı kardaki riski ölçmektedir. Düşük bir kar varyansı o şirketin kar riskinin düşük olduğunu göstermektedir. Böylelikle karın varyansını azalttığınızda, piyasanın şirketin riskine ilişkin izlenimini, algılamasını da değiştirmiş oluyorsunuz (Stolowy ve Breton, 2000).

Şirket yöneticilerinin belirtilen bu amaçlarının gerçekleşebilmesi, kısmen şirketin performansı ile şirket ortaklarının tatmin edilmesine bağlıdır. Bir şirketin ortaklarının ve şirket yöneticilerinin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için şirketin karının artış oranı ve

karın istikrarlı olması çok büyük bir öneme sahiptir. Bu durumda da, yöneticiler açısından bu durumu, kendi yetkileri dahilinde, diğer bir ifade ile muhasebe standartlarının elverdiği ölçüde; kamuya açıklanan karı istikrarlı hale getirmek ve karın büyüme oranını istikrarlı hale getirmek amaçları takip etmektedir (Stolowy ve Breton, 2000:12).

Yazılım şirketleri, pazar payını korumak için ürünlerini devamlı bir şekilde geliştirmek durumundadır. Yazılım şirketleri bir ürün sattıklarında genellikle bu ürünle birlikte, bu ürünün izleyen yıllar içinde geliştirilecek yeni versiyonlarını da müşterilerine peşin olarak satmaktadırlar. Müşteriler de bu ürünlerin bedelini, henüz ürün geliştirilmeden ya da geliştirilme süreci tamamlanmadan peşin olarak ödemektedirler. Müşteri böylece aldığı yazılım ürününün kullanımı açısından bir devamlılık sağlamak yanında, yeni versiyonu çıkacağı tarihteki fiyatının daha altında bir bedelle, bugün satın almış da olmaktadır. Bu ve benzeri durumlarda yazılım şirketleri, henüz geliştirmedikleri, üretmedikleri ürünler için yaptıkları bu tahsilatları gelecek dönemlere ilişkin gelirler olarak kaydederken, bir kısmını da ürün geliştirme sürecine bağlı olarak cari dönemlerde gelir olarak kaydetmektedirler. Ertelenen bu gelirler, şirketlerin tercihine bağlı olarak karın istikrarlı hale getirilmesi için kullanılabilmesi gibi, yeni versiyonun maliyeti tam olarak ortaya çıktığı dönemde gelir olarak da kaydedilebilir. Böylelikle ürün geliştirme gelirlerinin ne kadarının erteleneceği her üç aylık dönemde değişebilmektedir. Bu durumda şirket yöneticileri her üç aylık dönemde ne kadar ertelenmiş gelir kaydı yapılacağını belirlemek ve bir tahminde bulunmak ve seçim yapmak durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla, yöneticiler karın iyi olduğu dönemlerde daha çok ertelenmiş gelir kaydedebilir, karın düşük olduğu dönemlerde ise daha düşük ertelenmiş gelir kaydedebilirler ve bu üründen elde edilen gelirin kaydedilmesi konusunda karar verme durumları yöneticileri karlarını istikrarlı bir şekilde sürdürmeye, ve istikrarlı hale getirmeye yönlendirebilir. Bu durumda yöneticilerden yaptıkları tahmin ve değerlendirmeleri ayrıntılı bir şekilde belgeleyerek bunu kamuya açıklamalarını şart koşturmak bunu engellemeye çözüm olabilir. Tabii bu durumda şirket

yöneticilerinin tahminlerini şirketlerinin içinde bulunduğu ekonomik koşullar çerçevesinde aldığını söylemek zor olacaktır (Dechow ve Skinner, 2000).

Karın istikrarlı hale getirilmesi esas itibariyle üç şekilde söz konusu olmaktadır. Bunlardan ikisi şirket yöneticileri tarafından bilinçli olarak gerçekleştirilen işlemler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, muhasebe işlemleri ile gerçekleştirilirken, diğeri yatırım, üretim ve satış gibi ekonomik veya faaliyete ilişkin kararlarla gerçekleştirilmektedir. Üçüncü yöntem ise, şirketin gelir yaratma süreci sonucunda kendiliğinden gerçekleşmektedir..

Uygulamada karın istikrarlı hale getirilmesi yöntemleri arasındaki ayırım, bazen muhasebe yöntemleri ile faaliyete ilişkin karar ve işlemler arasında, bazen de muhasebe işlemleri ile kendiliğinden oluşan istikrar durumu arasında yapılmaktadır. Gerçek hayatta karın istikrarlı hale getirilmesine ilişkin yöntemleri birbirinden ayırmak oldukça güçtür ve her üç yöntem de çoğu zaman birbiri ile bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır (Stolowy ve Breton, 2000).

Sonuç olarak, karın istikrarlı hale getirilmesi uygulamaları, bir finansal bilgi manipülasyonu yöntemidir. Şirketin gerçek finansal durum ve faaliyet sonuçları değil, karın istikrarlı bir trend sürdürdüğü, dolayısıyla şirketin karlılığına ilişkin riskin az olduğu izlenimi yaratmak amacıyla, çeşitli şekillerde manipüle edilmiş kar kamuya açıklanmakta, dolayısıyla şirketlerin finansal performansları hakkında ilgililer ya da finansal bilgi kullanıcıları yanıltılmaktadır.

2.2.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Literatürde yaratıcı muhasebe için yapılmış değişik tanımlar bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili değişik yaklaşımlar sunulmaktadır.

Birinci yaklaşıma göre; yaratıcı muhasebe, bir etki-tepki olayıdır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal tablolarda nasıl bir bilgi açıklandığında nasıl bir tepki alınacağından önceden kestirilerek, finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini de göz önünde bulundurarak finansal tablolardaki görünümün değiştirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu değiştirme işlemi yapılırken tabii ki; bağımsız dış denetçilerin ve kamu denetçilerinin beklentileri de göz önünde bulundurulmaktadır. Çünkü; bu denetçiler muhasebe bilgisi kullanıcılarının haklarını savunma pozisyonunda olan kişilerdir (Griffiths, 1996: 8-9). Griffiths'e göre; firmaların yaratıcı muhasebeye yönelmesinin gerçek sebebi, finansal bilgi kullanıcıları için gerçeği hayalden ayırmanın giderek güçleşmesidir.

İkinci yaklaşıma göre; muhasebe süreci, bir muhasebe işleminin finansal tablolarda nasıl sunulacağı ile ilgili teorik yaklaşımlarla, uygulamada söz konusu muhasebe işleminin finansal tablolarda nasıl sunulması gerektiği konusunda oluşan farklı görüşlerin idare edilmesinden oluşan bir süreçtir. Finansal tabloları yeniden düzenleyerek yaratılan manipülasyon fırsatı, bu konuda şirkete esneklik kazandırmaktadır. Yaratıcı muhasebe, olarak anılmaya başlanan bu uygulamalar muhasebe uzmanlarının daha az dürüstlüğüne sahip işlemleri olarak pratiğe dökülmektedir (Jameson,1988: 7-8).

Üçüncü yaklaşıma göre, yaratıcı muhasebe; finansal raporların hazırlayanların istekleri doğrultusunda, avantajlardan oluşan kuralların seçilmesi veya bazı kuralların görmezlikten gelinmesi yoluyla finansal muhasebe verilerinin ve/veya finansal tabloların değişime tabii tutulmasıdır (Naser, 1993: 2).

Muhasebe bilgisi, ihtiyaç duyulduğunda şirketlere kendi alanlarında hareket serbestliği sağlayabilecek potansiyel bir güce sahiptir. Muhasebe bilgisinin sunulmasıyla ilgili inisiyatif başta şirketin yöneticilerinde olup daha sonra bağımsız dış denetçiler ve kamu denetçilerine aittir. Yaratıcı muhasebe uygulamaları, firma değerinin yükseltilmesi amacıyla kullanılan uygulamalardır. Sunulan finansal tabloların, muhasebe bilgisi

kullanıcılarının beklentilerini karşılayacak nitelikte bilgileri içerecek şekilde sunulmaları yaratıcı muhasebenin konusunu oluşturmaktadır.

Dördüncü yaklaşıma göre; yaratıcı muhasebenin özü, gri alanın yorumlanma avantajlarıdır. Bu gri alan, özel kurallar içindeki boşlukların araştırılıp bulunması ya da düzenleyici kuruluşların düzenlemek söyle dursun hayal bile edemeyecekleri uygulamalardan oluşmaktadır (McBarned ve Whelan, 1999: 6).

Bu yaklaşımların hepsinin sentezi yapılacak olursa; yaratıcı muhasebe uygulamaları, bir şirketin finansal performansı ve risk düzeyi ile ilgili izlenimi değiştirmek amacıyla, şirketin gerçek finansal durum ve sonuçlarını değiştirmeye yönelik bütün uygulama ve yöntemleri kapsayacak düzenlemeler şeklinde tanımlanmaktadır.

Yaratıcı muhasebenin bir başka boyutu da, finansal bilginin yönetimidir. Muhasebe sınıflandırma, kayıtlama, analiz ve yorumlama fonksiyonlarından oluşmaktadır. Ancak günümüzde, bir hesaplama bilimi ve bilgi sistemi olmasının doğal bir sonucu olarak muhasebenin fonksiyonları arasına “finansal bilgi yönetimi” fonksiyonunun da katılması gerekmektedir. Bu konu literatüre “muhasebe yönetimi”, “bilanço yönetimi”, aktif pasif yönetimi, gibi adlarla girmiştir. Yaratıcı muhasebenin bu fonksiyonu sibernetikle olan anlayış benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Sibernetik “Bilgi Birimlerine Göre Ayarlama işlemi” dir Yaratıcı muhasebe uygulamalarının bazı teknikleri, literatürde “finans mühendisliği” kapsamında da değerlendirilmektedir. Özellikle Enron olayı sonrası gündeme gelen “özel amaçlı girişimler” ve “bilanço dışı finansman “ bu bağlamda değerlendirilmektedir. “Finans mühendisliği, yeni finansal araçların ve süreçlerin tasarımı, geliştirilmesi ve uygulanması ile finansal problemlere yaratıcı çözümler getirilmesidir”. (Bolak, 1998: 1).

Tablo 3. Yaratıcı Muhasebeye Farklı Bakış Açıları

<i>Yazar</i>	<i>Tanımlama</i>
Smith (1992)	Muhasebenin El Çabukluğu
Griffits (1986)	Bilgilerin Pişirilmesi
Jameson (1988)	Manipülasyon, Hileli Raporlama
Mathews ve Perera (1991)	Kayıtlarda Dalavere Yapmak
Mathews ve Perera (1991)	Makyajlı Raporlama
Mathews ve Perera (1991)	Vitrin Süsleme
Bertolus (1988)	Kayıtlarda Hile Yapma Sanatı
Lignon (1989)	Kendi Karını Hesaplama Sanatı
Gounin (1991)	Bilanço Sunma Sanatı
Pourquery (1991)	Para Tasarruf Etme Sanatı veya Onun Karşılığı
Schilit (1993)	Finansal Kurnazlık, Maskaralık
Pasqualini Ve Castel (1993)	Muhasebe Amaçları İçin Finansal Yaratıcılık
Black, Sellers Ve Manly (1998)	Bilanço Yönetimi

Kaynak: Stolowy, H., Breton, G., (2000), “A Review of Research on Accounts Manipulation”, Paper for the Annual Congress of European Accounting Association, 2000.

2.2.3.1. Yaratıcı Muhasebenin Ortaya Çıkış Nedenleri

Yaratıcı muhasebe uygulamalarına zemin hazırlayan faktörler muhasebe teorisinden, muhasebe çevresinden ve muhasebe ortamından kaynaklanmalarına göre aşağıda incelenmiştir.

2.2.3.1.1. Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe teorisi statik olmayıp, ekonomideki gelişmelere bağlı olarak değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda yaratıcı muhasebeye neden olan etkenler şunlardır:

a- Muhasebe Sistemi Anlayışındaki Değişim

Muhasebe teorisi bilimsel yöntemlere dayansa bile, muhasebe uygulaması onu uygulayan işletmelere göre farklılık göstermektedir. Bu duruma yol açan etkenleri; muhasebenin teknik olma özelliğinin tanıdığı yöntem çeşitliliği olduğu kadar onun dinamik ve sürekli değişen bir disiplin olmasında aramak gerekir (Arslan, 1993: 17). Muhasebe sistemi anlayışında son elli yılda çok ciddi değişimler olmuştur. Geleneksel muhasebe sistemi anlayışı ile günümüzdeki muhasebe sistemini birbirinden ayıran temel unsur, geleneksel anlayışta bilgilerin aktif yönetilmemesi ancak günümüzde sermaye piyasalarının gelişmesi ile bilginin anlık yönetilmesidir.

b- Muhasebe Temel Kavram Ve İlkelerinin Kanun Gibi Algılanmaması

Muhasebenin temel kavramları terimi, belirli bir zamanda mevcut muhasebe uygulamalarını tanımlamak için gereken gelenekleri, kuralları ve işlemleri kapsamaktadır (Akdoğan ve Aydın, 1987: 251). Muhasebenin temel kavramları, muhasebe uygulamalarından doğmakta ve bu uygulamalarla birlikte şekillenmektedirler. Güncel ekonomik gelişmelere paralel gerçekleştirilen muhasebe uygulamaları bu temel kavramların tanım, kapsam ve kullanışlarını sürekli değiştirmektedir. Çünkü muhasebe uygulamaları, dinamik bir karaktere sahiptir ve bulunduğu ortamın sosyal, ekonomik çevre ve politik gereksinmelerine göre farklılık gösterir. Muhasebe uygulamaları, muhasebe faaliyetleri ile ilgili yöntem, ilsem ve tekniklerin kullanılmasıdır. Buna göre; temelinde ölçme ve değerlendirme faaliyeti bulunan, muhasebeye ilişkin farklı yöntemlerden farklı işlemlerden, ve farklı tekniklerden oluşan farklı muhasebe uygulamalarından söz etmek mümkündür. Muhasebe uygulamasındaki farklılıkların asgariye indirilmesi, bazı temel kavramlara uyulmak suretiyle sağlanmaktadır. Bu temel kavramlar, muhasebe ilke ve kurallarının zeminine ve muhasebe uygulamalarına yön veren disiplini oluşturur (Büyükbalkan, 1993: 249).

Tablo 4. Geleneksel ve Es Zamanlı Muhasebe Sistemi Anlayışlarının Karşılaştırılması

Geleneksel Muhasebe Sistemi	Eşzamanlı Muhasebe Sistemi
1)Geleneksel Organizasyon: Tanımlanmış bir yapısı vardır, değişime uyumu zayıftır.	1)Kendiliginden Ortaya Çıkan Organizasyon: Muhasebe sisteminin çevresi degittikçe kendinin ona uyarlar. Degişikliklere hızlı bir şekilde uyarlanabilen bir muhasebe sistemidir.
2)Durgun Çevre: Muhasebe sisteminin çevre usurlarının beklentilerinin değişmediği varsayılır veya sadece bir bilgi kullanıcı üzerine yoğunlaşır(vergi amaçları için devlet gibi).	2) Dinamik Çevre: Muhasebe sisteminin çevre unsurlarının beklentilerini devamlı değişğini varsayar ve muhasebe bilgisi kullanıcılarının arasında eşit bilgi iletişimini öngürür.
3)Adım Adım İyileşme	3)Sürekli İyileşme
4) Teknolojileri Sadece Uygulama Aracı Olarak Kullanma	4)Teknolojileri Muhasebe Sistemini İyileştirmesindeki Faydaları İçin Kullanma
5)Muhaseve Çıktısına Yönelme: Temel performans ölçüsü olarak, kar rakamının tespit edilmesine odaklanmıştır	5)Muhasebe Bilgisi Kullanıcılarına Yönelme: Muhasebe bilgi kullanıcılarının her birinin ihtiyaç duyduğu farklı bilgilerin hepsini karşılanmaya yönelmiştir.
6)Tek Boyutlu Ölçüm: Sadece faaliyetlerin ulusal para birimli ve nominal değerleri dikkate alınır.	6)Boyutlararası Ölçüm: Paranın zaman değeri, enflasyon etkisi, etkinlik ölçümü ve hissedar tatmini dikkate alınır.
7)Bilgi Tabanlı Sistem Anlayışı: Sadece bilgisayarla ulaşmayı hedefler.	7) Öğrenen Sistem Anlayışı: Bilgiyi ve bilineni değişim için kullanmayı hedefler.
8)Dönem Odaklı: Sadece dönemsel finansal tabloları hazırlamaya yöneliktir	8)İşlem Odaklı: Finansal tablolara ek olarak faaliyet raporları hazırlanması geçmiş, şimdiki ve gelecekteki durumla ilgilenmektedir.
9)Değerin Hesaplanması: Muhasebe süreci değer hesaplamak üzere düzenlenmiştir.	9)Değerin Yaratılması: Muhasebe sürecinin değer yaratma etkisini de dikkate almaktadır.
10)Tarihi: Geçmişe bakarak şimdiki durum gösterir, gelecek tahmini için hazırladığı veriler zayıftır.	10)Cari (Gerçek Zamanlı): Şimdiki durumu gösterir ve gelecekteki durumu tahmin için daha kuvvetli veriler hazırlar.

Kaynak: Mawdurur, R.: “The Conventional Accounting System: Process And Perspectives”, <http://www.shu.ac.uk/schools/tsl/tusjnl/> vol1996/pprs1998/rahman/5.htm: sh:1/ Erisim tarihi: 13.07.2006

Muhasebenin temel kavramları, değişmez kanunlar gibi algılanmamalıdır. Muhasebe kavram, ilke ve kurallarını kanunla düzenleyerek sürekli kılmak olanaksızdır. Çünkü muhasebe uygulamalarını deneyimlerden çıkarılan kurallar yönlendirmektedir. Bu nedenle muhasebe uygulamalarına yön veren kavramlara, genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve kuralları denilmektedir. Ancak bu kavramlara kanunlarla yaptırım gücü sağlanması mümkündür. Nitekim ülkemizde de yeni TTK Tasarısında hem genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine hem de muhasebe standartlarına atıf yapılarak bu sağlanmaya çalışılmıştır. Muhasebenin temel kavramlarında doğrudan ve somut bir birlik sağlanamaz. Bunları somutlaştırma, uygulamada yol gösterme yerine karışıklık ve zorluk yaracaktır. Sonuç olarak; “uygulamada sağladıkları kolaylık ve yararları tartışmaya gerek olmamakla birlikte bu ilkelerin günümüz ekonomik koşullarında ne derece gerçekçi ve güvenilir oldukları kuşku uyandırmaya başlamıştır”. (Sayarı,1981: 5).

c- Değerlemenin Subjektifliği Ve Değerleme Kavramlarının Çeşitliliği

Kanunlarla ve muhasebe standartları ile değerleme kavramına objektiflik kazandırılmaya çalışılsa da değerleme işlemi, özünde subjektiflik içermektedir. Aslında yaratıcı muhasebe uygulamalarının çıkış noktalarından biri de budur. Bu nedenle muhasebe uygulayıcısı, değerleme işlemi yaparken; farklı çıkar gruplarının amaç ve hedeflerini işletme hedefleri ile birleştirerek mümkün olduğunca objektif ve tarafsız davranmak zorundadır. Değerlemede öncelikle muhasebe teorisinde önerilmiş bir değerleme ölçü ve yöntemi varsa o kullanılmalıdır. Böyle bir ölçü yoksa kanunla belirlenmiş değerleme ölçü ve yöntemleri kullanılmalıdır. Her iki otorite tarafından belirlenmiş bir ölçü yoksa muhasebe uygulayıcısı objektif kriterler kullanılmalıdır. Tabii ki; kanunlar ve muhasebe standartları değerleme isini muhasebe uygulayıcısının takdir yetkisine bırakmayacak şekilde düzenlenmektedir. Ancak yine de yaratıcı muhasebe uygulamaları için; seçimlik haklardan, kanunlardaki boşluklardan ve keyfi uygulama biçimlerinden dolayı boş bir alan kalmaktadır.

d- Alternatif Muhasebe Yöntemlerinin Çeşitliliği

Bazı ekonomik işlemlere ilişkin muhasebeleştirme kuralları çok net olarak ortaya konmuş olduğundan bu işlemlere ilişkin rakamları manipüle etmek pek mümkün değildir. Ancak; stok değerlendirme, karşılık ayırma, giderleri erteleme, duran varlıklara amortisman ayırma, borçlanma maliyetlerini muhasebeleştirme gibi bazı muhasebe uygulamalarında söz konusu olan alternatif ölçü ve değerlemeler yöneticilerin karar alanlarına girmektedir.

Bremser (1975), muhasebe politikalarında değişiklik yapıp bunu kamuya açıklamayan 80 şirketin hisse basına kazançlarını, muhasebe politikalarını değiştirip bunu kamuya açıklayan 80 şirketin kamuya açıklanan hisse basına kazanç bilgileriyle karşılaştırmış ve sonuçta ihtiyari muhasebe politikası değişikliklerini kamuya açıklayan şirketlerin hisse basına kazancının diğerlerine göre daha kötü bir trend ortaya koyduğu bulgusuna ulaşmıştır (Stolowly ve Breton 2000: 8). Ülkemizde muhasebe standartlarına henüz yasal olarak bir yaptırım sağlanamadığı için; halen muhasebe politikalarının seçimini ve değiştirilmesini yönlendiren en önemli unsur vergi mevzuatındaki değişikliklerdir.

2.2.3.1.2. Muhasebe Çevresinden Kaynaklanan Nedenler

Yaratıcı muhasebeye neden olan muhasebe çevresi faktörleri muhasebe bilgisi kullanıcıları, muhasebeciler, muhasebe standardı düzenleyici kuruluşlar, bağımsız dış denetçiler ve finansal analistlerden oluşmaktadır.

a-Muhasebe Bilgisi Kullanıcılarının Çokluğu Ve Amaç Farklılıkları

Muhasebe bilgisine ihtiyaç duyan tarafların çıkarları doğrultusunda muhasebe bilgisinden farklı beklentileri bulunmakta ve her çıkar grubu, muhasebe bilgisini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlama çabası içinde davranmaktadır. Muhasebe teknik bir

uygulama biçimi olduğundan; hizmetleri tam anlamıyla bütün yararlananların isteklerini yerine getirmeye yetecek oranda esnek değildir (Sayarı,1981: 5). İşte yaratıcı muhasebenin çıkış noktalarından bir tanesi de, muhasebe uygulamalarına bu esnekliği sağlam çabasıdır. Tabii ki; muhasebe uygulamalarında sınırsız bir esneme yapmak mümkün değildir. Bu esnetme işleminin muhasebe usul ve esasları çerçevesinde tamamen etik olması gerekmektedir.

b-Muhasebe Uygulayıcısından Kaynaklanan Kişisel Nedenler

Muhasebe uygulayıcısı, muhasebe bilgisi üretiminin merkezinde yer alan kişidir. Bağımlı çalışan muhasebe uygulayıcıları firma üst yönetiminin aldığı politika kararlarını etik olmasa bile uygulama konumundadırlar. Bağımsız çalışan muhasebe uygulayıcıları da firma ile olan ücret ilişkisinden dolayı riskleri bağımlı muhasebeciler kadar olmasa da firma üst yönetimi ile uyumlu olmak zorundadırlar. Hem bağımlı çalışan hem de bağımsız çalışan muhasebe uygulayıcıları bu ücret ilişkisinden dolayı zaman zaman yaratıcı muhasebe uygulamalarında aktör olmak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle bağımlı çalışan muhasebe uygulayıcıları hiç haberleri bile olmadan bir yaratıcı muhasebe senaryosunu uygulamak zorunda kalmaktadırlar.

c-Muhasebe Standardı Düzenleme Kurumlarından Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe standardı hazırlama sürecinin teknik olduğu kadar da politik bir süreç olması ve muhasebeye konu olan mali nitelikteki işlemlerin içeriğinin ekonomik hayattaki değişmelere paralel olarak devamlı değişmesinin standartların sürekli gözden geçirilmesini gerektirmesi; yaratıcı muhasebe için bos bir alan bırakmaktadır.

Şirketlerin ve şirket dışı çevrelerin karar alma sürecinde belirleyici rolü olan muhasebe standartları, birçok çıkar grubunun ilgi odağı durumunda olup, muhasebe standartlarının kimin tarafından belirleneceği de tartımsa konusu olagelmiştir (Üstündag, 1999: 2). Menfaatleri birbirleriyle çelişen muhasebe bilgisi kullanıcısı çıkar grupları

lobicilik yaparak iyi niyetli çabalara engel olabilmektedirler. Örneğin, düzenleyici kuruluşların karar almadaki davranışlarına yönelik olarak yapılan araştırmalar, bu kuruluşların büyük bağımsız denetim firmalarıyla yakın ilişkilerinin karar alma sürecinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Bromwich, 1992: 265). Diğer taraftan muhasebe standartlarının istenilen mükemmeliyet derecesine getirildiği zannedildiğinde, ekonomik hayatın yeni gereksinimleri standartları geçersiz kılmakta; standartlarda revize ihtiyacı doğmakta veya yeni bir standardın düzenlenmesi gerekmektedir. Bu arada bu fırsattan yararlanmak isteyen işletmeler yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelebilmektedir. IASB bünyesinde çalışmalarını sürdüren IFRIC muhasebe standartlarındaki hükümlere yorum getirmektedir. Bu yorumlar muhasebe uygulamalarını yönlendirme açısından önem arz etmektedir. Bu yorumların da yaratıcı muhasebe uygulamalarına neden olmayacak şekilde yapılması esastır. Ancak konu, yorum olunca açık kapı kalmaması mümkün görünmemektedir.

d-Bağımsız Dış Denetçiden Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe bilgisinin güvenilirliğini sağlama konusunda işlev gören bağımsız dış denetim sürecinde, bağımsız dış denetçiler finansal bilginin güvenilirliğine yoğunlaşırken muhasebe bilgisinin önemli diğer niteliklerini ihmal edebilmektedirler. Bağımsız dış denetçilerin müşteri firmalarla aralarındaki ücret bağı bazen bağımsız dış denetçileri yaptıkları denetimdeki önemlilik düzeyini yükseltmelerine ve önemli hataları önemsizmiş gibi görmelerine neden olabilmektedir. Bağımsız dış denetçiler, bazen de bu ücret ilişkisinden dolayı denetim işlemlerini rutine bağlayarak önemli hataları gözden kaçırmakta ya da göz yummaktadır.

e-Finansal Analistten Kaynaklanan Nedenler

Bu etki bağımlı ve bağımsız finansal analistler açısından farklı olarak gerçekleşmektedir. Bağımlı finansal analistler özellikle yatırım bankaları gibi kurumsal yatırımcılar için çalışan kişilerdir. Bağımlı finansal analistlerin kötü kâr tahmininde

buldukları firmalardan dolayı kurumsal yatırımcı şirketin halka arz işi alamama riski, bağımlı finansal analistleri firmalar hakkında daha olumlu kâr tahminleri yapmaya sevk etmektedir. Yapılan araştırmalarda bağımsız finansal analistlerin firmalar hakkındaki kâr tahminlerinin de bağımlı finansal analistlerden etkilendiği ortaya konmuştur.

2.2.3.1.3. Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler

Yaratıcı muhasebeye neden olan muhasebe ortamı faktörleri muhasebe teorisi ve muhasebe çevresi dışında, ülkelerin yasal mevzuatından ve muhasebe uygulama araçlarından kaynaklanmaktadır.

a-Muhasebeyi Yönlendiren Mevzuatın Bolluğu Ve Aralarındaki Uyumsuzluklar

Ülkemizde işletmelerin içinde bulunduğu ekonomik, finansal ve ticari ortamı düzenleyen TTK, VUK, SPK vb. pozitif hukuk kuralları yürürlükte. Bu düzenlemelerden her birinin kendine ait bir bakış açısı olmakla birlikte; odak noktaları işletme ve muhasebe değildir. TTK'nun bakış açısı, "menfaatler dengesi", SPK'nun bakış açısı "yatırımcının korunması", vergi kanunlarının bakış açısı ise "devletin vergi gelirlerinin korunması ve mükellefin sürekliliğinin sağlanması" odaklıdır. Buna rağmen bu mevzuat seti her zaman muhasebe uygulamalarında ağırlıklı olarak yön verici olmuştur. Bu farklı normlardaki hukuki düzenlemeler arasında gerekli koordinasyon sağlanmadığından muhasebe uygulamalarına verilen yön de zaman zaman farklılaşmıştır.

b-Bilgisayarın Muhasebede Kullanımının Yaygınlaşması

Bilgisayarların muhasebede kullanılmaya başlanmasından, muhasebe mesleği, muhasebe uygulamaları ve muhasebe ilke ve kuralları büyük ölçüde etkilenmiştir. Bilgisayarların, verilen bilgilerin saklanması, tekrar kullanılması, değişen koşullara

uyarlanabilmesi, değişik seçenekleri deneyebilmesi ve işlemleri hızlı sonuçlandırması gibi önemli yararları bulunmaktadır (Ersoy,1990:6). Bu yararlardan bazıları yaratıcı muhasebe uygulamalarını bilgisayarlı muhasebe ortamında daha cazip hale getirmiştir.

c-İnternet Yoluyla Raporlamanın Yaygınlaşması

Bilişim teknolojilerinin hızla gelişmesi sonucu internet finansal raporlama amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. İnternete dayalı finansal raporlama, çokuluslu şirketler ve bunlarla ilgili tarafların artmasıyla birlikte daha fazla önem kazanmıştır. İnternet ortamında finansal raporlama klasik raporlamaya göre daha esnektir. İnternet yoluyla finansal olmayan bilgiler de daha etkin bir şekilde kullanıcılara iletilebilir. Bu sebeple internet ortamında finansal raporlama yaratıcı muhasebe amaçlarına daha uygun bir zemin hazırlamaktadır. Firmaların internet ortamında finansal raporlamayı çeşitli amaçlarla yaptıkları görülmektedir. Bazı işletmeler imaj yaratmak, bazıları ise finansal raporlama ve finansal konulara önem verdikleri için bu yolu seçmektedir. Firmaların internet ortamında finansal raporlama yapmaları henüz zorunlu olmayıp gönüllü sunum olarak karsımıza gelmektedir. Şirketler, henüz internet üzerinden bilgi yayımlamaya pek istekli değildirler. Bunun en önemli nedeni, internet üzerinden yapılan bilgi açıklamalarıyla ilgili hukuki sorumlulukların, henüz kesin bir çözüme bağlanamamış olmasıdır. Yeni TTK taslağında anonim şirketlere internet sayfasına sahip olma zorunluluğu getirilmekte ancak finansal tabloların internet ortamında yayınlanmasıyla ilgili ayrıntılı etik hükümler yer almamaktadır.

Uygulamada yaratıcı muhasebe uygulamaları çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının sınıflandırılmasının genelde “muhasebe standartlarından ve politikalarından yapılan seçim” ile “değerleme ilkelerinin amaca uygun şekilde kullanılmaması esas alınarak yapıldığı gözlemlenmektedir. Mulford ve Comiskey (2002), yaratıcı muhasebe uygulamalarını aşağıdaki şekilde sınıflandırmışlardır:

- 1- Fiktif gelir yaratılması ya da gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi,
- 2- Muhasebe standartlarının sınırlarını zorlayarak aktifleştirme yapılması ve amortisman periyodunun uzatılması,
- 3- Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması, (bilanço ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları)
- 4- Gelir tablosu ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları,
- 5- Nakit akım tablosu ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları,
- 6- Muhasebe politikalarının seçimi ve uygulanması ile yaratıcı muhasebe uygulamaları,
- 7- Muhasebe standartlarının sınırlarının zorlanması suretiyle yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları.

Özetlemek gerekirse, yaratıcı muhasebe olarak adlandırılan uygulamalar ile bilinen muhasebe standartlarının ve değerlendirme prensiplerinin sağladığı alternatifler arasında zararlı bir karışıklık söz konusudur. Bununla birlikte, ekonomik, finansal veya hukuki bir yenilik ortaya çıkmasına rağmen bu yeniliği düzenlemeye ilişkin bir muhasebe kuralı, standardı olmaması halinde muhasebenin yaratıcılığında bahsedilebilir. Bu durumda yaratıcı muhasebe gerekebilir ve finansal ya da hukuki bir yaratıcılık ortaya konabilir. Bununla birlikte, muhasebe standartlarının yarattığı boşluk, onun finansal tablolar üzerindeki etkisi nedeniyle bir yasal ya da finansal operasyon yapılması sonucunu doğurabilmektedir.

Yaratıcı muhasebe uygulamaları bir finansal bilgi manipülasyonu yöntemidir. Bu kapsamda yapılan işlem ve uygulamalarda, yeni bir işlem ya da yöntem, dolayısıyla bir yaratıcılık söz konusu değildir. Örneğin IBM Şirketi (ABD) 1999 yılında, Global Network Şirketini AT&T Şirketine (ABD) satmıştır. Bu satış işleminden elde ettiği 4 milyar dolarlık karı, satış ve genel yönetim giderlerine mahsup ederek, bu tutarda satış ve genel yönetim giderlerini düşük, faaliyet karını ise yine bu tutarda yüksek göstermiştir. Böylece şirket kamuya faaliyet giderlerinde çok önemli tutarda bir tasarrufa

gittiği, böylece faaliyet karlılığının yükseldiği izlenimi vermeye çalışmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Yaratıcı muhasebe finansal bilgi manipülasyonunun diğer yöntemlerinin bir karışımıdır. Bununla birlikte, yaratıcı muhasebe uygulamalarının bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tablosu gibi finansal tablo kalemlerinin sınıflandırılması üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir.

2.2.4. Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Finansal bilgi manipülasyonunda agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, aldatıcı finansal raporlama ve muhasebe hata ve usulsüzlükleri gibi yöntemler de yer almaktadır.

2.2.4.1. Agresif Muhasebe

Agresif muhasebede, muhasebe standartlarındaki kurallar zorlanarak, finansal bilgi manipülasyonu yapılması söz konusudur. Aldatma kastıyla ya da yeterli bilgi ve deneyime sahip olunmadığı için yanıltıcı bir yolla idari, hukuki veya cezai işlem gerektirecek nitelikte gerçekleştirilirse, bu durumda aldatıcı finansal raporlama olarak nitelendirilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 3). Örneğin Sunbeam Şirketinin (ABD), 1996 yılı faaliyet raporunda, geleceğe yönelik yeniden yapılanma ve büyüme planına yer verilmiştir. Harcamaları azaltmak üzere yönetim faaliyetlerini konsolide etmek, üretim üniteleri ile mağaza ve depoları rasyonelleştirmek, şirketin iş akış prosedürlerini merkezileştirmek ve stok tutma ve ürün sunma ünitelerinde küçülmeye gitmek gibi faaliyet ve uygulamalar gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Şirket yeniden yapılanma planının maliyetini tahmin ederken, maliyeti oldukça yüksek tahmin etmiş, böylece o yıla ilişkin kar düşük gösterilmiş, planın uygulaması ile sonraki yıllarda ortaya çıkacak kara göre daha düşük kar gösterilen yılın performansının daha düşük olması ve sonraki yıllardaki performansın daha iyi gösterilmesini de sağlamıştır. Bu uygulamada

muhasebe standardı uygulanmış ancak, giderlerin yüksek tahmin edilmesi nedeniyle standart agresif olarak uygulanmıştır. Böylece gelecek yıllara ilişkin harcamalar 96 yılı faaliyet sonuçlarına yüksek bir tutarda yansıtılmış ve 97 yılının daha karlı gösterilmesi sağlanmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:27).

Bir başka örnekte, Bausch & Lomb Şirketi (ABD), 1993 yılında yakın dönem karlılığını artırmak üzere, agresif bir satış geliri kaydetme politikası izlemiştir. Şirket, öncelikle malın sevk edilmesiyle satış geliri kaydı yapmış ve distribütörlere çok fazla güneş gözlüğü ve kontakt lens sevk etmiş, distribütörlere sevk edilen ürünler talebin çok üzerinde olduğu ve satılmadığı için şirkete iade edilmek durumunda kalınmasına rağmen, şirket sevkiyatla birlikte satış geliri kaydı yapmaya devam etmiştir. Şirketin bu politikası SEC tarafından agresif olarak nitelendirilmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Aurora Foods Şirketi'nin (ABD), uyguladığı satış politikası ile satış gelir ve giderini muhasebeleştirme politikasında da, şirket, bazı önemli markaların ürünlerini satın alarak ve bu ürünler için çok agresif bir promosyon politikası uygulayarak satış gelirlerini çok yüksek göstermiştir. Şirketin politikası marka gıda ürünlerini satın alıp, müşterilerin o ürünleri devamlı almasını sağlamak üzere yoğun bir ilan-reklam kampanyasına girişmektir. Bu süreçte şirket satış gelirini, gıda ürünlerini perakendecilere sevk ettiği anda muhasebeleştirirken, satılan malın maliyeti içinde gösterilmesi gereken promosyon giderlerini malın perakendeciye sevk edildiği tarihte değil, ürünler perakendeci tarafından satıldığı anda muhasebeleştirmektedir. Böylece şirket, satılan malın maliyetine girmesi gereken giderleri sonraki dönem ya da dönemlere ertelemektedir. Bunun sonucunda şirket, faaliyet karını 1998'de 6,5 milyon dolar yerine 44,8 milyon dolar; 1999'da ise 49,5 milyon dolar yerine 92,9 milyon dolar göstermiştir. Şirketin SEC'nin inceleme sürecinde 1999 yılı faaliyet raporunda; bazı harcama ve yükümlülüklerin doğru bir şekilde muhasebeleştirilmediği ve ticari alacaklar, stoklar ve sabit varlıklar gibi aktiflerin daha yüksek değerle finansal tablolara aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu açıklamalar sonrasında şirketin 1999'da 20 dolar civarında olan hisse fiyatı 2000'de 3 dolara inmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002:30).

Agresif muhasebe uygulamalarında belirli dönemlerde karı yüksek göstermek amacıyla, genellikle muhasebe standartlarının zorlanmasıyla, konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının satış geliri olarak kaydedilmesi, ayrıca gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamalar yapılmaktadır. Şirketin finansal durum ve faaliyet sonuçlarına ilişkin, yalan ve yanlış bilgi vererek finansal bilgi manipülasyonu yapılması söz konusudur.

2.2.4.2. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi, bazı gelirleri ertelemek suretiyle cari dönem gelirini azaltmak ya da bazı kalemleri zarar yazmak suretiyle finansal tablolardan çıkarmak, suretiyle uygulanan bir stratejidir. Büyük temizlik muhasebesi uygulanması sonrasında ortaya çıkan finansal sonuçlar, normal dönemlerdeki sonuçlardan büyük bir farklılık arz etmektedir. Büyük temizlik muhasebesi politikasının izleyen dönemlerde istikrarlı şekilde artan bir kar trendi için önemli bir imkan yarattığı kabul edilmektedir.

Bir şirket, faaliyetlerinin zararlı olduğu yılda, nasılsa kar beklentilerini karşılayamayacağını dikkate alarak ve faaliyet sonucunun daha kötü olmasının da ek bir maliyet getirmediğini düşünerek, bilançosunda var olan itfa edilecek maddi olmayan duran varlıklarını bütün olarak gider kaydetmekte ve böylece bilançosunu temizlemektedir. Bu da gelecek yıllarda karlılığın yüksek olmasını sağlayacaktır. Diğer bir deyişle, şirket bazı aktiflerini tamamen gider yazarak diğer bir ifade ile bilançosunu temizleyerek daha muhafazakar bir politika uygulamakta ve gelecek yıllardaki karı bu işlemlerle artırma imkanına kavuşmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Büyük temizlik muhasebesi de, şirketlerde yönetimin değiştiği dönemlerde, yeni yönetimin bazı verimsiz aktifleri gider yazmak suretiyle bilançosundan çıkarması, böylece bir taraftan geçmiş yönetimin görevde olduğu dönemlerin olduğundan daha

zararlı, diğ er taraftan gelecek dönemlerin daha karlı oldu ğ u izlenimi yaratılmasına yönelik bir finansal bilgi manipölasyonu olarak ortaya çı kmaktadır.

2.2.4.3.Aldatıcı Finansal Raporlama

Finansal raporlamada aldatmak amacıyla ya da yeterli bilgi ve deneyime sahip olunmadığı için yanıltıcı bir şekilde idari, hukuki veya cezai işlem gerektirecek nitelikte gerçekleştirilirse, bu durum aldatıcı finansal raporlama olarak nitelendirilmektedir.

Finansal bilgi manipölasyonu uygulamaları kapsamında kullanılan diğ er bir kavram muhasebe usulsüzlükleri olup, bağımsız denetçinin tespit ederek raporlamak zorunda oldu ğ u hata ve usulsüzlükleri belirleyen Bağımsız Denetim Standartlarında finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak üzere, hesapların finansal tablolara bilinçli olarak yanlış yansıtılması ya da finansal tablolardan çıkarılması veya açıklanması şeklinde tanımlanmaktadır.

Örnek olaylarda, şirketler gerçek olmayan kayıtlar yapmak suretiyle finansal durum ve faaliyet sonuçlarını farklı göstermektedirler. Bu kapsamda yapılan gerçeğ e aykırı fatura, sevk irsaliyesi ve çek düzenlemek, bankadaki değ erlerine ilişkin gerçeğ e aykırı kayıt yapmak, bazı satıcı ya da acentelerle karşılıklı olarak gerçeğ e aykırı kayıt yapmak vb. işlemler; katılan şirket içinden veya şirket dışından kişilerin sayısı ve gerçeğ e aykırı yapılan kayıtlar işlemlerin aldatıcı finansal raporlama kapsamına girdiğini göstermektedir. Bu gibi olaylarda aldatıcı finansal raporlamadan bahsedebilmek için olayların ilgili bir kamu kurumu (SEC ve SPK gibi) tarafından idari bir şarta tabi tutulması ya da yargı tarafından karara bağlanması gerekmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Sonuç olarak aldatıcı finansal raporlama; şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında yanlış, gerçeğ e aykırı olarak bilgilendirilmesi sonucunu doğ uran finansal bilgi manipölasyonu yöntemlerinin bir karışımıdır. Ancak aldatıcı finansal

raporlama gerek kasıt unsuru açısından ve gerekse bu kapsamda gerçekleştirilen, fiktif kayıt oluşturulması, gerçeğe aykırı, sahte fatura, sevk irsaliyesi vb. belgeler düzenlenmesi gibi konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamalar nedeniyle de sonuçları itibariyle daha kötüdür.

2.2.4.4.Muhasebe Hata ve Usulsüzlükleri

Muhasebe usulsüzlükleri kavramı; bağımsız denetçinin tespit ederek raporlamak zorunda olduğu hata ve usulsüzlükleri belirleyen ABD'deki bağımsız denetim standartlarında finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak üzere, hesapların finansal tablolara bilinçli olarak yanlış yansıtılması ya da finansal tablolardan çıkarılması veya açıklanmaması şeklinde tanımlanmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Kamuya açıklanan finansal bilgilerdeki gerçeğe aykırı durumlar, kamuyu yanlış bilgilendirme amacıyla kasıt olmaması durumunda, yapılan bu gerçeğe aykırı açıklamaların muhasebe hatalarından kaynaklandığı kabul edilmektedir. Muhasebe hatalarının tespiti halinde finansal tablolar geçmişe yönelik olarak düzeltilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Muhasebede finansal tablolara ilgili gerçeğe aykırı sunum ve açıklamalar iki kategoriye ayırmaktadırlar. Bunlar; hata ve usulsüzlüklerdir .Bu ikisi arasında açıklanan bilgilerdeki rakamların doğruluğu ya da yanlışlığı açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Fark sadece doğru olmayan rakamların sunumunda kasıt unsurunun bulunup bulunmadığı ile kısaca niyetle ilgilidir. Bu kapsamda; hata, kasıtlı olmadan, kaza ile ortaya çıkan gerçeğe aykırı bilgi sunma, açıklama durumudur. Usulsüzlük ise, gerçeğe aykırı bilgi açıklama durumunun bilerek, kasıtlı olarak gerçekleştirilmesidir. Hata ve usulsüzlük arasında farklılık yaratılmasının nedeni hukuk karşısındaki durumlarından kaynaklanmaktadır. Eğer bir şirket finansal tablolarında hataen bir yanlışlık yapıldığını tespit edip, bunu düzeltmek için elinden geleni yaparsa, çoğu olayda

ABD federal yasaları, hata ile yapılan yanlış açıklamalar nedeniyle şirket aleyhine ortaklarının dava açmasına dahi izin vermemektedir (Young, 2002:5).

Finansal tablolarda kasıtlı olmayarak yanlış bilgi açıklanması ya da bazı bilgilere yer verilmemesi ya da bazı bilgilerin açıklanmaması şeklinde tanımlanan hata aşağıdaki durumlarda söz konusu olabilmektedir (Küçüksözen, 2005: 57).

- Finansal tabloların hazırlanması sürecinde bilgilerin toplanması ve işlenmesi sırasında yanlışlık yapılması,
- Olayların gözetimi, izlenmesi veya değerlendirilmesinden kaynaklanan muhasebe tahminlerinin doğru olmaması,
- Finansal bilgilerin tutar, sınıflandırma, sunum ve kamuya açıklanması ile ilgili muhasebe standart ve prensiplerinin uygulanması sırasında yapılan yanlışlıklar, hatalar.

Muhasebe hatasına ilişkin bir örnek, 1999 yılında Union Carbide Şirketinin (ABD) yeni bir muhasebe programına geçiş sürecinde çalışanların yanlış hesaplaması sonucunda, 1999 yılı 1. ve 2. çeyrek karının toplamda 13 milyon dolar, 1998 yılı son çeyrek karının ise, 2 milyon dolar düşük gösterildiğini açıklamasıdır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Finansal tablolarda varlıkların yanıltıcı veya gerçeğe uygun olmayan şekilde sunulması biçiminde aldatıcı finansal raporlamayı da kapsayan usulsüzlük durumları için aşağıdaki örnekler verilebilir (Young, 2002);

- Finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan kayıtlarda ya da yardımcı dokümanlarda kayıtların manipüle edilmesi, tahrif edilmesi ya da değiştirilmesi,
- Bazı olayların, işlemlerin ya da diğer bilgilerin kasıtlı olarak yanlış sunulması ya da hiç sunulmaması veya atlanması,
- Finansal bilgilerin tutar, sınıflandırma, sunum ve kamuya açıklanması ile ilgili muhasebe standart ve prensiplerinin kasıtlı olarak yanlış uygulanması.

Sonuç olarak, kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, aldatıcı finansal raporlama ve muhasebe hata ve usulsüzlükleri şeklinde ortaya çıkan ve kısaca bir şirketin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında, ilgililere ya da finansal bilgi kullanıcılarına gerçeğe aykırı bilgi sunulması sonucunu doğuran bütün işlem ve uygulamalar, finansal bilgi manipülasyonu olarak değerlendirilmektedir.

2.3.Finansal Bilgi Manipülasyonunun Suç Niteliği

Bilgiye dayalı aldatıcı hareketler yapma(manipülasyon) suçunun bugünkü hali, SP Kanunu'nun 47. maddesinin (A-3) no.lu bendinde düzenlenmiştir. Maddede suç; “Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi veren, haber veren, yorum yapan ya da açıklamakla yükümlü oldukları bilgileri açıklamayan gerçek kişilerle, tüzel kişilerin yetkilileri ve bunlarla hareket edenler ... cezalandırılır” şeklinde tanımlanmaktadır. Madde metninden anlaşılacağı üzere, bu fiil, borsada işlem gören sermaye piyasası araçları bakımından zımnen mülga olmuş 765 sl. TCK'nın 358. maddesinde yer alan “yalan havadis ve neşir işaası” şeklindeki işleniş biçiminin yerine uygulanmak üzere kabul edilmiştir.

2.3.1.Suçla Korunan Hukuki Değer

Borsalar, ülkedeki ekonomik ve siyasi gelişmelerden anında etkilenmektedirler. Borsaların derinlik ve büyüklüklerinin artması halinde, büyük borsalar piyasaya yönelik çeşitli faktörlere, siyasi, iktisadi, ekonomik olaylara daha fazla tepki vermeye başlamaktadırlar. Örneğin, Irak'a asker gönderme kararı alınması, ekonomik kriz söylentileri, uluslararası kuruluşların kredi notumuzu yükseltmeleri, asker gönderme tezkeresinin kabul edilmemesi, hazinenin sorumsuz şekilde borçlanabilmesi hallerinde genel anlamda borsalar, bir şirketin mali krize girmesi, başka bir şirketle birleşmesi gibi hallerde de özel olarak o şirketin borsadaki hisse senetlerinin değeri olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenebilmektedir.

Bilgiye dayalı manipülasyon suçu ile önlenmek istenen; gerçeği yansıtmayan bilgilere dayalı olarak veya gerçek olmakla beraber zamanında borsaya ulaşmayarak, yatırımcıların yanlış karar almasının önüne geçilerek borsada meydana gelebilecek bu etkilenmenin en aza indirgenip, milli ekonominin ve yatırımcıların olası etkilenme sonucu doğabilecek zararlarının asgari düzeye indirilmek istenmesi ya da hiçbir şekilde olumsuz etkilenmemelerinin sağlanmasıdır. Bilgiye dayalı manipülasyon yapma fiilinin suç olarak düzenlenmesi ile korunmak istenen hukuki değerler, kamunun aydınlatılması ilkesi doğrultusunda; milli ekonomi ve yatırımcıların mali haklarıdır (Rossi, 1993: 585,Milano, 1999: 327).

2.3.2. Suçun Faili

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 47. maddesinin (A-3) no.lu bendinde belirtildiği üzere, sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek bilgiye dayalı manipülasyon yapma suçunun faili; maddede sayılan eylemleri yapan gerçek kişi veya tüzel kişinin yetkilisi ya da bunlarla hareket eden kişilerdir. Bu ifade tarzından suçun failinin herkes olabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca fail, tek bir kişi olabileceği gibi, birden fazla kimse de olabilecek, failin birden fazla olması halinde suç ortaklığı hükümleri uygulanacaktır.

Failler SPK 47/A-3' de üç kategoride belirtilmiştir.

1. Kategoride yer alanlar;

- Yalan
- Yanlış
- Yanıltıcı
- Mesnetsiz, bilgi veren gerçek ve tüzel kişiler ve bunlarla birlikte hareket edenlerdir.

2. Kategoride yer alanlar;

- Haber yayan

- Yorum yapan, gerçek ve tüzel kişiler ve bunlarla birlikte hareket edenlerdir

3. Kategoride yer alanlar ise;

- Açıklamakla yükümlü oldukları bilgileri açıklamayan gerçek ve tüzel kişiler ve bunlarla birlikte hareket edenlerdir.

2.3.3. Suçun Maddi Unsuru

Suçun maddi unsuru seçimlik üç hareketten oluşmaktadır. Bunlar bilgi verilmesi, haber ya da yorum yapılması ve bilginin açıklanmamasıdır.

2.3.3.1. Bilgi Vermek

“Bilgi” sözlük anlamı itibariyle; insan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütününe verilen ad, malumat, gözlem yolu ile elde edilen malumat, insan zekasının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, “bilgi vermek” de; düşünce veya bilgi anlatan şeyleri başkalarına iletme, bildirmek anlamına gelmektedir (TDK Türkçe Sözlük, 1988:1559). Bilgi vermek; suçun maddi konusunu oluşturan sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikte olmak kaydıyla, genel anlamda borsanın bütünü hakkında veya menkul kıymetleri borsada işlem gören bir şirketin mali, iktisadi durumu hatta bu şirketlerin ortaklarının/yöneticilerinin kişisel, ailevi durumları hakkındaki malumatların başkalarına aktarılması, iletilmesi olarak değerlendirilmelidir.

Olumlu olabilecek olanlara; şirketin yurtdışından önemli miktarda sendikasyon kredisi alacağı, mali yapısı güçlü başka bir şirketle ortaklık kuracağı ya da birleşeceği şeklindeki malumat, olumsuz olabileceklere de; bu nitelikteki bir şirketin iktisadi durumunun kötüye gittiği, vergilerini ödeyemez hale geldiği, vergi borcu sıralamasında ülkede birinci sıralarda yer aldığı, yöneticilerinden herhangi birinin ölümcül bir hastalığa kapıldığı, yurtdışına kaçmak üzere olduğu, şirkette grev ya da lokavt kararı alınmak üzere olduğu, şirket ortak ya da yöneticilerinin diğer ticari girişimlerinde başarısız

oldukları, borsada veya kumarda büyük paralar kaybettikleri, iflasın eşiğinde oldukları şeklindeki malumat örnek gösterilebilir.

2.3.3.2. Haber Yaymak

“Haber” kelimesi sözlük anlamı itibariyle; bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık, iletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi, “yaymak” kelimesi de; birçok kimseye duyurmak, gayri muayyen sayıda kimseye duyurmak olarak ifade edilmektedir (Dönmezer,1997: 24-25).

“Haber yaymak” da; genel veya özel nitelikteki bir havadisın, bilginin başkaları tarafından öğrenilmesini sağlayacak şekilde herhangi bir biçimde belirsiz sayıda kişiye duyurulması, iletilmesi, aktarılması anlamına gelmektedir. Buradaki haber yaymak fiilinden anlaşılması gereken, basın vasıtasından tutun da, hususi konuşmalardaki yaymaya kadar tüm şekilleri içermektedir. Haber yaymak fiili; sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikteki bir havadisın ya da hadisenin herhangi bir şekilde, herhangi bir araçla, iletişim veya yayın organları aracılığıyla başkalarına iletilmesi, aktarılması anlamına gelmektedir. Basının araç olarak kullanılmasından; basın organları olarak süreli, süresiz yayınların, televizyonun, radyonun, internet’in kullanılması, bir başka deyişle bilginin iletilmesinde medyanın araç olarak kullanılmasının anlaşılması gerekmektedir. Haberinin herhangi bir yayım aracında ilan şeklinde verilmesi, el ilanları ile dağıtılması ya da mektup gönderme şeklinde yayılması, başkalarına iletilmesi de mümkündür (Erman,2000: 141).

Haber yaymak olayında, sadece şirketlerin mali ve iktisadi durumu, ortaklarının/yöneticilerinin kişisel, ailevi durumu hakkında bir bilgi aktarma söz konusu olmayıp, bu türden havadislerle birlikte genel anlamda bir takım havadislerin kamuya aktarılması, duyurulması da söz konusu olabilmektedir.

2.3.3.3. Yorum Yapmak

“Yorum” Türk Dil Kurumun tarafından yayınlanan sözlükte; bir yazının ya da sözün, anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma, bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme, gizli veya hayali bir şeyden anlam çıkarmak olarak açıklanmaktadır. Doktrinde ise; hukukta kaynak teşkil eden bir metnin anlam ve kapsamını belirlemek amacı ile kanun koyucunun iradesinin ne olduğunu anlamak için yapılan fikri ameliyeye yorum-tefsir denmektedir (Dönmezer ve Erman, 1999:171).

“yorum yapmak” eyleminden anlaşılması gereken; herhangi bir şekilde edinilen, öğrenilen belirli bir olay, bilgi, havadis ya da haberin kaynak alınmak suretiyle, belirli bir olay, bilgi veya haberi kullanarak sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikte yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz özel veya genel nitelikte mütalaa veya kanaat açıklamak anlamına gelmektedir.

2.3.3.4. Bilgi Açıklamamak

Sermaye Piyasası Kanunu’nda kanun kapsamındaki bütün anonim ortaklık, kuruluş ve kurumlar, kamuya açıklayacakları veya Kurulca kamunun zamanında yeterli ve doğru aydınlatılması açısından istenebilecek, yıllık ve ara mali tablolar veya konsolide mali tabloları Kurulca öngörülen standartlara uygun şekilde düzenleme yükümlülüğüne tabi tutulmuştur. Bu hükümlerle özellikle hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerle ilgili olarak yatırımcıların ara mali tablo ve raporlar konsolide mali tablolar yoluyla daha sık ve detaylı bilgi ihtiyaçları karşılanabilecektir.

“bilgi açıklamamak” şeklindeki eylemden, yukarıda özet olarak aktarılan gerekçede yer alan konularda, mevzuat uyarınca öngörülen usul, şekil ve zaman kurallarına aykırı hareket edilerek, açıklanması gereken belirli bazı bilgilerin açıklanmaması anlamına gelmektedir. Sermaye Piyasası Kanunu’nun 16/A maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, bilgileri açıklamakla yükümlü şahısların, bu bilgileri

zamanında açıklamamış olmaları, bilgi açıklamak bakımından menfi bir hareket sergilemiş olmaları gerekmektedir. Bir başka deyişle hareketlerden farklı olarak bu fiil ihmali niteliktedir.

Bilgiye dayalı manipülasyon yapma suçunda, kamunun aydınlatılması bakımından açıklanması gerekli ve sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek her türlü bilginin açıklanmaması suçun ortaya çıkması bakımından yeterlidir. Bilgiye dayalı manipülasyon yapma suçu ile Kanun'un 47.C bendinde yer alan 16/A maddesinde aykırılık suçu arasındaki benzer yanları ve farkları , 16/A'ya aykırı hareket etme suçunda sınırlı sayıda bildirimlerin yapılmaması yaptırım altına alınmak istenmektedir. 47. maddenin (A-3) no.lu bendinde bunların dışında kalan tüm hususlarda bildirimde bulunmamak eylemi yaptırım altına alınmak istenmektedir.

Bilgi açıklamamak şeklindeki hareketin konusu olan bilginin “yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz” olması gerekmemekte, SPK tarafından kamunun aydınlatılması açısından gerekli görülen ve bu niteliği ile de; a) tasarruf sahiplerinin yatırım kararlarını etkilemeye, b) Sermaye piyasası araçlarının değerini etkilemeye elverişli/uygun doğru, gerçek bir bilgi olması gerekmektedir (Kütükçü,2004:39).

2.3.3.5. Değerlendirme

Eğer bilgiyi aktaran kişi, verdiği bu nitelikteki bilginin az sayıda kişi ya da özel kişilerce başkalarına aktarılmasını istememiş, ancak isteğine aykırı olarak bir aktarma söz konusu olmuşsa, bilginin yayılması ile bilgiyi aktaran kişinin fiili arasında nedensellik bağı olmayacağından, bilgiyi aktaran kişi sorumlu olmayacaktır. Yok eğer bilgiyi aktaran kişi verdiği bilgilerin başkalarına iletilmesini istemişse ya da söylediği bilgilerin pek çok kimseye iletileme imkanının olduğunu biliyorsa sorumlu olacaktır. Kaldı ki, kanun koyucu zaten maddede sayılan bu hareket şekilleri bakımından cezalandırma açısından bir ayırım da yapmamıştır, o yüzden fail tarafından

gerçekleştirilen bir eylemin bilgi vermek mi, yoksa haber yaymak mı olduğu şeklindeki bir araştırmanın da bir anlamı bulunmamaktadır (Erman,1993:191).

Kanun'da açıklık bulunmamakla birlikte bu nitelikteki bir bilgi, haber veya yorumun yazılı veya sözlü olarak iletilmesi, aktarılması mümkündür. Failin, “bilgi vermek, haber yaymak ve yorum yapmak” şeklindeki hareketleri kendiliğinden veya talep üzerine yapması arasında da bir fark bulunmamaktadır.

2.3.3.6. Hareketin Aldatıcı Nitelikte Olabilmesi İçin Gereken Şartlar

a-Hareketin Yalan, Yanlış, Yanıltıcı veya Mesnetsiz Olması

Finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin bir suç olması için“ bilgi verme, haber yayma ve yorum yapma” hareketlerinin konusu olan bilgi, haber ve yorumun; “yalan”, “yanlış”, “yanıltıcı” veya “mesnetsiz” olması gerekmektedir. Sadece sermaye piyasası araçlarının değerinin yükseleceği, artacağı veya aynı seviyede kalarak herhangi bir kazanç getirmeyeceği şeklindeki hareketlerle anılan suçun gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir.

Sözlük anlamı itibariyle yalan; “gerçek olmayan, asılsız, uydurma”, yanlış; ”bir kurala, bir ilkeye, gerçeğe uymayan, aykırı olan, hatalı, dış dünyada karşılığı olmayan”, yanıltıcı; “yanıltma özelliği olan, aldatıcı”, mesnetsiz ise; “dayanağı/mesnedi olmayan” şeklinde tanımlanmaktadır(TDK Türkçe Sözlük, 1972:1013).

Haber veya bilginin veriliş tarzında, yorumun yapılış biçiminde karşıdakini manipüle edecek, aldatacak, hataya düşürecek, başka türlü davranmaya sevk edecek şekilde hareket edilmesi gerekmektedir. Bu yalan, yanlış veya yanıltıcı ifadelerin herhangi bir dayanak olmaksızın kullanılması, hiçbir esasa dayanmaması da mesnetsizlik (asılsızlık) anlamına gelmektedir. Suçun meydana gelmesi için var olması

gereken tehlike neticesini yaratmaya uygunluk bakımından bunların aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Failin bizzat kendisinin, yalan, yanlış, yanıltıcı veya mesnetsiz bilgi, haber veya yorumun kaynağı olması da şart değildir. Başkasından duyduğu ve suçun gerçekleşmesi bakımından uygun olan ve bu nitelikleri taşıyan bir haber, bilgi veya yorumu nakletmesi de suçun gerçekleşmesi bakımından yeterlidir, ancak bu durumda naklettiği, yaydığı, duyurduğu haber, yorum veya bilginin yalan, yanlış, yanıltıcı veya mesnetsiz olduğunu bilmesi de gerekmektedir. Maddede yer alan “bilgi verme, haber yayma veya yorum yapma” hareketleri; sermaye piyasasının kendisine, menkul kıymetlerin bütününe yönelik olabileceği gibi, belirli bir sanayi kolunun veya sadece bir şirketin sahip olduğu menkul değerlerine yönelik olarak da yapılmış olabilir. Bu özellikleri taşıyan bir haber, bilgi veya yorumun başkalarına aktarılmasının cezalandırılması, ulusal veya uluslar arası normların ihlali anlamına da gelmemektedir. Zira gerek Anayasamız, gerekse ulusal üstü normlar, gerçek düşünce ve kanaatlerin açıklanmasını, yorumda bulunulmasını, gerçek bir haberin kamuoyuna duyurulmasını zaten çeşitli maddelerinde koruma altına almış olup, kimseye yalan, yanlış, mesnetsiz, yanıltıcı haber yayma, bilgi verme veya yorum yapma gibi bir imtiyaz tanınması mümkün değildir (Erman, 1993:142).

b-Uygunluk

Bu suçta; somut olayda, fail tarafından gerçekleştirilen hareketin, normun önlemek istediği tehlikeyi yaratmaya uygun olup olmadığının değerlendirilmesinin yapılması gerekmekte ve ancak uygunluğun söz konusu olması halinde suç sayılacağı kabul edilmek gerekmektedir. Anılan suçun gerçekleşmesi bakımından, “bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak veya açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak” şeklindeki hareketin “elverişli/uygun” olması gerekmektedir. Buradaki uygunluk; tehlike neticesini yaratmaya uygunluk anlamına gelmektedir. Bu bağlamda “bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak veya açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak” şeklindeki hareketin sermaye piyasası araçlarının değerinde gerçek dışı, yapay bir

değişikliğe (artma, azalma veya aynı seviyede kalma yönünde) yol açabilecek nitelikte olması gerekmektedir, aksi takdirde ortada suçu meydana getirmeye uygun/elverişli bir vasıta söz konusu olmayacağından, bu hareketlerin yalan, yanlış, mesnetsiz veya yanıltıcı olup olmadığının araştırılmasına da gerek bulunmayacaktır. Ayrıca fail tarafından yapılan müspet veya menfi hareketlerin sermaye piyasasının bütününe ya da o piyasada işlem gören ve suça konu belirli bir menkul kıymetin değerini etkileme gücü de bulunmalıdır (Özek,1998:362).

Konuyla ilgili olarak Yargıtay'ımızın verdiği bir kararda; "... Şirketin İMKB'ye yaptığı özel durum açıklamalarında belirtilen hususların gerçekte var olmadığı halde olmuş izlenimi yaratmak sureti ile, hem yatırımcıyı aldatmaya ve hem de hisse senedi değerini etkileyecek nitelikte olduğu belirtildiği cihetle, yukarıda belirtilen tarihlerde yapılan özel durum açıklamalarının gerçek dışı ve yatırımcıyı aldatmaya yönelik olup olmadığı ve bu açıklamalar sonrası failin elindeki hisse senetlerinin yarısını satmasının, borsada işlem görmekte olan hisse senedi değerini etkileyebilecek nitelikte olup olmadığı ve bu bilgilerin açıklanmasının yatırımcının tasarrufunu etkileyip etkilemediği konularında bilirkişi incelemesinin yaptırılmasının gerektiği ..." ifadelerine yer verdiği görülmüştür.

2.3.3.7. Hareketin Önemi, Şekli ve Sayısı

Bilgiye dayalı manipülasyon yapma suçunda, suçun işlenmesi açısından kanunkoyucunun tarif ettiği netice; "sermaye piyasası araçlarının değerinin etkilenmesi tehlikesidir". "yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak" ya da "açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak" şeklinde gerçekleştirilebilir. Maddede sayılan hareketlerden "bilgi vermek", "haber yaymak", "yorum yapmak" eylemleri icrai, "bilgi açıklamamak" eylemi ise ihmali nitelikte olduğundan, adı geçen suçun ihmal suretiyle ya da icrai olarak işlenmesi mümkündür. Suçun meydana gelmesinde hareketin sayısı da önem arz etmekte olup, bilindiği üzere

suçlar, hareketin sayısı bakımından; a) Tek hareketli suçlar, b) Seçimlik hareketli suçlar, c) Birden çok hareketli suçlar, d) İtiyadi suçlar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 47. maddesinin (A-3) no.lu bendinde yer alan suçta sayılan bilgi vermek, yorum yapmak veya haber yaymak hareketleri müspet, açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak hareketi ise menfi niteliktedir.

Sonuç olarak fail, normda öngörülen amaç doğrultusunda, sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikte birden fazla hareket yapsa da, tek bir bilgiye dayalı manipülasyon yapma suçu söz konusu olacaktır. Bilgiye manipülasyon yapma suçunun düzenlendiği SP Kanunu'nun 47. maddesinin (A-3) no.lu bendinde yer alan hüküm incelendiğinde, sermaye piyasası araçlarının değerinin etkilenmiş olması şeklindeki zarar neticesinin gerçekleşmesi aranmayıp, tehlike neticesinin gerçekleşmesi yeterli sayılmıştır.

Ayrıca neticesi harekete bitişik bir suç olarak, milli ekonomi ve yatırımcıların haklarını ihlal edebilecek nitelikte olan, maddede sayılı hareketlerin gerçekleştirildiği anda netice de vuku bulmuş olacağından bu suç bakımından da tam teşebbüs mümkün değildir. Ancak tehlike neticesine yönelik hareketler kısımlara bölünebildiğinde hareket bitirilmediğinden eksik teşebbüs söz konusu olabilecektir. Ancak bu eksik teşebbüs halinde sadece icrai nitelikte gerçekleştirilen bilgi vermek, haber yaymak veya yorum yapmak şeklindeki hareketler bakımından geçerli olacağı unutulmaması gerekmektedir. Çünkü diğer suçtan farklı olarak bu suçun bilgi açıklamamak şeklindeki ihmali hareketle işlenmesi durumunda, ihmal suretiyle işlenen suçların teşebbüse müsait olmamasından dolayı, bu durumda eksik teşebbüsün dahi gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır.

2.3.4.Finansal Bilgi Manipülasyonunun Benzer Durumlardan Farkı

Finansal bilgi manipülasyonu kendisine benzer nitelikte bazı durumlarla karşılaştırıldığında bazı benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir. Spekülasyon, içerden öğrenenlerin ticareti, bilgi vermekten kaçınma ve yanlış bilgi vermek ve Sermaye Piyasası Kanunun'un 16/A maddesiyle finansal bilgi manipülasyonu arasındaki benzerlikler ve farklılıklara kısaca değinirsek aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

2.3.4.1.Spekülyasyondan Farkı

Sözlük anlamı itibariyle spekülasyon; “bir malın darlığından yararlanmak suretiyle, onu elde tutup zamanı gelince aşırı fiyatla satarak vurgunculuk, istifçilik yapmak” ya da “ileride meydana gelebilecek fiyat dalgalanmalarından yararlanarak kazanç sağlamak” veyahut “kısa sürede kar etmek amacıyla kısa vadeli yatırımlar yapmak” demektir. Her ne kadar spekülasyonlar, ekonomik dalgalanma yaratmak suretiyle gelecek hakkındaki belirsizliğin artmasına yol açmaktaysa da, finans piyasasında bilgilerin piyasa işlemcileri arasındaki transferi esnasında spekülatif alım ve satımların varlığı da kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmakta, ticareti hayat açısından gerekli oldukları ileri sürülmektedir.

Günümüzde kimi yazarlarca, “fiyatların erken teşhisi, tahmini suretiyle menfaat temin edilmesi” şeklinde tanımlanan spekülasyonun, tarihsel süreç içerisinde “sadece aldatıcı hareketlerle yapılması halinde suç olarak cezalandırıldığı ve buna da illegal spekülasyon” adının verilmiş olduğu ifade edilmektedir. Bu tarz açıklamalardan da , bugün olduğu üzere, çok eski zamanlarda da bu faaliyetin suç olarak kabul edilmediği anlaşılmaktadır.

Spekülatörler elde ettikleri bilgilere ve tecrübelerine dayanarak, kazanç elde etmeye yönelik bir yatırım politikası izleyerek, doğru zamanda doğru şekilde hareket etmek suretiyle (fiyatlar düşerken alım, yükselirken satım yapmak şeklinde) yüksek

kazanç elde etmeye çalışırlar. Piyasayı yönlendirme gücüne de sahip spekülâtif faaliyetler, hedeflenen ekonomik istikrar doğrultusunda, uzun vadeli işlemler arasında bir denge oluşturmak suretiyle işlemlerin artmasına ve piyasanın gelişmesine katkıda bulduklarından dolayı, içeriden öğrenenlerin ticareti kapsamında değerlendirilmemekte ve suç olarak kabul edilmemektedir.

Yanıltıcı, hileli veya dolandırıcı nitelikteki faaliyetler ile yatırımcı kandırılmakta, menkul kıymet fiyatları aşırı derecede yükseltilmekte, düşürülmekte veya belirli bir seviyede tutulmak suretiyle bu şekilde hukuka aykırı faaliyetlerde bulunanlar aşırı biçimde haksız kazançlar elde etmektedirler. Spekülâtif faaliyetlerde ise, bu şekilde aldatici yollara gidilmeksizin (yapay yollarla sermaye piyasası araçlarının değerinde/fiyatlarda etkilenmeye yol açılmadan) sadece elinde bazı bilgiler bulunan spekülâtörlerin bu bilgileri iyi bir şekilde kullanarak, tahminlerinin doğru bir şekilde sonuçlanması suretiyle kazanç elde edilmesi söz konusu olmaktadır. Spekülâtörler, diğer kimselere nazaran borsayı, işlem hacmini, borsanın nasıl işlediğini çok iyi bildiklerinden, tecrübelerini kullanmak suretiyle bu şekilde kazanç elde etmektedirler, bir başka deyişle arz ve talep yasasını ustaca yorumlamaktadırlar.

İlk bakışta insanda olumsuz bir izlenim yaratan spekülasyon kavramının gelişmiş liberal ekonomilerde önemli bir yeri bulunmaktadır. Spekülâtörler bir malı mevsiminde bol ve ucuz olduğu zaman almakta, kıt ve pahalı olduğu zamanda satmakta, böylelikle o malın mevsiminde fiyatının aşırı derecede düşmesine, mevsim dışında piyasada az olduğu zamanlarda da aşırı derece artmasına, bir başka deyişle piyasada o malla ilgili olarak büyük dalgalanmaların oluşmasına engel olmaktadır. Yalnız spekülasyonun bu olumlu etkilerinin söz konusu olabilmesi için de piyasadaki spekülâtör sayısının çok olması gerekmektedir. Aksi halde spekülâtörler bu yararlı fonksiyonu tersine çevirerek, gerek milli ekonomi gerekse yatırımcılar aleyhine bir durumun doğmasına, kendilerine yönelik büyük kazançlar elde edilmesine sebep olmaktadır ki, aslında suç olarak nitelendirilen aldatici hareketler, faaliyetler de bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Manipülasyonda olduğu gibi açığa yapılan alım ve satımlarla oluşturulan spekülasyon işlemler nedeniyle bazı durumlarda gerçek değer oluşmadığı da iddia edilmektedir. Bilindiği üzere borsada hisse senetlerinin değeri matematiksel kurallara göre değil, piyasadaki alıcı ve satıcıların yarattıkları arz ve talebe göre belirlenmektedir. Dolayısıyla salt doğru tahmin ve doğru zamanlama ile sonuç elde etmeye yönelik spekülasyonlarla, yapay olarak piyasada işlem gören menkul kıymetin fiyat seyrinde dengesizlikler yaratan spekülasyonların da birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, burada esas belirleyici olan alıcı ve satıcının karşılıklı güvenidir.

Uygulamada genelde spekülasyon hareketleri suç olarak kabul edilmediğinden, borsalarda spekülasyon hareketlerinin hisse senetlerine bağlı olarak hakimiyet kazanması genel bir eğilimdir.

2.3.4.2.İçeriden Öğrenenlerin Ticareti Suçundan Farkı

SP Kanunu'nun 47. maddesinin (A-1) no.lu bendinde düzenlenmiş olan "içeriden öğrenenlerin ticareti" suçunu, sermaye piyasası araçlarının değerini etkilemeye yönelik manipülasyon yapma suçlarından ayıran en önemli fark; içeriden öğrenenlerin ticareti suçunda, sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikte, henüz kamuya açıklanmamış, bir nevi gizli bir bilginin kullanılarak menfaat, çıkar temin edilmek istenmesidir. Bu suç tipinde failin amacı; işleme veya bilgiye dayalı olarak aldatıcı davranışlarda bulunarak sermaye piyasası araçlarının değerini normal seyri dışında etkileyerek, yükseltmek veya alçaltmak değil, menkul kıymetin değerini etkileyebilecek nitelikte kamuya sağlanmamış ve bir şekilde (durumu, mesleği, görevi, fonksiyonu itibarıyla) elde ettiği bilgiyi kullanarak çıkar sağlamaktır. Bu bağlamda sonuç olarak failin elde ettiği bilgiyi kullanması sonucu menkul kıymetin değerinde (fiyatında) bir ayınlık, eksilme ya da azalma olmamakta, sadece fail bu bilgi sayesinde haksız bir kazanç elde etmektedir. Bu suçun tamamlanabilmesi için failin; mameleki bir yarar sağlaması ya da zararı bertaraf etmesi yani ortada somut bir zarar bulunması da

gerekmektedir, halbuki tez konumuzu oluşturan suçta sermaye piyasası araçlarının değerini etkilemeye yönelik aldatıcı bir hareketin yapılmış olması yeterlidir, bir zararın doğmuş olması şart değildir. Bir başka deyişle birinci suç bir zarar suçu olarak diğeri ise, tehlike suçu olarak düzenlenmiştir (Erman,1993:155).

Ayrıca birinci suçta herkesçe bilinmeyen, fakat fail tarafından bir şekilde öğrenilen, yarar sağlamak amacıyla kullanılan ve sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikteki bilginin doğru bilgi olması, gerçeği de yansıtması gerekmektedir. Bilgiye dayalı manipülasyon yapma suçundaki bilginin ise; “yalan, yanlış, yanıltıcı ya da mesnetsiz” bir bilgi olması, bu yalan veya yanlışlıktan dolayı menkul kıymetin değerinde yapay bir etkilenme ve yatırımcıların yanlış yönlendirilmesi tehlikesinin mevcut olması gerekmektedir.

2.3.4.3. Bilgi Vermekten Kaçınma, Yanlış Bilgi, İbraz Etmeme Ve Görevlileri Engelleme Suçundan Farkı

SP Kanunu'nun 47. maddesinin (B-1) no.lu bendinde düzenlenmiş bu suç, “Bu Kanuna göre Kurul veya Kurul tarafından görevlendirilenlere istenilecek bilgileri vermemek” şeklinde tanımlanmıştır. Maddede sayılan mercilerin SP Kanunu'ndan kaynaklanan yetkileri sebebiyle isteyebilecekleri bilgilerle, SP Kanunu uyarınca kendisine yükümlülük getirilen kuruluşların bu yükümlülükleri sebebiyle aynı mercilere iletmek zorunda oldukları bilgiler oluşturduğundan, burada resmi makamların talebi söz konusu olmaktadır. Finansal bilgi manipülasyonunda ise, herhangi bir isteme, talep olmaksızın, kanun ve tebliğler uyarınca açıklanması gereken bilgiler açıklanmamaktadır. Bir diğere deyişle, birinci suç bakımından suçun ön-şartı olarak öncelikle SPK, Hazine, Dış Ticaret Müsteşarlığı, SPK denetçileri, maliye müfettişleri, hesap uzmanları vs. tarafından bilgi istenmiş, talepte bulunmuş olmasına rağmen, bilgi verilmemiş olması, diğere suç bakımından ise bu şekilde bir talep olmamasına rağmen mevzuat gereği belirli şekil ve zamanlarda açıklanması gereken bilgilerin açıklanmamış olması gerekmektedir.

2.3.4.4. Dolandırıcılık Suçundan Farkı

Dolandırıcılık suçu ve sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek manipülasyon yapma suçları arasında benzerlikler bulunmakla birlikte, en başta korunan hukuki değer bakımından fark bulunmaktadır. Her iki suçta da fail, suçu tamamlamak amacıyla hileli vasıtalarla başvurmakta, fakat dolandırıcılıkta belirli bir şahıs, SP Kanunu'ndaki suçta ise belirsiz sayıda şahıs hataya düşürülmekte olup, korunan hukuki değer dolandırıcılık suçundaki gibi ferdi mülkiyet, zilyetlik hakkı değil, milli ekonomi ve yatırımcıların mali haklarıdır (Evik,2004:121)

Dolandırıcılık suçunda şahsa, diğerlerinde ise kamuya karşı bir aldatma söz konusudur. Ayrıca dolandırıcılığın uygulanma alanı oldukça geniş olmasına rağmen, diğer suçların uygulanma yeri sadece borsalar ve konusu da borsalarda işlem gören sermaye piyasası araçları olduğundan, uygulanma alanı daha dar kapsamlıdır. Dolandırıcılık suçunda genelde hile, fail ve mağdur arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişki yaratır, diğerlerinde ise ticari hayata yönelik bir aldatma söz konusu olduğundan, bu ilişki başta görülmemekte, sonuçla ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dolandırıcılıkta hile bir unsurdur, diğerinde ise hileden başka aldatma vasıtaları kullanılmakta olup, dolandırıcılığa göre daha kompleks, bileşik bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolandırıcılık suçu bir zarar suçu olup, suçun tamamlanması bakımından mağdurun fiilen zarara uğramış olması gerekmekte olup, tehlike suçu olarak düzenlenen diğer suçlar bakımından ise, herhangi bir zararın gerçekleşmesi aranmamaktadır

3. BÖLÜM

İMKB'DE 2003-2008 YILLARI ARASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR İNCELEME

3.1.Araştırmanın Amacı

Araştırma, İMKB'de 2003-2008 yılları arasında hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin mali sistemleri içerisinde gerçekleştirdikleri finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını içermektedir. Bu kapsamda çalışma tanımlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

3.2.Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma 2003-2008 döneminde hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerdeki finansal bilgi manipülasyonlarını kapsamaktadır. Bu dönemde gerçekleştirilen bilgi manipülasyonlarını belirleyebilmek için Sermaye Piyasası Kurulu'nun haftalık bültenlerinden yararlanılmıştır. 1992-2002 yılları arasında Cemal Küçüksözen tarafından aynı kapsamda bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Küçüksözen tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulguları Tablo-5'deki gibidir. İlgili dönemde finansal bilgi manipülasyonu yapan ve yapmayan şirket ayrımı yapabilmek için Sermaye Piyasası Kurulu'nun haftalık bültenlerindeki bazı anahtar kelimelerden (bağımsız denetim raporu, bilanço, düzeltme, finansal tablo, gelir tablosu, gelir, gider, kar, mali tablo) yararlanılarak inceleme yapılmıştır. Haftalık bültenlere www.spk.gov.tr internet adresinden erişilmiştir.

Dünyada en büyük ve önemli finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının görüldüğü bazı şirketler bulunmaktadır. Enron (ABD), Parmalat (İtalya) bunların başında gelmektedir. Enron olayında (Poers, Troubh ve Winokur, 2002);

1. Konsolide finansal tablolarına dahil etmesi gereken Özel Amaçlı İşletmeler'i konsolide etmeyerek, çok yüksek boyuttaki borç ve zararı finansal tablolarına yansıtmamış,

2. Özel Amaçlı Şirketler'le yaptığı satım opsiyonu gibi finansal işlemlerle kendi hisse senetlerinde ya da portföyündeki diğer hisse senetlerinde meydana gelen değer artışlarını kar olarak finansal tablolarına yansıtırken, değer azalışları hakkında herhangi bir işlem yapmamış, böylece dönem karlarını yüksek göstermiş ya da zararını gizlemiş,

3. Özel Amaçlı Şirketler'le karını yüksek göstermek amacıyla varlık alım-satım işlemleri gerçekleştirmiş ve

4. Özel Amaçlı Şirketler'le yaptığı finansal işlemlerle, özellikle zararlı yatırımlarından kaynaklanacak risklere karşı korunduğu izlenimini yaratmıştır .

Böylelikle karını % 23 daha yüksek göstermiş, yükümlülüklerini toplamda %11,5 daha düşük ve özsermayesini % 10 oranında yüksek göstermiştir.

Parmalat ise,

1. Borcunu yaklaşık olarak gerçek tutarın sekizde biri olarak göstermiştir. Böylelikle ödendi gibi görünen borçların bir kısmı ödenmemiştir (Roberts, Swanson ve Dinneen,2004).

2. Finansal tablolarında hazır değerlerini % 38 oranında yüksek göstermiştir. Borçlarına karşılık yeteri kadar aktifi olduğu izlenimi yaratmaya çalışmıştır (Roberts, Swanson ve Dinneen,2004).

3. Zararlarını gizlemek ve borçlarını ödeyebilecekleri kadar aktife sahip olduklarını göstermek amacıyla, gerçeğe aykırı belge ve kayıtlarda 16,2 milyar dolar tutarında fiktif aktifi finansal tablolarına yansıtmışlardır (Roberts, Swanson ve Dinneen,2004).

4. Finansal durumunu daha iyi göstermek için türev işlemler ve karmaşık finansal işlemlere de girmiştir. Borç kredisi almasına rağmen, bu işlemi hisse senedi yatırımı gibi düzenlemiş ve böylece borçlanma maliyetini daha düşük göstermiştir (Edmonson ve Cohn, 2004).

5. Şirket karını da, fiktif gelir kaydı ve bazı harcama ve giderlerin kayda alınmaması suretiyle, gerçek tutarlarından yüksek göstermiştir (Roberts, Swanson ve Dinneen,2004).

6. 1990-2002 yılları arasında 12 yıllık dönemin sadece bir yılı karlı geçmesine rağmen 12 yıl boyunca fiktif kar açıklamıştır (Roberts, Swanson ve Dinneen,2004).

Türkiye’ de halka açık şirketlerdeki finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları Sermaye Piyasası Kurulu’nun yapmış olduğu denetim ve incelemeler sonucunda ortaya çıkarılmaktadır. Bunun yanında halka açık şirketlerden bağımsız denetime tabi olanlarda, bağımsız denetim şirketlerinin yaptıkları çalışmalar sırasında finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları ortaya çıkarılabilmekte ve bu durum bağımsız denetim raporlarında yer alan şartlı görüşler ile kamuya açıklanmaktadır. Kamuya açıklanan finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları yanında, Sermaye Piyasası Kurulu’nda halka açılma başvurusu sırasında gerçekleştirilen incelemelerde de finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları ile karşılaşılabilir. Bu durumda halka açılma başvurusunda bulunan şirketin finansal tabloları düzeltilerek kamuya açıklanması sağlanmakta ya da halka açılma başvurusu şirket tarafından geriye çekilebilmektedir. Böylelikle her iki durumda da finansal bilgi manipülasyonu uygulaması kamuya açıklanmayabilmektedir (Küçüksözen, 2005: 221-222).

Türkiye’ de finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin en önemli olaylar, Çukurova Elektrik A.Ş. , Boyasan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Söksa Sinop Örne ve Konfeksiyon Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çukurova Elektrik A. Ş. Tarafından gerçekleştirilen finansal bilgi manipülasyonu 2000 yılında SPK tarafından gerçekleştirilen denetim sonucunda ortaya çıkarılmıştır. 01.01.1998-30.06.2000 dönemine ilişkin olarak (SPK, Haftalık Bülten,No: 2000/39);

1. Daha önce grup şirketlerinden satın alınan iştirak hisselerinin emsallerine göre düşük fiyattan yine grup şirketlerine satılması,
2. İştiraklerdeki sermaye artırımına katılmayarak rüçhan hakkının grup şirketleri tarafından kullanılmasına müsaade edilmesi,
3. Hakim ortağın sahibi olduğu grup bankalarından alınan kredilere, kredi sözleşmesine aykırı olarak ve emsallerine göre bariz şekilde yüksek oranda faiz ödenmesi,
4. Hakim ortağın sahip olduğu grup bankalarında tutulan şirket mevduatına emsallerine göre düşük oranlarda faiz yürütülmesi suretiyle halka kapalı grup şirketlerine yaklaşık 96 milyon dolar örtülü kar artırımında bulunduğu tespit edilmiştir.

Boyasan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.' de ise SPK tarafından yapılan denetim sonucunda şirketin 1997 ve 1998 yılları hesap dönemleriyle ilgili olarak (Küçüksözen,2005: 229-232);

1. Satılan malın maliyeti, finansman giderleri ve çalışmayan kısım giderleri gibi giderlerin gelir tablosu ile ilişkilendirilmesi gerekirken, ilk madde malzeme stoku, alıcılar, maddi duran varlıklar, yapılmakta olan yatırımlar ve gelecek yıllara ait giderler hesaplarına aktarılarak aktifleştirilmesi,
2. Banka kredileri henüz ödenmeden banka kredileri hesabına brç ve alıcılar hesabına alacak kaydı yapılarak, banka kredileri hesabının bilanço dışına çıkarılması ve böylece bu kredilere ilişkin finansman giderlerinin gelir tablosuna yansıtılmaması suretiyle 30.06.1997- 30.06.1998 tarihleri arasındaki üçer aylık beş finansal tablolarında sürekli zarar etmesine rağmen çok yüksek kar ettiği

görülmektedir. Böylece yaklaşık 4 bin yatırımcı manipüle edilmiş bilgilere göre karar vermiş ve zarara uğramıştır.

Söksa Sinop Örme ve Konfeksiyon Sanayi ve Ticaret A.Ş. için SPK tarafından yapılan denetimler sonucunda;

1. Gerçeğe aykırı fatura, sevk irsaliyesi ve diğer belgeler düzenlemek ve kayıt yapmak,
2. Hakim ortağın halka kapalı şirketleri kanalıyla ihracat yapmış gibi göstermek,
3. Hakim ortağın halka kapalı şirketleriyle hammadde, yarı mamul ya da mamül alım-satımına ilişkin gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve kayıt tesis etmek,
4. Konsinye satış yapıldığına dair gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve kayıt yapmak,
5. Kullanılan krediler nedeniyle bir bankaya rehin olarak verilmiş olan, dolayısıyla şirketin tasarrufu altında olmayan hisse senetlerini yine hakim ortağın şirketlerine satılmış gibi göstermek,
6. Hakim ortağın halka kapalı şirketleri tarafından Söksa'ya danışmanlık hizmeti verilmiş gibi sahte fatura düzenlemek ve kayıt yapmak suretiyle; satış hasılatı, ticari alacakları, stokları, diğer dönen varlıkları (vergi alacağı) ve satıcılara olan borçları olduğunun çok daha üstünde gösterilmiş, zarar açıklanması gerekirken kar açıklanmış, mal satış zararı gösterilmiş, muhtelif zamanlarda şirketten hakim ortağın halka kapalı şirketlerine danışmanlık hizmeti adı altında örtülü kar aktarılmış ve fiktif dönem karı gösterilerek dönem karının % 80 civarında arttığı izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır.

Türkiye' de finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına ilişkin Küçüksözen'in 1992-2002 yılları arasında yapmış olduğu çalışmaya ilişkin sonuçlar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 5- Türkiye’de Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri (1992-2002)

I- Dönem Karını Arttırıcı Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	Şirket sayısı
1. Finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine, alıcılar, stoklar, gelecek yıllara ait giderler, iştirakler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yapılmakta olan yatırımlar hesaplarına eklenerek aktifleştirilmesi,	10
2. Şüpheli alacaklar için eksik karşılık ayrılması,	5
3. Döviz bazında olan borçların döviz satış kuru yerine döviz alış kuru üzerinden değerlendirilerek döviz kuru değerlemesinden doğan giderlerin daha düşük tutarda gösterilmesi,	5
4. Konsinye satışların satış hasılatı olarak kaydedilmesi,	5
5. Çalışmayan kısım giderlerinin veya diğer giderlerin, gider olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine stoklar, alıcılar, gelecek aylara ait giderler, yapılmakta olan yatırımlar ve maddi duran varlıklar kalemlerine eklenerek aktifleştirilmesi,	4
6. Genel üretim giderlerinden stoklara daha yüksek pay verilmesi,	4
7. Gerçeğe aykırı belgeler düzenleyerek satış hasılatı kaydı yapılması, böylece gelir tablosunda fiktif satış hasılatı, bilançoda ise fiktif ticari alacak gösterilmesi	4
8. Stok değerlendirme yönteminin (LİFO’dan FIFO’ya) değiştirilmesi,	3
9. Yeniden değerlendirme değer artış fonunun gelir tablosuna gelir olarak yansıtılması,	3
10. Kısa vadeli borçlar- banka kredileri hesabı ile alıcılar hesabının birbirine mahsup edilmesi, böylece bilanço dışına çıkarılan banka kredilerinden kaynaklanan faiz ve kur farklarının gelir tablosuna yansıtılmaması,	2
11. Maddi duran varlıkların, önceki yıllarda tutarlı olarak yeniden değerlendirme işlemine tabi tutulması gerekirken, yeniden değerlendirme yapılmaması, böylece amortisman giderinin tarihi değer üzerinden hesaplanarak daha az ayrılması,	2
12. Vergi karşılığının eksik hesaplanması veya ayrılmaması,	2
13. Kıdem tazminatı karşılığının eksik ayrılması,	2
14. Reeskont giderlerinin eksik hesaplanması,	2
15. Satılan mal maliyeti hesabı ile kısa vadeli borçlar- banka kredileri hesaplarının birbirine mahsup edilmesi,	2
16. Gelir tahakkukları ile ilgili ertelenmiş vergi karşılığının ayrılmaması,	2
17. Stok değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması,	1
18. Şarta bağlı zararlar için karşılık ayrılmaması,	1
19. Gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve kayıt yapmak suretiyle, fiktif menkul kıymet satış karı gösterilmesi,	1
20. Genel yönetim giderlerinin kısmen bilançodaki stok maliyetine eklenerek aktifleştirilmesi,	1
21. İşçilere yapılan kayıt dışı ödemelerin alıcılar hesabında gösterilmesi, böylece kayıt dışı ödeme ve bununla ilgili vergi, ssk primi ve kıdem tazminatı karşılığı kadar dönem karının yüksek gösterilmesi,	1
Toplam Gözlem Sayısı	62

II- Dönem Karını Azaltıcı Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	Şirket sayısı
1. Portföydeki hisse senetlerinin piyasa fiyatının altında bir fiyatla grup şirketlerine ya da hakim ortağa satılması ya da grup şirketlerinin hisse senetlerinin piyasa fiyatının üstünde bir fiyatla satın alınması,	3
2. Grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetler ile iştirak hisselerine emsallerine göre bariz şekilde yüksek bedel ödenmesi,	3
3. Grup şirketleriyle olan ticari ve finansal ilişkilerden kaynaklanan alacaklara faiz tahakkuk ettirilmemesi veya emsallerine göre daha düşük oranda faiz tahakkuk ettirilmesi,	3
4. Hakim ortağın sahibi olduğu grup bankalarından alınan kredilere, kredi sözleşmesine aykırı olarak ve emsallerine göre bariz şekilde yüksek oranda faiz ödenmesi,	2
5. Hakim ortağın sahibi olduğu grup bankalarında tutulan şirket mevduat hesaplarına emsallerine göre düşük oranlarda faiz yürütülmesi,	2
6. Bankalardaki mevduatlardan sağlanan faiz gelirlerinin ve/veya hazine bonusu ve devlet tahvilleri faiz gelirlerinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak tahakkuk ettiği dönemin değil, tahsil edildiği dönemin geliri olarak kaydedilmesi,	2
7. Yapılmakta olan yatırımların finansmanında kullanılmakta olan kredilerle ilgili finansman giderlerinin, ilgili duran varlığın maliyetine eklenerek aktifleştirilmesi gerekirken, doğrudan dönem gideri olarak kaydedilmesi,	1
8. İştiraklerin emsallerine göre bariz bir şekilde düşük bir fiyatla grup şirketlerine satılması,	1
9. Grup şirketlerine yaptırılan maddi duran varlıklar için emsallerine göre bariz bir şekilde yüksek fiyat, ücret ödenmesi,	1
10. Grup şirketlerine yapılan satış işlemlerinde veya duran varlık satışında emsallerine göre bariz şekilde düşük fiyat uygulaması,	1
11. Aynı zamanda şirketin yöneticisi de olan hakim ortağa emsallerine göre daha yüksek ücret ödenmesi,	1
12. Üretim tesislerinin hakim ortağın halka kapalı şirketine düşük bedelle kiralanması,	1
13. Gayrimenkul satışından elde edilen satış karının henüz tahsil edilmeyen kısmının gelir tablosu ile ilişkilendirilmeden (dolayısıyla dönem karının bu tutar kadar az gösterilmesi) bilançoda, öz kaynak kalemleri arasında “ Sermayeye Eklenecek İştirak Hissesi ve Gayrimenkul Satış Kazançları” hesabında gösterilmesi,	1
Toplam Gözlem Sayısı	22
III.- Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Uygulamaları	Şirket Sayısı
1. Bilançoda, borç ve gider karşılıkları- vergi karşılıkları hesabı tutarının, peşin ödenen vergi ve fon tutarının düşülmesi nedeniyle, bu tutar kadar eksik gösterilmesi,	3
2. Ortaklar, iştirakler ve diğer grup şirketleriyle gerçekleştirilen finansal ve ticari işlemlerden sağlanan faiz gelirleri ile banka kredilerinden dolayı katlanılan faiz giderlerinin netleştirilmesi, diğer bir ifade ile faiz giderlerinin birbirine mahsup edilmesi,	2

3. Ticari alacaklardan senede bağı alacakların alıcılar; senede bağı olmayan alacakların ise alacak senetleri hesabında (SPK'nın muhasebe standartlarına göre, alacak senetleri ile 3 aydan uzun vadeli senetsiz alacakların reeskont işlemine tabi tutulması gerekmektedir) gösterilmesi,	1
4. Maddi duran varlıkların, TTK md. 324 uyarınca mahkeme kararıyla belirlenen rayiç değerleri üzerinden yeniden değerlendirme işlemine tabi tutulması, böylece maddi duran varlıkların bir önceki döneme göre yaklaşık 13 kat yüksek tutarda bilançoda gösterilmesi,	1
5. Uzun vadeli finansman giderleri içinde gösterilmesi gereken finansman giderlerinin kısa vadeli finansman gideri olarak gerli tablosundan gösterilmesi,	1
6. Çekle tahsilat yapılmış gibi fiktif muhasebe kaydı yapılarak, muhasebe Kaydı yapılarak, hakim ortağın sahip olduğu halka kapalı şirketten olan alacakların düşük gösterilmesi,	1
7. Kısa vadeli alacaklar (hakim ortağın sahip olduğu halka kapalı şirket cari) hesabı ile kısa vadeli banka kredileri hesabının birbirine mahsup edilmesi,	1
8. Gerçeğe aykırı belgeler düzenlenmesi suretiyle bilançoda fiktif hammadde, yarı mamul ve mamul stoğu gösterilmesi,	1
9. Ödenmemiş sermayenin, gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve muhasebe kayıtları yapmak suretiyle ödenmiş gösterilmesi.	1
Toplam Gözlem Sayısı	12

Kaynak: Küçüksözen, 2005,s: 183-185.

Küçüksözen'in yapmış olduğu çalışma sonucuna göre finansal bilgi manipülasyonun en çok yapıldığı yıl 2001 yılıdır. 2001 yılında Türkiye'de yaşanan ve bütün sektörleri etkileyen finansal ve ekonomik kriz döneminde, krizin olumsuz etkilerini tam olarak kamuya açıklamamak amacıyla daha çok sayıda finansal bilgi manipülasyonu yaptığı tespit edilmiştir.

1992-2002 yılları arasında yapılmış olan çalışmaya göre şirketlerin çoğunluğunun dönem karını arttırıcı finansal bilgi manipülasyonu teknikleri olduğu görülmektedir. Tespit edilen 96 adet finansal bilgi manipülasyonu tekniğinin 62'sinin 'Dönem Karını Arttırıcı Finansal Bilgi Manipülasyonu Tekniği' olduğu, 22'sinin 'Dönem Karını Azaltıcı Finansal Bilgi Manipülasyonu Tekniği' olduğu ve 12'sinin de 'Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Tekniği' olduğu tespit edilmiştir.

‘Dönem Karını Arttırıcı Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri’ içerisinde en çok uygulanmış olan teknik, ‘finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine, alıcılar, stoklar, gelecek yıllara ait giderler, iştirakler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yapılmakta olan yatırımlar hesaplarına eklenerek aktifleştirilmesi’ olarak belirlenmiştir.

‘Dönem Karını Azaltıcı Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri’ içerisinde en çok uygulanan yöntemler olarakta, portföydeki hisse senetlerinin piyasa fiyatının altında bir fiyatla grup şirketlerine ya da hakim ortağa satılması ya da grup şirketlerinin hisse senetlerinin piyasa fiyatının üstünde bir fiyatla satın alınması’, ‘grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetler ile iştirak hisselerine emsallerine göre bariz şekilde yüksek bedel ödenmesi’ ve grup şirketleriyle olan ticari ve finansal ilişkilerden kaynaklanan alacaklara faiz tahakkuk ettirilmemesi veya emsallerine göre daha düşük oranda faiz tahakkuk ettirilmesi olduğu tespit edilmiştir.

‘Diğer Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri’ arasında da en çok uygulanan tekniğin ‘bilançoda, borç ve gider karşılıkları- vergi karşılıkları hesabı tutarının, peşin ödenen vergi ve fon tutarının düşülmesi nedeniyle, bu tutar kadar eksik gösterilmesi’ olduğu belirlenmiştir.

Haftalık bültenlerde yer alan bilgiler çerçevesinde, SPK tarafından yapılan incelemeler ve denetlemeler sonucunda kamuya açıklanan ve/veya bağımsız denetim raporlarında kamuya açıklanan finansal tabloların içeriğinde bulunan tutarlardan bazılarını değiştirerek gelir arttırıcı veya gelir azaltıcı etki yapan ya da finansal tablolarda yer alan bilgileri daha sonra yaptıkları açıklamalarla farklı şekilde sunan şirketler finansal bilgi manipülasyonu yapmış sayılmaktadır.

3.3. Bulgular

Bu çalışmanın kapsamında işlem bazlı manipülasyon hareketleri sadece bilgi amaçlı verilmiştir. İnceleme konusu olarak bilgi bazlı manipülasyon hareketleri incelenmiştir.

2003-2008 yıllarını içeren çalışmaya göre finansal bilgi manipülasyonu teknikleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 6 Türkiye’de Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri (2003-2008)

Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	Şirket Sayısı
1. Finansal tablolardaki yanlış, yanıltıcı bilgiler ve işlemler, şirket tarafından tutulan gerçek maliyetine uygun olmayan kayıtlar, kamuya açıklanan mali tabloların ve bilgilerin yalan, yanlış ve yanıltıcı nitelik taşıması ve hisse senedinin fiyatını etkileyebilecek bilgileri açıklamamak, yanıltıcı nitelikte bilgi vermek, farklı fiyat uygulaması ve hatalı, eksik, yanıltıcı, gerçeğe aykırı rapor ve bilgi verilmesi,	8
2. İçerden öğrenenlerin ticaretinin tüm unsurlarını içeren işlemler, içerden öğrenenlerin ticaretine ilişkin suçun maddi manevi unsurları,	8
3. Gerçek mahiyetine uygun düşmeyen kayıtlar tutulması ve açılan fiktif nitelikteki hesaplar, defter ve kayıtlarda gerçeğe aykırı kayıt tutulması, ortaklardan toplanan paraların büyük bir kısmının kayıtlara yansıtılmaması, yasal defterlerde eksik kayıt yapmak, şirkete ait defter ve belgelerde gerçeğe aykırı bilgi vermek,	7
4. Mali tabloların yayımlanmaması nedeniyle işlem yapılmaması, kamuya gerekli bilgilerin açıklanmaması,	4
5. Finansal tablolara aykırı kar dağıtımı,	3

6. Yapay şartlar altında sermaye arttırımına gidilmesi, gerçeğe aykırı sermaye arttırımı,	3
7. Mal varlığının azalmasına neden olacak işlemler, piyasa fiyatına göre yüksek bedelle malzeme satın alma, şirket malvarlığını azaltma, batık hale gelen alacakları ile ilgili olarak şirket malvarlığını azaltmak,	3
8. Mali tablolarda hisse senedinin değerini etkileyecek önemde yanlış kar/zarar bilgisi açıklanmış ve gerçeğe aykırı bilgi vererek yanlış yönlendirme yapılmış,	2
9. Grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetler ile iştirak hisselerine emsallerine göre bariz şekilde yüksek bedel ödenmesi,	2
10. Mali tabloları, bağımsız denetçi rapor özetlerine aykırı ilan etmek,	2
11. Kıdem tazminatı karşılığının eksik ayrılması,	2
12. Sahte ödeme makbuzları, sahte ve ödeme yapılmış gibi görünen belgeler düzenlenmesi,	1
13. Maddi varlıkların değer düşüklüğüne uğramış olabileceğini gösteren herhangi bir belirtinin bulunup bulunmadığını gösteren bir belgenin olmaması,	1
14. Şirket iştirakinin defter değerinin altında bir değerde satılması ve bağlı ortaklıklarının defter değerinde azalma meydana gelmesi sonucunda ortaya çıkan değer düşüklüklerinin kar/zarar ile ilişkilendirilmeyip bir özsermaye kalemi olan 'özsermaye düzeltmesi olumlu farkları' hesap kaleminden mahsup edildiği tespiti,	1
15. Gerçeğe aykırı ses kaydı düzenleyerek, gönderilen ve istenen bilgi ve belgelerin gerçeğe aykırı nitelik taşınması,	1
16. Hisse senedi satışlarından kaynaklanan takas alacaklarının özkaynak hesabında dikkate alınması,	1
17. Geçmiş yıl karlarında izlenen gayrimenkul satış karı ile geçmiş yıl karının sermayeye eklenmemesi,	1
18. Hatalı veri aktarımı yapılması,	1
19. Grup şirketlerine yaptırılan maddi duran varlıklar için emsallerine göre	

bariz bir şekilde düşük fiyat uygulanması,	1
20. Gerçek dışı ve hileli gelir dağıtımları,	1
21. Sermayenin ve emisyon priminin muhasebe kayıtlarına yansıtılmaması,	1
22. Defter ve kayıt tutulmaması,	1
23. Şirketin bilgisi dışında ticari mal satışı yapılmış olması,	1
24. Şirketin periyodik mali tablolarında sermaye arttırmalarında izahname ve sirküler ile şirket hisse senedini etkileyebilecek şirketin grup şirketleri ile borç alacak ilişkisi, şirketin aktifleri ve karlılığı ile ilgili olarak kamuya süreklilik arzeden bir şekilde yalan, yanlış, yanıltıcı ve mesnetsiz açıklamada bulunulması,	1
25. Gerçek dışı faiz bedeli ve vade farkı bedeli tahakkuk ettirerek yapılan gerçek dışı ve hileli gelir tahakkukları karın fiktif olarak yüksek gösterilmesi,	1
26. Şirket tarafından bankalar nezdinde açılan ve mali tablo tarihi itibariyle vadesi devam eden TL ve yabancı para cinsinden vadeli mevduatlara ilişkin faiz gelirleri ile ilgili olarak mali tablo tarihi itibariyle gelir tahakkuklarının yapılmadığı, başka bir deyişle vadeli hesaplar nedeniyle elde edilen faiz gelirlerinin tamamının fiilen elde edildiği tarihte şirkete gelir kaydedildiği, faiz gelirlerinin tahakkuk ettirilip mali tablolara yansıtılmaması,	1
27. Bağımsız denetim raporlarında yanıltıcı hususlar bulunması,	1
28. Sermaye arttırımı sırasında tesis edilen işlemlere ilişkin incelemede firmadan tahsil edilen diğer iki firmaya ödenmiş gibi görünen muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtmadığı, söz konusu firmada gerçekte ödeme yapılmadığı, firma lehine oluşan borcun yapay olduğu,	1
29. Yapılan hileli işlemler sonucunda başka firmalardan alınan çeşitli faturalar ile giderilmesi suretiyle yapılan hileli işlemler,	1
30. Müşteri nakit emanetleri üzerinde hak ve yetkisi olmaksızın tasarrufta bulunmak,	1
31. Muhasebe kayıtlarındaki şirket alacaklarının gerçek durumu yansıtmadığı, müstahsillerin şirkete şirket kayıtlarında görünen tutarda borçlu olmadığı, söz	

konusu gerçek dışı avans alacaklarının karşılığı olan mal ve hizmet bedelinin temin edilememesi nedeniyle ilerleyen yıllarda gider yazılarak şirketi zarara uğratmak,	1
32. Müstahsile ödenen sipariş avansı hesaplarına gizlenerek şirket amacı ve faaliyet konusu dışında kullanılması,	1
33. Sahte mutabakat yazıları,	1
34. Alacak kalmamasına rağmen yüksek meblağda alacak göstermek,	1
35. Mevcut alacakların tahsil edilmemesine rağmen, cari hesapta tahsil edilmiş gibi gösterilmesi,	1
36. Özel durum açıklamalarının gerçeğe aykırı ve yanıltıcı nitelikte olması,	1
37. Eksik tahakkuk ettirildiği tespit edilen faiz tutarının tahakkukunun yapılmaması,	1
38. Bilançoda yer alan ve karşılığı olmayan sipariş avansı,	1
39. Şirket bilançolarında yer alan ‘verilen sipariş avansı’ tutarının gerçek durumu yansıtmaması,	1
40. Mali durumunun olduğundan çok daha iyi olarak gösterilmesi,	1
41. Alacak tutarına faiz yürütülmemesi,	1
42. Mali tabloların dipnotlarının verilmemesi,	1
43. Ödenmemiş sermayenin, gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve muhasebe kayıtları yapmak suretiyle ödenmiş gösterilmesi,	1
44. Enflasyon muhasebesine aykırı işlem yapılması,	1
45. Şirket avansının üçüncü bir kişiye çıkar sağlamak amacıyla ödenmesi,	1
46. Geçmiş yıla ilişkin kar dağıtımlarının yanlış yapılması,	1
47. Reeskont giderlerinin eksik hesaplanması,	1
48. Özsermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları hesabının kullanılmaması,	1
49. Yetersiz karşılık ayrılması,	1
50. Dönem zararının kar şeklinde açıklanması,	1
51. Donuk kredinin talepteki alacaklar hesabına aktarılması,	1

52. Gerçekleşmemiş sermaye kazançlarını dönem gelirleri içerisinde gösterme,	1
53. Holding ve iştiraklerinin yasal defterleri arasında uyumsuzluklar bulunması, kayıtların gerçek durumu yansıtmaması, bazı hususların muhasebe kayıtlarına işlenmemiş olması,	1
54. Tahsilat yapılmadığı halde tahsilat yapılmış gibi belge düzenlemek,	1
55. Vadeli mevduatlara ilişkin faiz gelirlerinin mali tabloların düzenlendiği tarih itibariyle tahakkuk ettirilmemesi,	1
56. Müşteri nakitlerinin, karşılığında herhangi bir hazine bonusu veya devlet tahvili bulunmadığı halde repo işlemine konu edilmesi fiili,	1
57. Hatalı olarak geçmiş yıl zararlarının dönem karından mahsup edilmesi işlemi,	1
Toplam Gözlem Sayısı	00

2003-2008 yılları arasında Sermaye Piyasası Kurulu haftalık bültenlerinden yararlanılarak yapılan çalışmada finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin 100 şirketin işlemi tespit edilmiştir. Çok farklı finansal bilgi manipülasyonu teknikleri uygulanmış ancak uygulanan tekniklerin en çok gelir arttırıcı yönde olduğu tespit edilmiştir. 5,5 yıllık dönemde 100 şirket içerisinde en çok uygulanan teknik 'Finansal tablolardaki yanlış, yanıltıcı bilgiler ve işlemler, şirket tarafından tutulan gerçek maliyetine uygun olmayan kayıtlar, kamuya açıklanan bilgilerin yalan, yanlış ve yanıltıcı nitelik taşıması ve hisse senedinin fiyatını etkileyebilecek bilgileri açıklamamak, yanıltıcı nitelikte bilgi vermek', olarak belirlenmiştir. % 18'lik kısmı bu tekniğin uygulanması oluşturmaktadır. İkinci sırada 'İçerden öğrenenlerin ticaretinin tüm unsurlarını içeren işlemler, içerden öğrenenlerin ticaretine ilişkin suçun maddi manevi unsurları' yer almaktadır. % 8'lik bir oranla bu teknik en çok uygulanan ikinci tekniktir.

Yapılan incelemelere göre Küçüksözen'in yapmış olduğu 1992-2002 yıllarını içeren 10 yıllık çalışmada 96 örnek şirket var iken, 2003-2008 yıllarını kapsayan ve 5,5 yıla ilişkin verileri kapsayan çalışmada 100 şirket olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda

finansal bilgi manipölasyonu yapılma oranı yaklaşık olarak % 100 artmıştır. Son 5,5 yıllık dönemde 10 yıllık dönemde finansal bilgi yapan şirket sayısına erişmiş hatta geçmiştir.

Finansal bilgi manipölasyonu farklı farklı teknikler kullanılarak yapılmasına rağmen en çok rastlanan durum finansal verilerin yanlış düzenlenmesi ve raporlandırılmasıdır. Böylelikle kamuya yanlış bilgi verilmekte ve kamuoyunu yanıltıcı işlemler yapılmış olmaktadır.

Ayrıca finansal bilgi manipölasyonu yapan ve yapmayan şirket ayrımı, Sermaye Piyasası Kurulu'nun denetimi ve incelemeleri ile yapılan bağımsız denetim çalışmaları sonucunda ortaya çıkan ve genellikle kamuya açıklanan bilgilere dayanmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulu'nun inceleme ve denetim kapsamına almadığı veya bağımsız denetim çalışmaları sırasında ortaya çıkarılmayan finansal bilgi manipölasyonu yapan şirketlerde olabilir. Ancak bu çalışmada İMKB' de işlem gören şirketlere ilişkin Sermaye Piyasası Kurulu Haftalık bültenlerinde inceleme konusu olmuş şirketler incelenmiş ve bu şirketlerin yapmış oldukları finansal bilgi manipölasyonu teknikleri tespit edilmiştir.

Manipölasyonu tanımlarken bahsetmiş olduğumuz manipölasyonu türlerinden inceleme konumuz bilgi bazlı manipölasyonlar olmasına rağmen, 2003-2008 yılları arasındaki 5,5 yıllık gözlemlerimize göre uygulamada en çok rastlanan manipölasyon türü olarak işlem bazlı manipölasyon türü görülmektedir. Kısaca bahsedecek olursak, tabloda görüldüğü üzere, 2003-2008 yılları arasında işlem bazlı manipölasyon teknikleri çeşit olarak az görünse de, aslında en çok uygulanan manipölasyon türüdür. 100 şirketin finansal bilgi manipölasyonu uygulamasına ramen işlem bazlı manipölasyon uygulayan 213 şirkete rastlanmıştır.

Tablo 7 Türkiye'de İşlem Bazlı Manipölasyon Teknikleri (2003-2008)

İşlem Bazlı Manipülasyon Teknikleri	Şirket Sayısı
1. 47/A-2 yapay fiyat yapay piyasa maddi manevi unsurlarını içeren filler	148
2. Olağandışı fiyat miktar hareketleri	49
3. Manipülatif işlemler,	15
4. Yüksek getiri gerçek dışı işlem ve beyan	11
Toplam Gözlem Sayısı	213

3.4. İncelemenin Sonucu

İnceleme sonucunda, giderek artan bir şekilde finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının olduğu görülmektedir. Aynı şekilde işlem bazlı manipülasyon tekniklerine de uygulamada sıkça rastandığı görülmektedir. Ancak bunun sonucunda öncelikle kamuya açıklanan şirketlere ilişkin finansal tablo ve bilgilerin doğruluğundan şüphe edilmektedir. Finansal tablolardaki yanlış, yanıltıcı bilgiler ve işlemler, şirket tarafından tutulan gerçek maliyetine uygun olmayan kayıtlar, kamuya açıklanan mali tabloların ve bilgilerin yalan, yanlış ve yanıltıcı nitelik taşıması ve hisse senedinin fiyatını etkileyebilecek bilgileri açıklamamak, yanıltıcı nitelikte bilgi vermek, farklı fiyat uygulaması ve hatalı, eksik, yanıltıcı, gerçeğe aykırı rapor ve bilgi verilmesi gibi finansal bilgi manipülasyonu teknikleriyle kamuya açıklanan bilgilerin doğruluğuna olan inanç ve güvenilirlik giderek azalmaktadır.

Finansal bilgi manipölasyonu nedeniyle, Şirketlerin gerçek finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarının finansal bilgi kullancılara yansıtılmaması, bu finansal bilgilere güvenerek Şirketlerin menkul kıymetlerine yatırım yapan yatırımcıların zarara uğramalarına ve bu sisteme olan güvenin sarsılmasına neden olmaktadır. Böylelikle yanlış bilgi üzerine yapılan Şirketlerin yatırım kararlarının verimsiz alanlara yönelmesine, kaynakların (fonların) yanlış alanlara tahsis edilmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak ekonomiye ek bir maliyet çıkmaktadır.

Şirketlerin bir toplumda refah üretmek ve bunu dağıtmak için var olduklarını düşünürsek, finansal bilgi öncelikle Şirket ortaklarına ve Şirketle ilgili kişilere Şirketle ilgili tüm faaliyetleri ve bunların sonuçlarını iletmek zorundadır. Yanlış ve yanıltıcı şekilde verilmiş olan tüm bilgiler Şirketin mevcut yatırımcılarını ve gelecekte bu Şirkete yatırım yapmayı düşünen tüm yatırımcıları yanıltmış olacaktır. Ancak görüldüğü üzere İMKB’ de işlem gören Şirketler içerisinde giderek artan bir şekilde finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarının olduğu görülmektedir. Bu durumda doğru finansal bilgilere dayalı olarak zamanında verilen kararlar ekonomideki kaynak tahsisinin etkin olmasına, yanlış ve yanıltıcı finansal bilgilerin ise alınan kararlarda ekonomide kaynak israfının oluşmasına neden olduğu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Ulusal ve uluslararası ekonomilerin gelişimi ve büyümesi açısından büyük bir kaynak olarak kabul edilen sermaye piyasalarının kaynağını, para piyasasında olduğu gibi tasarruf sahiplerinin birikimleri oluşturmaktadır. Bu birikimlerin etkin şekilde değerlendirilebilmesi ve sermaye piyasalarının istenilen şekilde gelişip büyüebilmesi menkul kıymetlerin arz ve taleplerinin karşılaştığı, belirli kurallara göre sürekli alınıp satıldığı organize olmuş pazarlar olarak kabul edilen borsalara önem verilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu zorunluluğun bir gereği olarak ve milli ekonominin ve yatırımlarını bu alanda değerlendiren yatırımcıların haklarının en etkin şekilde korunması açısından bu alanda gerçekleştirilen faaliyetlerin hangilerinin yasal bir zeminde bulduklarının, hangilerinin bulunmadıklarının belirlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu zorunluluk doğrultusunda sermaye piyasalarının yasal bir zemine oturulduğu tüm hukuk sistemlerinde , sermaye piyasası mevzuatına yönelik bir takım suçlar öngörülmeğe başlanmış, özellikle “sermaye piyasası araçlarının değerine yönelik aldatıcı hareketlere” ilişkin yasaklamalar getirilmiş, bu türden faaliyetler içerisine giren kişilere karşı hem parasal hem de hürriyeti bağlayıcı cezalar öngörülmeğe başlanmıştır.

Sermaye piyasalarının iyi bir şekilde işleyebilmesi, halkın bu alana duyması gereken güvenin sağlanması ve milli ekonominin bu alandan yeterince verimli olabilmesi açısından en büyük engellerden bir tanesi olan manipülatif nitelikteki hareketler, piyasalardaki güvenin kötüye kullanılmasına, kurumsal yatırımcı olarak şirketlerin bu alandan korkmasına, çekinmesine, bireysel yatırımcıların da yatırımlarının zarar görmesine sebep olabilmektedir. Çünkü bu çeşit hukuka aykırı yöntemlere başvuran kişiler, ekonomi prensipleri uyarınca oluşması gereken arz ve talep dengesine müdahale ederek insanları yanlış şekilde yönlendirebilmekte, onları çeşitli yöntemlerle aldatarak yanlış kararlar almasına ve sonuçta da yatırımlarının yok olmasına yol açmaktadırlar.

Küreselleşme adı altında dünyamızın giderek küçülmeye, sınırların ortadan kalkmaya, akıl almaz modern yeniliklerin kullanılmaya başlanması, internetin yaygın bir şekilde olumlu olumsuz tüm yanlarıyla insanların hizmetine sunulması, ekonomik verilere, bilgilere ve yeniliklere hızla ve kolaylıkla ulaşılmasını sağlamakta, ama aynı zamanda da sermaye piyasası araçlarının değerine yönelik aldatıcı hareketlerin de gelişmesine ve aynı hızda yayılmasına, etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu durumda bu nitelikteki olumsuz gelişime uygun bir takım düzenlemelerin yapılması gerçeği ile bizleri karşı karşıya getirmektedir. Pek çok ülke mevzuatında ve elbette ki ülkemiz sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde Türk Sermaye Piyasası Kanunu'nda bu nitelikteki manipülasyon suçları yasaklanmakta ve suç işlenmesinin önlenmesi bakımından da, hapis ve para cezasını gerektiren yaptırımların uygulanmakta olduğu görülmektedir.

Finansal bilgi manipülasyonu uzun yıllardır süregelen bir olgudur. “Manipülasyon” olarak isimlendirilen sermaye piyasası suçlarını, finansal bilgi manipülasyonu olarak yani bilgi bazlı manipülasyon olarak inceledik. Ayrıca manipülasyonun ayrı bir türü olan işlem bazlı manipülasyona ilişkin olarak ta çalışmamızda kısaca değindik.

İşlem bazlı manipülasyon, yapay olarak sermaye piyasası araçlarının alım ve satımını yapmaktır. Buradaki yapay alım-satımdan anlaşılması gereken, bir sermaye piyasası aracının değerinin normal seyri dışında oluşması tehlikesine neden olabilecek gerçek olmayan işlemlerdir. İşlem bazlı manipülasyon kasten işlenebilen suçlardır. Ancak suçun oluşumu bakımından genel kast yeterli olmayıp, yapay alım ve satımla sermaye piyasası araçlarının değerinin olumlu ya da olumsuz bir biçimde etkilenebileceğinin bilinmesi ve istenmesi şeklindeki özel kastın varlığı da aranmaktadır.

Bilgi bazlı manipülasyon ise, sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek nitelikte bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak ya da bilgi açıklamamaktır. Finansal bilgi manipülasyonunun oluşumu bakımından bu hareketlerden

“bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak” fiillerinin “yalan, yanlış, yanıltıcı veya mesnetsiz” olması şeklinde ortak bir takım özelliklerinin bulunması da şarttır. Finansal bilgi manipülasyonu suçunda “bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak veya açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak” şeklindeki hareketlerin olması ve söz konusu hareketlerin sermaye piyasası araçlarının değerinde gerçek dışı, yapay bir değişikliğe yol açabilecek nitelikte bulunması gerekmektedir.

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları, çok sayıda yatırımcının zarara uğraması ve yatırımcıların şirketlere, dolayısıyla piyasaya olan güvenlerinin sarsılmasına, analistlerin şirketlere ilişkin tahminlerindeki doğruluk olasılığın düşmesine, piyasaları takip eden analist sayısının azalmasına, hisse senedi fiyatlarının düşmesine ve şirketlerin değerinin düşmesine, şirketlerin borçlanma maliyetlerinin artmasına, mevcut ve potansiyel yatırımcıların yanlış kaynaklara yatırım yapmalarına böylelikle kaynak israfına, menkul kıymetlere yatırım yapan yatırımcıların zarara uğramalarına neden olmaktadır. Finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının ortaya çıkartılması, sorumlu otoritelerin denetimi ve incelemeleri sonucu mümkün olmaktadır. Asıl ortaya çıkışları ise kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları, fiktif gelir yaratılması, varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı şekilde açıklanması, gelir tablosu kalemlerinin sınıflandırmasının değiştirilmesi, şirketin nakit gücünün çeşitli şekillerde yüksek gösterilmesi, agresif muhasebe, büyük temizlik muhasebesi, aldatıcı finansal raporlama, muhasebe hata ve usulsüzlükleri, finansal tabloların hazırlanması sırasında bilgilerin toplanması ve işlenmesi sırasında yanlışlık yapılması ve finansal bilgilerin kamuya açıklanması ile ilgili yapılan yanlışlıklar ve hatalar şeklinde sınıflandırılabilir.

Finansal bilgi manipülasyonuna şirketlerin zayıf yönetim yapıları, şirketlerdeki yetersiz iç denetim ve bağımsız denetim, finansal raporlama sürecinde finansal bilginin açıklanması açısından periyodik bilgilendirmenin esas alınması, yöneticilerin menfaatleri ve şirketlerin ortaklık yapıları ve muhasebe standartlarındaki esneklik gibi durumlar neden olmaktadır.

Borç sözleşmelerindeki finansal koşulları sağlamak, şirketin hisse senedi fiyatını ve itibarını etkilemek, mevcut ve potansiyel yatırımcılarla ilişkileri iyi tutmak, halka açılma veya sermaye arttırımı suretiyle sağlanacak fon tutarını arttırmak, yatırımcıların gözünde şirket riskini düşük tutmak, şirketin gelecekteki performansı hakkında kamuya karşı olumlu izlenim sağlamak ve vergi avantajı sağlamak gibi amaçlarla da finansal bilgi manipülasyonu yapılmaktadır.

Uygulanan tekniklere bakıldığında ise, gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması, giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi, varlıkların gerçeğe aykırı sunulması, aynı şekilde borçlarında gerçeğe aykırı şekilde sunulması, finansal tablolara ilişkin verilerin değiştirilmesi, işlem ve faaliyetlerin amaca uygun hale getirilmesi için yanlış işlemler yapılması sayılabilir.

Yapmış olduğumuz çalışmaya göre de hem işlem bazlı, hem de bilgi bazlı manipülasyon uygulamalarının çok sık görüldüğü tespit edilmiştir. En çok finansal tablolardaki yanlış, yanıltıcı bilgiler ve işlemler, şirket tarafından tutulan gerçek maliyetine uygun olmayan kayıtlar, kamuya açıklanan mali tabloların ve bilgilerin yalan, yanlış ve yanıltıcı nitelik taşıması ve hisse senedinin fiyatını etkileyebilecek bilgileri açıklamamak, yanıltıcı nitelikte bilgi vermek, farklı fiyat uygulaması ve hatalı, eksik, yanıltıcı, gerçeğe aykırı rapor ve bilgi verilmesi gibi teknikler uygulanmıştır. Bunu farklı türde yapılmış olan finansal bilgi manipülasyonu teknikleri izlese de özdeki amaçlara uygun olarak yanlış ve yanıltıcı işlemler söz konusudur.

Yapılan çalışmaya göre binlerce yatırımcı zarara uğramaktadır. Çünkü yanıltıcı bilgiler sunulmakta mevcut ve potansiyel yatırımcılar yanlış yönlendirilmektedir. Sonrasında bu olayların açığa çıkmasıyla sermaye piyasalarına olan güvenin sarsılması ve yatırımcıların azalması gibi nedenler ortaya çıkmaktadır. Yatırımcıların güveninin tekrar sağlanması ve bu güvenin sürdürülmesi ve ekonomimizde büyümenin sağlanabilmesi için finansal bilgi manipülasyonunun önlenmesi gerekmektedir.

Tanımlanması, araştırması ve kanıtlanması güç olan manipülasyonun, önlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda önerilerimizi kısaca özetlersek ;

1. Denetim kurumlarına ve kuruluşlarına gerek duydukları yetki ve sorumlulukların verilmesi sağlanmalı, bağımsız denetim daha kaliteli hale getirilmelidir.
2. Finansal bilgi kullanıcılarının sorumluluklarını yerine getirip getirmediği dikkatle izlenmeli,
3. Ülke içindeki ve ülke dışındaki uzmanlar ve ilgili kuruluşlarla işbirliğine gidilmeli,
4. İnternet gibi bilgilerin hızla değiştiği, kanıtların toplanmasını ve korunmasını zorlaştıran teknolojik gelişmeler ile medyada yayınlanan haberlerin etkin bir gözetim sistemi altında izlenmeli,
5. Denetimde sürat ve etkinliği artırmak için teknolojik yeniliklerden yararlanılmalı,
6. Manipülasyona ilişkin yasal düzenlemelerin sadece mevcut yöntemlere ilişkin değil, aynı zamanda yeni manipülasyon yöntemlerinin de incelenmesine ve yasaklanmasına yönelik olmalı,
7. Potansiyel yatırımcıya doğru ve eksiksiz bilgi akışı sağlanmalıdır.
8. Finansal bilgi manipülasyonunu önlemek üzere, yetkili otoritelerin, yatırımcıların ve aracı kuruluşların ve bunların birlik ve örgütleri olmak üzere, sermaye piyasasındaki bütün aktörlerin, finansal bilgi manipülasyonunu önlemek için elbirliği ile mücadele etmeleri,
9. Yeni düzenlemeler yapılması ya da mevcut düzenlemelerin geliştirilmesinin yanında, bu düzenlemelerin uygulatılması,
10. Halka açık şirketlerin, SPK tarafından yayımlanan kurumsal yönetim ilkelerini uygulaması,
11. Analistlerin menkul kıymetlere ilişkin tavsiyelerinde tarafsızlığın sağlanması ve daha doğru ve yararlı bilginin verilebilmesi amacıyla düzenlemeler yapılması

12. Finansal bilgi manipölasyonundan zarar gören pay sahiplerinin, hissedarı oldukları Şirket yöneticileri hakkında tazminat davaları açmaları, caydırıcı bir etki yaratabilir. Bu konuda TTK ve SPKn'da, Şirket yöneticilerinin finansal raporlama konusundaki sorumluluklarını yerine getirmemeleri halinde, bundan zarar gören yatırımcılar tarafından dava edilebilecekleri hususuna yer verilmesi,

13. Türkiye'de finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarının kamuya açıklanması sırasında yatırımcıların, sorumlu Şirket yöneticileri hakkında dava açabilecekleri hususunda bilgilendirilmesi,

14. Şirketlerdeki finansal raporlama sürecinin meslek mensupları tarafından denetlenmesinin sağlanması,

15. Halka açık Şirketlerde yönetim yapısı tekrar gözden geçirilmelidir. Yönetim kurullarında bağımsız üyelerin yer alması ve

16. Şirket yönetimlerinde tek kişi ya da grubun hakimiyetini manipölasyonu engellenebilir önleyecek düzenlemeler getirilmesi gibi çözüm yollarıyla finansal bilgi.

Son olarak da açıklanan tüm bu hükümlerin gerçek anlamda uygulanabilmesi için, belli baŐlı özellikleri olan bu türden ekonomik suçların incelenmesinde, bu konuda uzmanlaŐmış bir mahkemenin görevlendirilmesi gerektiğini, bu davalara bakmakla görevli hakim ve savcılarının da konuyla ilgili olarak mesleki bir eğitimden geçirilmesinin şart olduğu önerilebilir..

KAYNAKÇA

- Aktan, C., (1999), *Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk*, İstanbul.
- Allen, F., Gale, D., (1992), *Stock Price Manipulation*, *Review of Financial Studies*, (5):503-529.
- Aren, S., (2006), *Hisse Senedi Manipülasyonu ile Finansal Rapor Manipülasyonu Arasındaki İlişki*, *Akademik Araştırmalar Dergisi* , 8 (30): 105-116.
- Bayar, G.(1999) *Manipülasyon*, *Vergi Sorunları Dergisi* , 18(96):131.
- Beattie, V., Brown, S., Ewers, D., John, B., Manson, S., Thomas, D., Turner, M.(1994), *Extraordinary items and income smoothing: A positive accounting approach*, *Journal of Business Finance and Accounting*, 21(6): 791-811.
- Beatty, A., Chamberlain, S. and Magliolo J., (1995), *Managing Financial Reports of Disclosure, Production Efficiency, and Insider Trading*, *Journal of Accounting Research*,(34):1-22.
- Benabou, R., Laroque, G., (1992) *Using Privileged Information to Manipulate Markets: Insiders, Gurus, and Credibility*, *Quarterly Journal of Economics*,107:921-958.
- Beneish, M. D., (1999), *The Detection of Earnings Manipulation*, *Financial Analysts Journal*, 55(5):24-36.
- Beneish, M.D. (2001), *Earnings Management: A Perspective*, *Managerial Finance*, 27(12).
- Bolak, M. (1998), *Finans Mühendisliği: Kavramlar ve Araçlar*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Bostancı, F. (2004). *Davranışçı Finans*, SPK Yayınları.
- Bushman, R., Smith, A., (2001), *Financial Accounting Information and Corporate Governance*, *Journal of Accounting and Economics*, 32,237-333.
- Chatterjea, A., Cherian, J. A., (1993), *Market Manipulation and Corporate Finance: A New Perspective*, *Financial Management*, 22: 200-209.
- Collins J., Shackelford, D., Wahlen, J. (1995), *Bank Differences in the Coordination of ,Regulatory Capital,Earnings and Taxes*, *Journal of Accounting Research*, 33(2):263-291.
- Cox, R., Weirich, T., (2002), “The Stock Market Reaction To Fraudulent Financial Reporting”, *Managerial Auditing Journal*, 17(7): 374-382.

- Dechow, P. M., Skinner, D. J., (2000), "Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators", *Accounting Horizons*, 14 (2):235-250.
- Dechow, P., Sloan, R., Sweeney,A., (1996), *Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by the SEC*, *Contemporary Accounting Research*, 13(1): 1-36.
- Dönmez Ç. A., Başaran, Y., Doğru, G., ve Diğerleri (2002), *Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş*, İMKB Vadeli İşlemler Piyasası Müdürlüğü.
- English – Turkish Modern Business World Dictionary (1994).İstanbul: Cem.
- Erciyas, M., (2002), *Kar Yönetimi Uygulamaları*, SPK Yeterlik Etüdü.
- Eroğlu, C.A., (2003), *Kurumsal Yönetim İlkeleri Çerçevesinde Kamunun Aydınlatılması*, SPK Yeterlik Etüdü.
- Evik A.H., (2004). *Sermaye Piyasası Araçlarınının Değerini Etkileyebilecek Aldatıcı Hareketler Yapma (Manipülasyon) Suçları* . Ankara. Seçkin.
- Fama, E., (1991), *Efficient Capital Markets : II*, *The Journal of Finance*,XLVI(5):1575-1617.
- Fischel, D.R., Ross, D.J., (1991) *Should the Law Prohibit Manipulation in Financial Markets*, *Harvard Law Review*: 503-553.
- Godfrey, J.M., Jones, K.L. (1999), *Political Cost Influences on Income SmoothingVvia Extraordinary Item Classification*, *Accounting and Finance*, 39(3): 229-254.
- Gültekin B., (1999), *Sermaye Piyasalarında Manipülasyon* , *Vergi Dünyası* , 218:105-110.
- Günel, V. (1993) *Sermaye Piyasası Faaliyetleri* ,İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Gündoğdu B. (2002), *Manipülasyon Faaliyetlerinde Bulunan İşletmelerinin Yabancı Kaynak Gider Kısıtlaması Karşısındaki Durumu* , *Vergi Dünyası* , 252: 110-114.
- Healy, P.M., Wahlen, J.M., (1999), *A Review of the Earnings Management, Literature and Its Implications for Standard Setting* *Accounting Horizons*, Vol.13 No.4, : 365-383.
- Holthausen, R.W., Larcker, D.F., Sloan, R.G., (1995), *Annual Bonus Schemes and the Manipulation of Earnings*, *Journal of Accounting and Economics*, 19: 29-74.

- Imhoff, E.A., (1981), *Income smoothing: an analysis of critical issues*, Quarterly Review of Economics and Business, 21(3): 23-42.
- İnceoğlu, M., (2004) *Sermaye Piyasasında Aracı Kurumların Hukuki Sorumluluğu* Ankara: Seçkin.
- Jarrow, R.A., (1992), *Market Manipulation, Bubbles, Corners, and Short Squeezes*, Journal of Financial and Quantitative Analysis, 27: 311-336.
- Jenkins, E. L., (2002) , *Testimony of Financial Accounting Standards Board Chairman*.
- Karan, M.B. ve Karacabey A.A. (2002). Türkiye’de Sermaye Piyasasının Mali Sistem İçindeki Yeri, Sorunları ve Geleceği: SPK Yayınları.
- Karapınar, A., (2000), *Uluslararası Muhasebe Standartlarında Firma Karı Üzerine Etki Eden Alternatif Muhasebe Politikalarına ve Türkiye’nin Uyum Derecesine İlişkin Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karesioğlu, F. (1996), *Finansal Açıklamalar Alanında Muhasebenin Sorumlulukları: İçeriden Öğrenenler Ticareti Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Karlı, M., (2004), *Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kılıç,S. (1997) Sermaye Piyasasında Yatırımcının Korunması, Güvence Fonlar: SPK Yayınları.
- Kıyılar, M., (1997), *Etkin Pazar Kuramı ve Etkin Pazar Kuramının İMKB’de İrdelenmesi, Test Edilmesi*, Sermaye Piyasası Kurulu, 86.
- Küçükkocaoğlu, Güray, (2003), *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda Gün İçi Getiri, Volatilite ve Kapanış Fiyatı Manipülasyonu*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Anabilim Dalı.
- Küçüksözen C., Sayar A.Z. (2002) Sermaye Piyasası’nda Bağımsız Denetim Raporlama Standartları, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Ankara: TÜRMOB Yayın Organı, 6 :50.
- Küçüksözen, C., (2005), *Finansal Bilgi Manipülasyonu, Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları İMKB Sirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.

- Kütükçü D.(2004). Halka Açık Şirketlerin Kamuyu Aydınlatma Yükümlülüğünü İhlal Etmeleri Nedeniyle Doğan Sorumluluklar, *İstanbul Barosu Dergisi* ,78 (2004-1): 37-84.
- Kutukız,D. (1999). Menkul Kıymet Piyasalarında Manipülasyon ve İMKB’de Manipülasyon Örnekleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi*,2: 125-138.
- Levitt, A., (1998), *The Numbers Game*, Speech at New York University, 28.09.1998 <http://www.sec.gov/news/speeches/spch220.txt>.
- Mulford, C. W., Comiskey, E.E., (2002), *The Financial Numbers Game*, Detecting Creative Accounting Practices John Wiley & Sons.
- Naik, R., (1997), *Nature and Purpose of Financial Information*, *Euromoney / DC Gardner Workbook*, Euromoney Publications.
- Nelson, M.W., Elliott, J.A., Tarpley, R.L., (2002), *Evidence from Auditors about Managers’ and Auditors’ Earnings Management Decisions*, *The Accounting Review*, 77: 175-202.
- Önder, T., (2001), *Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı*, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım
- Özbay, R., (1990), *Hisse Senedi Fiyatlarında Yükseliş ve Çöküşler: Borsalarda Spekülasyon ve Manipülasyon*, Sermaye Piyasası Kurulu, Araştırma Raporu.
- Özbay, R., (1999), *Manipülasyon İnceleme Rehberi*, Yayınlanmamış Eğitim ve Seminer Notları, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara.
- Özcan, O. ve Büyükdamgacı, G. (2005). *Box-Jenkins Zaman Serisi Tahmin Yöntemi ile Hisse Senedi Manipülasyonunun Tespiti*,Ankara.
- Özmen, Tahsin, (1997), *Dünya Borsalarında Gözlemlenen Anomaliler ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Bir Deneme*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 61.
- Özparça İ., (2000) *Hisse Senedi Piyasalarında Manipülasyon ve Spekülasyon*, Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul, MÜ Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Özşahin, G. (2004). Bağımsız Denetçinin Hata ve Hilelere İlişkin Sorumluluğu: SPK Yayınları.
- Püsküllüoğlu,A. (2001). *Türkçe’deki Yabancı Sözcükler Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş.

- Richardson, S., Teoh, S., Wysocki, P., (1999), *Tracking Analysts' Forecasts over the Annual Earnings Horizon: Are Analysts' Forecasts Optimistic or Pessimistic?*, Working Paper, University of Michigan.
- Roberts, D., (2004), *American Companies Move to the Top of Corporate Governance List*, Financial Times.
- Rosenfield, P., (2000), *What Drives Earnings Management?*, www.aicpa.org/pubs/jofa/oct2000/opinion.htm.
- Şahin, S. (2005). *İstanbul Menkul Kıymet Borsalarında İçerden Öğrenenlerin Ticareti Ve Manipülasyon*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Maltepe Üniversitesi.
- Şahin, S., Kayacan, M., *AB Uyum Sürecinde Ulusal Sermaye Piyasalarımızda İçeriden Öğrenenlerin Ticareti ve Manipülasyona İlişkin Gelişmeler*. Smmm.
- Scott, W.R., (1997), *Financial Accounting Theory*, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Scarborough.
- Şengül, S. (1998). *Insider Trading*, SPK, DEDA- Bölüm içi Araştırma Raporu, Ankara.
- Şengül, S. (2002). *Sermaye Piyasası Mevzuatı Açıklama ve Yorumları*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Sermaye Piyasası Kanunu SPK' r Tebliği, (2003), Seri: XI, No:25.
- Sermaye Piyasası Kurulu, (2003), *Hisse Senedi Manipülasyon Araştırma Raporu*.
- Sermaye Piyasası Kurulu, (2003), *Hisse Senedi Piyasasında Manipülasyon Kullanılan Yöntem Örnekleri Manipülasyon İşlem Kalıbı Örnekleri Korunma Yolları*. Ankara.
- Sermaye Piyasası Kurulu, Haftalık Bültenler, <http://www.spk.gov.tr>.
- Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgileri Kılavuzu (2000). İstanbul: İmkb.
- Sermaye Piyasası Mevzuatı, 1: SPK Yayınları.
- Seyidoğlu H., (2001) *Uluslararası Finans* İstanbul: Güzem.
- Tekinalp, Ünal, (2004), *Türk Ticaret Kanunu Tasarısını Temellendiren Düşünceler ve Teorik Yaklaşımlar*, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Konferans.
- Tekinalp, Ü. ve Çamoğlu E. (2000) *Açıklamalı, Notlu ve Karşılaştırmalı Türk Ticaret Kanunu ve Ticari Mevzuat*, İstanbul: Beta.
- Teoh, S.H., Welch, I., Wong, T.J., (1998), *Earnings Management and the Post- Issue Performance of Seasoned Equity Offerings*, Journal of Financial Economics, 50:63-99.

- Tezcanlı, M., (1996), *İçeriden Öğrenenlerin Ticareti ve Manipülasyonlar*, İstanbul: Ufuk Reklamcılık ve Matbaacılık.
- Türk Dil Kurumu (1988) Türkçe Sözlük 1 ve 2. Cilt, Ankara.
- TÜSİAD,(2002) *Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu*.
- Ulusoy, S., (1999), *Temel Mali Tablo Makyajlama Yöntemleri ve Kontrolü*, SPK Uzman Yardımcısı Yeterlik Etüdü, Ankara.
- Usta, Ö. (2005) *İşletme Finansı Ve Finansal Yönetim*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Üstündağ, S., (1999), *Muhasebe Standartları Olusturulması Süreci ve Düzenleyici Kuruluşlar*. SPK Yeterlilik Etüdüleri.
- Velidedeoğlu, T. V. (1992), *Türkiyede' de Muhasebe Meslek Mensuplarının Denetimi. Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators*, Accounting Horizons, 14(2): 235-250.
- Yanlı, V. (2004) Sermaye Piyasası Hukuku Çerçevesinde Bilgiye Dayalı Manipülasyon Suçları, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* , 22(4): 23-44.
- Yılmaz E., (1996) *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Yetkin.
- Yılmaz, M. K. (2002), *Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri*, DER Yayınları, 2002.
- Young, M. R., (2002), *Accounting Irregularities and Financial Fraud*, A Corporate Governance Guide, Aspen Law & Business.
- Yüksel, A., (2001), *Muhasebe ve Etik, XX Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu: Muhasebe Eğitiminde Yeni Ufuklar*, Tekirova – ANTALYA.

İnternet Kaynakları

- <http://www.abgs.gov.tr>
- <http://www.ceterisparibus.net>
- <http://www.sec.gov>
- <http://www.spk.gov.tr>
- <http://www.tdk.gov.tr>
- <http://www.tspakb.org.tr>
- <http://www.tspakb.org.tr>
- <http://www.turkcesozluk.com/search>